www.iphonepub.com

ANTON ÇEHOV

KÖYLÜLER

Çeviren
ZEKİ BAŞTİMAR

YABA

KB732

www.iphonepub.com En geniş Türkçe iPhone ePub arşivi.

Anton Çehov

KÖYLÜLER

Içindekiler

KÖYLÜLER

EVDE

SÜRGÜNDE

FRENKUZUMU İONİÇ

NIŞANLI KİZ 109

BUKALEMUN 132

ANTON ÇEHOV, 17 Ocak 1860 yılında Azak Denizi kıyılarındaki Tagıanrog kentinde doğdu.

Köylü bir soydan gelen Çehov, Rusya'nın yetiştirdiği, en büyük öykücülerden biridir. ilk öyküleri 1880 yılında yayımlandı. 1887 88 Yıl arı arasında yazdığı Bozkır adlı uzun öykü yapıtıyla Rusya'nın büyük yazarları arasına yükseldi. Bunu izleyen Puşkin Edebiyat ödülü ise onu artık sarsılmaz bir yere oturtmuştu. Moskova Tıp Fakültesi'ni okuyarak doktor oldu. Çehov, hem kısa öykünün büyük değeri, hem tiyatro dünyasına bıraktığı ölümsüz oyunların (Vişne Bahçesi, Vanya Dayı, Martı, üç Kızkardeş, vd) yazarıdır Gorki ile hiç bozulmayan bir arkadaşkğı olmuştur; 1904

yazında siyle birlikte Kara Orman'daki kaplıcaya gidişi, onun hayata son kez alaycı bakışı olmuş, orada ölmüştür. Mujikler (köylüler)'ı ise 1897'de yazmıştır.

KÖYLÜLER

(MUJİKLER)

I

Moskova'da îslâv Pazarı otelinde uşak olarak ça lisan Nikolay Çikildeyev hastalanmıştı. Ayakları

uyuşuyordu, yürüyüşü değişmişti. Öyle ki, bir gün koridordan geçerken ayağı sürçmüş, üzerinde bezelyeli jambon bulunan tepsiyle birlikte yere yuvarlanmıştı, işini bırakması gerekmişti. Karısının, kendisinin ne kadar parası varsa hepsini doktorlara harcadı; yiyecek için elinde bir şey kalmadı, işsizlikten canı sıkılmaya başladı, köye, evine gitmesi gerektiğine karar verdi. Evde hastalık daha kolay atlatılabilirdi, evde yaşamak daha ucuz. Boşuna dememişler: Evde duvarların bile yardımı

olur, diye.

Akşama doğru köyü Jukovo'ya vardı. Çocukluk anılarında yaşattığı baba ocağı aydınlık, rahat, sakin bir yer olarak canlandı. Şimdi izbaya1 girince bayağı ürkmüştü: Öyle karanlık, basık ve pisti ki. Kendisiyle birlikte gelen karısı Olga, kızı Şaşa, neredeyse izbanın yarısını kaplayan l îzba : Köy evi, izbe.

isten, sinekten kararmış kirli, büyük ocağa şaşkın şaşkın bakıyorlardı. Ne kadar da çok sinek vardı! Ocak iğrilmiş, duvarlardaki kirişler yana yatmıştı1, izba neredeyse çökecek gibiydi. Öndeki köşede kutsal resmin yanma şişe etiketleri, gazete kesikleri yapıştırılmıştı: Bunlar resim yerini tutuyordu. Yoksul uk, yoksul uk! Büyüklerden evde kimse yoktu; hepsi ekin biçmeye gitmiş ti.

Ocağın başında sekiz yaşlarında, açık kumral başlı, kirli, ilgisiz bir kız çocuğu oturuyordu. İçeri girenlere başım çevirip bakmadı bile. Aşağıda beyaz • bir kedi bir böcekle oynuyordu.

— Gel, pisi, pisi! diye Şaşa kediyi çağırdı. Gel, pisi, pisi!.

— O işitmez ki, dedi kız çocuğu, Sağır oldu.

— Neden?

—. Öyle işte. Dövdüler de.

Nikolay'la Olga orada nasıl bir hayat yaşandığım ilk bakışta anladılar, ama birbirlerine birşey söylemedi ler; çıkınlarını sessizce yere koydular, sessizce de dışa rı çıktılar. Oriların izbası

sonradan üçüncü izbaydı. Gö rünüşte o en fakir, en eski olanıydı, ikincisi da,ha iyi değildi, ama en sonundakinin çatısı saçtandı, pencereler' perdeliydi. Etrafı çitle çevrili olmayan bu izba öbürle rinden ayrıydı, içinde meyhane vardı, îzbalar hep bir sıradaydı. Sessiz, düşünceli hali, avlularda görülen söğüt mürvet, üvez ağaçlariyle, bütün bu köyün hoş bir görünüşü vardı.

Köy çiftliklerinin ötesinden nehire doğru dik, sarp bir iniş başlıyordu, öyle ki, kilin içinde şurada burada kocaman kayalar beliriyordu. Yamaçta bu kayaların ve çömlekçilerin açtığı çukurların yanında keçi yol arı

Kuzeyde, daha çok, Rus köylerinde ocak, ev halkının yattığı sıcak bir yer, bir çeşit tandırdır; bizim köylerimizdeki tandırlardan farkı, yerin altında değil de yerden yüksekte, tavana yakın bulunmasıdır. Çev.

kıvrıla kıvrıla uzanıyor, yığınlar halinde, kimi kırmızı, kimi yanık kahverengi kapkacak kırıkları

yükseliyordu: aşağıda uzanan biçilmiş yemyeşil çayırlıkta şimdi "köyün sürüleri dolaşıyordu. Nehir köyden bir verst! uzaktaydı; girintili çıkıntılı, çok güzel kıvrıntılı kıyıları vardı; ötesinde de gene geniş bir çayır, bir sürü, dizi kolunda uzun kaz sürüleri, tıpkı nehirin bu yanında olduğu gibi, dağa doğru dik bir yokuş, yukarıda, tepede ise beş kubbeli kilisesiyle büyük köy, biraz uzakta da bey konağı vardı.

Olga kiliseye doğru haç çıkararak;

— Sizin burası iyi! dedi. Ne genişlik yarabbi!

Tam bu sırada akşam çanı .(ertesi gün pazardı) çalmaya başladı. Aşağıda kovayla su taşıyan iki küçük kız çan seslerini dinlemek için kiliseye doğru döndüler.

Nikolay dalgın, dalgın:

— Şu anda îslâv Pazarı nda yemek yeniyor, dedi.

Nikolay'la Olga toprak çöküntüsünün yanına oturup güneşin batışını, altın renkli, kıpkızıl gök yüzünür, nehire, tapınağın pencerelerine, yumuşak, durgun, Moskova da görülmeyen, o anlatılamayacak kadar temiz havaya yansımasını güneş batıncaya kadar izlediler, Güneş

batınca sürüler, melemeler, böğürmelerle gelip geçtiler. Öbür kıyıdan kazlar uçup geldi, herşey durgunlaş ti, sakin aydınlık havada söndü. Akşamın alaca karanlı ğı hızla çökmeye başladı.

Bu arada ihtiyarlar, Nikolay'ın zayıf, kambur, dişsiz, ikisi de aynı boyda olan babasıyla annesi döndüler. Nehrin öbür kıyısında toprakbeyinin yanında çalışan Mariya ile Pekla da gelmişti.

Kardeşinin karısı olan Mariya'nm altı, asker olan öbür kardeşi Denis'in karısı Fekla'nınsa iki çocuğu vardı. Nikolay izbaya girip de bütün ev halkını sedirlerde, beşiklerde, her köşede, kımıldanan,

l Verst : 1.067 kilometre

bütün bu büyük, küçük vücutları, ihtiyarın, kadınların kara ekmeği suya batırıp ne büyük bir hırsla yediklerini görünce boşuna geldiğini, böyle beş parasız, hem de ailesiyle geldiğini düşündü. Evet, boşuna gelmişti!

Hoşbeşten sonra:

— Kardeşim Kiryak nerede? diye sordu.

— Tacirin yanında, ormanında bekçilik ediyor. Diye yanıtladı babası. Fena bir mujik değil, ama çok içiyor.

ihtiyar kadın ağlamakla ağlamaklı:

— Eve bir şey getirdiği yok! dedi. Bizim mujikler iç yarası. Eve birşey getirmezler, evden götürürler. Kiryak da içiyor, ihtiyar da. Günahı niye gizlemeli. Meyhanenin yolunu iyi biliyorlar, göklerin melikesi1 öfkelendi.

Yeni gelenlerin şerefine semaver kuruldu. Çay balık kokuyordu. Şeker kemirilmiş, esmerleşmişti, ekmğin üstünde, çanakta hamam böcekleri dolaşıyordu. Çay tiksinti veriyordu, konuşma da tatsızdı: Hep yoksul uktan, hastalıktan. Ama daha birer fincan içmemişlerdi ki, dışardan gürültülü, uzun bir sarhoş narası duyuldu.

— Maaryaa!

— Kiryak geliyor galiba, dedi ihtiyar. Köpeği an, yalını hazır et.

Herkes sustu, biraz sonra gene aynı, yerin altından gelir gibi, kaba ve uzun haykırış duyuldu:

— Maaryaa!

Büyük gelin Mariya sarardı, oeağa sokuldu. Bu ge niş omuzlu, güçlü kuvvetli, çirkin kadının yüzünde korku görmek insana tuhaf geliyordu. Onun kızı, ocağın başında oturan, ilgisiz görünen o kız çocuğu birden yüksek sesle ağlamaya başladı.

l Göklerin melikesi : Meryem. 10

Fekla:

— Sana ne oluyor, Al ahın belâsı! diye ona bağır di. Fekla güzel bir kadındı, o da güçlü

kuvvetliydi, omuzları genişti. — Korkma, öldürmez!

Mariya'nın ormanda Kiryak'la birlikte oturmaktan korktuğunu, sarhoş olunca her zaman onu aradığını, bu aıada gürültü çıkardığını, onu merhametsizce dövdüğünü Nikolay ihtiyardan öğrendi.

—' Maaryaa! diye kapının arkasından bir haykırma daha yükseldi.

Mariya, tıpkı buz gibi bir suya daldırılmışcasın? soluyarak:

—ı Koruyun, Al ah aşkına, anam babam, kardeşle rim, diye kekelemeye başladı. Koruyun beni, canım kardeşlerim...

Kulübede ne kadar çocuk varsa hepsi birden ağlamaya başladı, onlara bakarak Şaşa da ağlıyordu.Bir sarhoş öksürüğü duyuldu; izbaya uzun boylu, kara sakal ı bir köylü girdi, başında kışlık bir kalpak vardı, bu yüzden idare lâmbasının donuk ışığında yüzü görünmüyordu, korkunçtu. Kiryak'tı bu. Karısına yaklaşarak eli1 ni kaldırdı, yumruğunu suratına indirdi; Mariya sesini çıkarmadı, yumruk onu sersemletmişti. Yere çömeldi, o anda burnundan kan boşalmaya başladı.

ihtiyar adam ocağa sokularak:

— Ayıp be, ayıp, diye mırıldandı, hem de misafirlerin yanında! Ne kadar günah!

İhtiyar kadın sesini çıkarmadan iki büklüm oturuyor, bir şeyler düşünüyordu. Fekla beşiği sal ıyordu... Kiryak kendini korkunç buluyor, bundan memnun görünüyordu. Mariya'yı kolundan yakaladı, kapıya doğru sürükledi. Daha korkunç görünmek için bir hayvan gibi böğürdü, o anda birden misafirleri gördü, durdu.

11

Karısını bırakarak:

— A, gelmiş... diye mırıldandı. Öz kardeşim, ailesiyle birlikte...

Kutsal resme bakıp sal anarak, sarhoş, kızarmış gözlerini açarak haç çıkardı, sürdürdü:

— Kardeşim ailesiyle birlikte baba ocağına gelmiş... Moskova'dan, demek. İlk başkent yani, Moskova kenti, kentlerin anası... Kusura bakmayın...

Semaverin yanındaki iskemleye çöktü, fincanın tabağından höpürdeterek, genel bir sessizlik içinde çay iç meye koyuldu... On fincan kadar içti, sonra iskemleye doğru kaykıldı, horlamaya başladı.

Yataklarına çekildiler. Nikola'yı, hasta olduğu için. ihtiyarla birlikte ocağın yanında yatırdılar. Şaşa yerde yattı,, Olga da kadınlarla birlikte samanlığa gitti.

Kuru ot üstünde Mariya'nın yanı sıra uzanarak:

— Ah, gülüm, dedi içim yanıyor, ama yardım edemezsin ki! Sabret, işin başı bu. Kitapta yazılı: Eğer biri sağ yanağına vurursa ona sol yanağını uzat... Ah, gülüm!

Sonra o, alçak sesle, kelimeleri uzata uzata Moskova'yı, kendi yaşayışını, dayalı döşeli odalarda nasıl oda hizmetçiliği ettiğini anlattı.

— Moskova'da evler büyük, taştan, diyordu. Kiliseler sayamayacağın kadar çok, kırk kere kırk tane, gülüm; evlerde de bütün baylar, bayanlar öyle güzel, öyle terbiyeli ki!

Mariya yalnız Moskova'yı değil, kendi kaza merkezleri olan kasabayı bile görmediğini söyledi; okuma yazması yoktu, hiçbir dua bilmezdi, Babamız duasını bile bilmezdi. O da, şimdi uzakta oturup dinleyen öbür gelin Fekla da kara cahildiler. Hiç birşey anlamazlardı

12

İkisi de kocalarını sevmezlerdi. Mariya Kiryak'tan korkar, kendisiyle kaldığı zaman korkudan tir tir titrer, onun yanında fenalık geçirirdi; çünkü çıkan keskin votka ve tütün kokusu onu tutardı.

Kocasız sıkılıp sıkılmadığı sorusuna Fekla da can sıkıntısıyla karşılık verdi:

— Aman, bırak şunu! Konuştular, sustular...

Hava soğukçaydı. Samanlığın yanı başında bir ho roz avaz avaz ötüyor, uyku uyutmuyordu.

Mavimsi sabah aydınlığı bütün deliklerden içeri süzülünce Fekla yavaşça kalkıp dışarı çıktı.

Sonra, onun çıplak ayaklarıyla bir yere doğru koştuğu duyuldu.

n

Olga kiliseye gidiyordu. Mariya'yı da yanma aldı Keçi yolundan çayıra indikleri zaman ikisi de neşeliydi. Açık hava Olga'nın hoşuna gidiyor, Mariya eltisini kendine yakın, candan bir insan olarak görüyordu. Güneş doğmuştu. Çayırın üzerinde uykulu bir aladoğan alçaktan süzülüyordu.

Irmak bulanıktı, şurada burada bulutlar dolaşıyordu, ama tepenin ardında aydınlık alanı artık kaplamıştı. Kilise parlıyor, beylerin bahçesinde ekin kargaları acı acı bağrışıyorlardı.

— İhtiyarın zararı yok, diye Mariya anlatıyorduAma kocakarı sert, herşeye takılıyor. Kendi tahılımız perhize kadar yetti, dükkândan un satın alıyoruz; o kızıyor, çok yiyorsunuz diyor.

— Ah, gülüm! Sabret, işin başı bu. Bütün eziyet çekenler, zahmet çekenler gelin, diye buyurulmuştur.

Olga ağır ağır, kelimeleri uzatarak konuşuyordu; yürüyüşü, dindar kadınlarınki gibi, çabuk ve telâşlıydı. Hergün incili okurdu, yüksek sesle, diyakos yamağı gibi okurdu, okuduklarının pek çoğunu anlamaz, ama kutsal

13

sözcükler ağlatacak kadar ona dokunurdu; ve anlar ki, değin gibi kelimeleri o, tatlı bir yürek çarpıntısıyla söylerdi; tanrıya, Meryem anaya, evliyalara inanırdı; yer yüzünde hiç kimseyi, basit insanları da, Almanları da Çingeneleri de, Yahudileri de incitmenin doğru olmadığına inanırdı; hayvanlara açmayanların bile vay halineydi. Kutsal kitapların böyle yazdığına inanır, onun için kitaptan sözcükler, hattâ anlamını bilmediği sözleri bile söylediği zaman yüzü acıklı, duygulu ve nurlu bir' biçim alırdı.

— Doğduğunuz yer neresi? diye Mariya sordu.

— Vladimirskaya'lıyım. Ama Moskova'ya gideli çok oldu, daha o zaman sekiz yaşındaydım.

Nehire yalaştılar. Karşı kıyıda, nehirin tam yanında bir kadın ayakta duruyor, soyunuyordu. Mariya onu tanıdı:

— Bizim Fekla bu, dedi. Nehrin öte yanına beylerin konağına gitmişti. Kahyalara. Öyle hoppa, öyle küfürcü ki, sorma!

Daha genç, bir kız kadar dipdiri olan, kara başlı, dağınık saçlı Fekla kıyıdan kendini nehire attı, ayaklarıyla suya vurmaya başladı. Çıkardığı dalgalar her yana yayılıyordu.

— Öyle hoppa ki, sorma! diye Mariya tekrarladı

Nehirin üzerine kütükten, sal antılı köprücükler kurulmuştu. Tam onların altında temiz, duru suda, iri kafalı kefal sürüleri dolaşıyordu. Suya bakan yeşil çalılarda çiğler pırıldıyordu. Sıcak bir esinti vardı, ortalık sevinç içindeydi. Ne güzel bir sabah! Belki de şu yok sul uk, şu korkunç, kaçınılmaz, içinden çıkılmaz yoksul uk olmasa bu dünya ne güzel bir hayat olurdu! Şimdi köye bir dönüp bakmak, her yanda kendini belirten mut

14

luluk büyüsünün bir anda yok olmasına yeterdi; dünkü bütün olup bitenleri insan öylesine canlı

hatırlıyordu.

Kiliseye geldiler. Mariya giriş kapısında durdu, ileri gitmeye cesaret edemiyordu. Âyin çanı ancak saat dokuzda çalınmaya başladı, ama oturmaya cesareti yoktu Hep öyle ayakta durdu.

İncil okununca halk birdenbire kımıldanmaya başladı, toprakbeyi ailesine yol açılıyordu. Beyaz elbiseli, genişkenar şapkalı iki genç kız içeri girdi. Yanlarında bahriye elbisesi giymiş, tombul, pembe beyaz bir erkek çocuğu

vardı. Onların gelişi Olga'yı heyecanlandırdı. İlk bakışta bunların namuslu, okumuş, güzel insanlar oldukları kanısına vardı. Mariya ise, bu girenler sanki insan değil de, yana çekilmese kendisini çiğneyip ezebilecek canavarlarmış gibi, onlara kaşlarının altından, asık bir yüzle, somurtarak bakıyordu.

Diyakos bas bir sesle yüksek perdeden birşeyler okudukça onun kulağına Maaryaa sesi geliyor, ürperi yordu. III

Konukların gelişi köyde duyulmuştu. Âyinden sonra izbada büyük bir kalabalık toplandı.

Leoniçev'ler Matveyiçev'ler, îlyuçovlar da Moskova'da çalışan akrabalarından haber almaya gelmişlerdi. Okuyup yazması olan bütün Jükovo çocukları Moskova'ya götürülmüş, orada garsonluğa, otel hizmetçiliğine verilmişti (nehirin öbür yanındaki büyük köyden yalnız fırıncı

yanına adam verilirdi); eskiden beri böyle olagelmişti. Daha kölelik düzeni çağında, şimdi adı

dil ere destan, Moskova kulüp lerinin birinde büfeci olarak çalışmış Luki îvaniç adındaki Jukovo'lu bir köylü, yanında yalnız kendi köylülerine iş verirdi. Bunlar da kendilerini tanıtınca akrabala rını

getirtirler, onları meyhanelere, restorantlara yerleş

15

tirirlerdi. O zamandan beri o dolay halkı Jukova köyüne Aşağılık köy derdi. Nikolay da 11

yaşındayken Moskova'ya götürülmüş, Matveyev ailesinden o zaman Ermitaj bahçesinde yer gösterici olarak çalışan İvan Makariç'in yerine yerleştirilmişti. Şimdi de Nikolay Matveyeviç'e öğüt verircesine konuşuyordu:

— îvan Makariç benim veli nimetimdir. Gece gündüz onun için tanrıya dua etmek boynumun borcudur, çünkü ben onun sayesinde adam oldum.

Uzun boylu bir ihtiyar kadın, îvan Makarıç'ın kızkardeşi ağlamaklı ağlamaklı:

— Anam babam, dedi. Ondan, kardeşimden hiç biihaber almadık.

— Kışın Omon'da çalıştı. Bu mevsim şehir dışında bir yerde, bir bahçede olduğu söylendi...

ihtiyarladı! Eskiden, yazın eve günde on ruble getirdiği olurdu. Şimdi her yerde işler kesat, harap oluyor ihtiyarcağız.

Yaşlı ve genç kadınlar Nikola'yın keçe çizmeli ayağına, soluk yüzüne bakıyor, acıklı acıklı

mırıldanıyorlardı.

— Kazancın yok senin, Nikolay Osipiç, kazancın yok! Nerde o eski günler, geçmiş artık!

Hep Saşa'yı okşuyorlardı. On yaşını artık bitirmişti ama gösterişsizdi, çok sıskaydı, yedi yaşından büyük göstermiyordu. Güneşten yanmış, saçları fena kesilmiş, uzun, renkleri solmuş entariler giyen diğer kız çocukları arasında o, beyaz teni, büyük, kara gözleri, saçlarındaki kırmızı

kurdelesiyle acayip görünüyordu. Kırda yakalanıp, izbaya getirilmiş bir hayvan yavrusunu andırıyordu.

Olga okşayan bakışlarla kızını süzerek:

16

— Benim kızım okumak da bilir! diye övündü; köşeden incili alarak, Oku kızım! dedi. Sen oku da Ortodokslar dinlesin.

Eski, ağır, kenarları kirli olan İncilden öyle bir koku çıkıyordu ki, izbaya papazlar girmişti sanki Şaşa kaşlarını kaldırdı, yüksek sesle, ahenkle okumaya başladı.

— Ve anların azimetinden sonra işte Rabbin meleği... rüyada Yusuf a görünüp, kalk, dedi, Masum ile Annesini alıp...

— Masum ile Annesini alıp, diye Olga tekrarladı, heyecandan kıpkırmızı oldu.

Mısıra firar eyle... ve ben sana söyleyinceye değin orada kal...

Değin kelimesini duyunca kendini tutamadı, ağlamaya başladı. Ona bakarak Mariya, sonra da İvan Makarıç'in kız kardeşi hıçkırıklarla boşaldılar. İhtiyar öksürdü, torununa birşey vermek için telâşlandı, ama birşey bulamadı, yok ki der gibi elini sal amakla yetindi. Okuma bitince komşular duygulanmış, O'lga ile Saşa'daa memnun kalmış bir şekilde evlerine dağıldılar.

Bayramdan ötürü aile bütün gün evde kalmıştı. Kocasının" da gelinlerinin de, torunlarının la herkesin nine diye çağırdığı ihtiyar kaynana her işi kendi yapmaya uğraşırdı. Ocağı kendi yakar, semaveri kendi hazırlar, öğle sağımına bile kendi gider, sonra da işten canını çıkardılar diye sızlanırdı. Kimse fazla bir dilim ekmek yemesin, ihtiyar ve gelinler boş oturmasınlar diye kaygı

lanırdı. Kimi zaman kulağına, meyhanecinin kazları arka yandan kendi sebze bahçesine giriyorlarmış gibi sesler gelirdi, kulübeden elinde uzun bir sopa ile koşar, sonra kendisi gibi porsumuş, cılız lahanalarının yanında yarım saat acı acı bağırırdı; kimi zaman ona, karga, civ 17

civlere yaklaşıyor gibi gelir, soğup sayarak kargaya saldırırdı. Sabahtan akşama kadar kızar, homurdanırdı, sık sık da öyle bir çığlık koparırdı ki, yoldan geçenler du rurdu.

Kendi ihtiyar kocasına karşı davranışı sertti, kimi zaman ona tembel, kimi zaman da Al ahın belâsı

derdi İhtiyar düşüncesiz, güvenilmez bir köylüydü. Karısı onu durmadan sıkıştırmasa belki de hiç

bir iş yapmaz, sadece ocağın başında oturur, konuşurdu. Oğluna bir takım düşmanlarından uzun uzun söz etti. Güya hergün katlandığı komşu hakaretlerinden dert yandı. Can sıkıcıy. di.

— Evet, diye böğrünü tutarak anlatıyordu. Evet... Paskalyadan bir hafta sonra otun pudunu1 20

kapikten sattım,, isteye, dileye... Evet... İyi... Gelgelelim, sabahleyin gönül rızasiyle taşıyorum otu ben, kimseye iliştiğim yok. Ama uğursuz bir saatte bakıyorum muhtar Antip Sedelnikov meyhaneden çıkıp: Nereye taşıyorsun ulan diyor ve kulak tozuma bir tane indiriyor.

Kiryak'ın mahmurluktan başı fena halde ağrıyordu; kardeşinin karşısında da utanıyordu.

— Votka bak neler yapıyor. Ah, sen, hey, yarabbi! diye ağrıyan başını sarsarak mırıldanıyordu: Artık, kardeşlerim kusura bakmayın Al ahaşkına, bundan ben de memnun değilim.

Bayram olduğu için dükkândan ringa balığı aldılar, ringanın başından çorba yaptılar. Öğleyin hepsi çay içmeye oturdu.. Uzun zaman, terleyinceye kadar içtiler. Çaydan şişmiş gibiydiler, bundan sonra hepsi aynı toprak çanaktan çorba içmeye başladı. Ringa balığını nine saklamıştı.

l Pud : 16 ikiloyu karşılayan bir ağırlık ölçüsü18

Gece çömlekçi toprak çöküntüsünde çömlekleri pişiriyordu. Aşağıda çayırda kızlar hora tepiyor, türkü söylüyorlardı. Armonika çalınıyordu. Nehirin öte yanında da bir ocak yanıyor, kızlar türkü

söylüyorlardı; uzaktan bu türkü ahenkli ve hoş geliyordu. Meyhanede, meyhanenin yanında mujikler gürültü ediyorlardı. Sarhoşça seslerle herkes kendi havasında bir şarkı tutturmuştu. Öyle soğuşuyorlar ki, Olga irkiliyor:

— Aman Yarabbi!... diye mırıldanıyordu.

Onu şaşırtan şey bu söğüşmenin ardı arası kesilmemesi, artık bir ayakları çukurda olan ihtiyarların herkesten daha yüksek sesle,, daha çok sövmeleriydi. Çocuklar, kızlar bu küfürleri duyuyor, hiç şaşmıyorlardı: bel iydi ki, onlar buna beşikten alışıktılar.

Vakit gece yarısını geçmişti; burada da, nehirin öbür yakasında da oturanlar vardı. İhtiyarla Kiryak sarhoş bir halde el ele vermişlerdi, omuzlarıyla birbirini iterek, Olga ile Mariya'nın yattığı

samanlığa yaklaştılar.

—ı Bırak, diye ihtiyar caydırmaya çalıştı, bırak... iyi bir kadın o...; Günah...

Kiryak haykırdı:

— Maaryaa!

— Bırak... Günah... İyi bir kadın o.

Her ikisi samanlığın yanında bir an durdular, sonra yürüdüler.

— Seeverim kır çiçeklerini! diye ihtiyar birden yüksek, acı tenor bir sesle şarkı söylemeye başladı: 9everim hoplamayı çayırlardı!

Sofara, öğürdü, kötü kötü küfrederek izbaya girdi.

iv

Nine Saşa'yı kendi sebze bahçesinin yanına bıraktı, kazların içeri girmemesi için beklemesini tembih etti. Sıcak bir ağustos günüydü. Meyhanecinin kazları sebze bahçesine arkalardan girebilirdi. Ama şimdi başka işle uğraşıyorlardı. Uslu uslu konuşarak meyhanenin yanında yulaf yiyorlardı. Yalnız erkek kaz, ihtiyar kadının elinde sopa ile gelip gelmediğini görmek ister gibi başını yükseğe kaldırıyordu. Öbür kazlar aşağıdan gelebilirlerdi, ama şimdi nehirin gök uzağında uzun beyaz bir çiçek şeridi gibi çayıra yayılmış yemleniyorlardı. Şaşa biraz ayakta durdu, canı

sıkıldı, kazların gelmediğini görünce toprak çöküntüsüne doğru uzaklaştı.

Şaşa orada Mariya'nın büyük kızı Motka'yı görmüştü, kocaman bir kayanın üstünde hareketsiz duruyor, kiliseye bakıyordu. Mariya on üç defa doğurmuş ama ancak altı çocuğu kalmıştı, hepsi de kızdı, tek bir erkek çocuğu yoktu. En büyük çocuğu da sekiz yaşındaydı. Çıplak ayaklı, uzun entarili Motka kızgın güneşin altında duruyordu. Güneş tam tepesine vuruyordu, ama o bunu farketmiyordu, sanki taş kesilmişti. Şaşa onun yanında durdu, kiliseye bakarak:

— Kilisede tanrı oturur dedi. insanların lâmbaları mumları yanar, tanrının kandil eri ufacık gözler gibi kırmızımsı, yeşilimsi, mavimsidir. Gece, tanrı kiliseleri dolaşır, kutsal Meryem aramız da aziz Nikolay da onunla birlikte tin, tin, tin... dolaşırlar. Bekçinin ödü kopuyor! ödü! Ah, gülüm diye annesinin taklidini yaparak ilâve etti: Kıyamet kopunca bütün kiliseler gökyüzüne kalkacak.

Motka her heceyi uzatarak bas bir sesle:

— Çanlarla birlikte mi? diye sordu.

— Yanacak, gülüm.

20

Kayadan ta aşağıya kadar insanın eliyle dokunmak veya üstüne yatıp uzanmak istediği yumuşak, yeşil otlarla örtülü düz meyil i bir yamaç uzanıyordu. Şaşa yere yattı aşağıya doğru yuvarlandı.

Sert bir yüzle, soluyarak Motka da yattı, yuvarlandı; bu sırada entarisi omuzlarına kadar sıyrılmıştı. Şaşa heyecanla:

— Ne gülünç oldu! dedi.

ikisi de yeniden yuvarlanmak için yukarı çıktılar, ama bu sırada yabancı olmayan acı bir ses duyuldu. Ah ne korkunç şey! Dişsiz, kemikleri çıkmış, kambur nine kısa ak saçları havada dalgalanarak uzun bir sopa ile sebze bahçesinden kazları kovalıyor, bağırıyordu:

— Bütün lahanaları didik didik ettiler, mel'unlar. Geberesiceler, lanet olsun, pis murdarlar, Al ah kahretsin sizi!

Kızları gördü sopayı attı, bir değnek aldı, yaba gibi kuru ve sert parmaklarıyla Saşa'yı boynundan yakaladı, dövmeye başladı. Şaşa acıdan, korkudan ağlıyordu. Bu sırada erkek kaz badi badi yürüyüp boynunu uzatarak kocakarıya yaklaştı, birşey tısladı, sürüye dönünce bütün kazlar onu alkışlar yol u selâmladılar:

—< Go go go!

Nine Saşa'dan sonra Motka'yı yakaladı. Motka'nın entarisi gene yukarı sıyrıldı. Şaşa çaresizlik içinde bağıra bağıra ağlayarak yakınmak için izbaya doğru yürüdü. Motka da arkasından gitti, o da ağlıyordu, ama bas bir sesle ve göz yaşlarını silmeden ağlıyordu; yüzü, sanki suya sokulmuş

gibi ıpıslaktı.

— Vah, yavrucuklarım vah! ikisi birden bu halde izbaya girince Olga şaşırmıştı. Ey, kurban olduğum

Al ah!

21

Şaşa olup bitenleri anlatmaya başladı. O anda acı bir çığlıkla, soğup sayarak nine içeri girdi.

Fekla öfkelendi, izbada bir gürültüdür başladı.

Sararmış, üzgün Olga Saşa'nın başına bakarak: — Birşey değil, birşey değil! Büyük anne o. Ona darılmak günah. Birşey değil, yavrucuğum.

Bu sonu gelmeyen haykınşmadan, dırıltıdan, açlıktan, yanık kokusundan, pis kokudan bitkin bir hale gelen, yoksul uktan artık tiksinen, onu hor gören, karısına, kızına karşı anasından, babasından utanç duyan Nikolay ayaklarını ocaktan indirdi; annesine dönerek si. nirli, ağlamaklı

bir sesle;

— Onu dövemezsiniz! Onu dövmeye hakkınız yok! dedi.

— Ay, orada ocak başında gebereceksin, sıska herif! diye Fekla öfkeyle haykırdı. Başımıza belâ

geldiniz, sığıntılar!

Şaşa da Motka da, ne kadar kız çocuğu varsa hepsi ocağın köşesine Nikolay'ın arkasına büzülmüş, olup bitenleri oradan sessizce, korkuyla dinliyorlardı; minicik yüreklerinin atışı

duyuluyordu. Bir ailede umutsuz ve uzun süren bir hastalığa yakalanmış biri bulunursa bazan öyle sıkıntılı anlar olur ki, bütün yakınları korkuyla içlerinden onun ölümünü isterler; ama yalnız çocuklar, öz yakınlarının ölümünden korkar, düşündükçe de ürperti duyarlar. Şimdi de kız çocukları soluklarını tutmuşlar, yüzlerinin acılı ifadesiyle Nikolay'a bakıyor, onun yakında öleceğini düşünüyorlardı; ağlamak, ona şefkatli, acıklı birşeyler söylemek istiyorlardı.

Nikolay, kendisini korumasını ister gibi, Olga'ya sokuldu, yavaşça, titrek bir sesle dedi ki:

—Olgacığım, canım, burada yapamam, dayanamayacağım artık. Al ahaşkına, gökteki îsa aşkına, kızkar

22

deşin Klavdiya Abramovna'ya yaz, nesi var nesi yoksa, hepsini satsın, rehine koysun, para göndersin, buradan gidelim. Ah Yarabbi, diye kederle devam ediyordu. Dünya gözüyle Moskova'yı

görebilsem! Rüyamda olsun görebilsem, yarabbi!

Akşam olup ta izbanın içini karanlık kaplayınca ortalığa öyle sıkıntılı bir hava çöktü ki, kimsenin içinden konuşmak gelmiyordu. Öfkeli ihtiyar nine çavdar ekmeği kabuklarını çanağın içinde ıslatıyor, sonra bunları uzun uzun

emiyordu. Mariya ineği sağıp bir kova süt getirdi, pekenin üstüne koydu. Sonra nine sütü uzun uzun, acele etmeden kovadan testiye boşalttı; Meryem miracı perhizlerinde sütü kimse içmeyecek, hepsi olduğu gibi kalacak diye besbel i memnundu.

Ancak Fekla'mn çocuğu için küçük bir tabağa birazcık, bir damlacık koydu. Sonra Mariya'yla birlikte testiyi bodruma götürünce, Motka birden silkindi, ocaktan aşağı süzüldü, içinde ekmek kabukları olan tahta çanağın bulunduğu peykeye yaklaşarak içine küçük tabaktan süt damlattı.

îzbaya dönen nine gene ekmek kabuklarına yanaştı, Şaşa ile Motka ocağın başında oturmuş ona bakıyorlardı, perhizi bozulduğu, şimdi artık cehenneme gideceği için keyiflerine diyecek yoktu.

İçleri rahatlamıştı. Yattılar. Şaşa uykuya dalarken (ahirette) yüce mahkemeyi gözünün önüne getirdi: Çömlekçilerinki gibi büyük bir ocak yanıyordu, inekler gibi boynuzlu kapkara cehennem zebanisi nineyi, biraz önce onun kazları kovaladığı gibi, uzun sopayla cehenneme kovalıyordu.

23

V

Meryem miracı yortusunda akşam saat 11 de aşağıda çayırda gezen genç kızlarla delikanlılar birdenbire bir feryat bir çığlık kopardılar, köye doğru koşmaya başladılar. Yukarıda toprak çöküntüsünün yanında oturanlar ilk .anda bunun ne olduğunu anlayamamışlardı.

— Yangın var! Yangın var! diye aşağıdan ürpertici bir haykırış yükseldi: Yanıyoruz!

Yukarıda oturanlar dönüp bakındılar,. korkunç, görülmedik bir manzarayla karşılaştılar. Sondaki izbalardan birinin saman damında bir sajen 1 yüksekliğinde kıvrılarak yükselen, tıpkı fışkıran bir fıskiye gibi her yana kıvılcım saçan ateşten bir sütun vardı. Birden bütün çatı parlak bir alevle yanmaya başladı; ateşin çıtırtısı duyuluyordu.

Ayın ışığı silinmiş, artık bütün köyü titreten kızıl bir ışık kaplamıştı. Yerde kara gölgeler dolaşıyor, yanık kokusu çevreye yayılıyordu. Aşağıdan koşanların solukları kesilmiş, titremekten konuşamıyorlardı. Korkunç bir şeydi bu. Hele ateşin üzerinde dumanlar içinde güvercinlerin uçuşu, yangından daha haberleri olmayan meyhanedekilerin hiç birşey yokmuş gibi hâlâ türkü

söyleyip armonika çalmaları çok korkunç bir şeydi.

Birisi yüksek, kaba bir sesle:

— Semyon dayı yanıyor! diye bağırdı.

Yangın gerçi uzakta, köyün öbür uçundaydı, ama Mariya izbasının yanında, ağlayıp çırpınarak, dişlerini takırdatıyor, kendini yerden yere vuruyordu. Nikolay keçe çizmeleriyle evden çıktı, çocuklar entarileriyle koğuştular. Muhtar yardımcısının izbası yanındaki dökme kampana çalınıyordu. Dant dan, dan... Sesler havada

uçuyordu, bu sık, bu ardı arkası kesilmez çınlama insanın yüreğini oynatıyor, içine ürperti veriyordu. İhtiyar kadınlar kutsal resimlerle ayakta duruyorlardı. Koyunları, danaları, inekleri ağıl ardan, ahırlardan dışarı kovalıyorlar, sandıkları, koyun postlarını, tekneleri dışarı taşıyorlardı.

Çifte atıp atları yaraladığı için önceden sürüye katılmayan yağız bir aygır serbest bırakılmıştı; ayaklarını takırdatıp kişniyerek köyün içinde bir koşu yaptı, bir koşu daha yaptı, ansızın bir dananın yanında durdu, arka ayaklarıyla onu tepmeye başladı.

Nehirin öbür yakasındaki kilisenin çanları da çalmaya başladı.

Yanan izbanın yanı sıcak ve öyle aydınlıktı ki, yerdeki bütün otlar iyiden iyiye seçiliyordu. Dışarı

taşınabilen sandıklardan birinin üstünde, kulaklarına kadar geçirilmiş kasketi, sırtında ceketiyle koca burunlu kızıl saçlı mujik Semyon oturuyordu. Karısı yüzü koyun baygın yatıyor, inliyordu.

Kısa boylu, koca sakal ı Grome'ı' andıran, yabancı, ama, bel i ki, yangınla ilgili, bir ihtiyar elinde küçük beyaz bir çıkınla şapkasız olarak oralarda dolaşıyordu; ateş, dazlak başında yansımalar yapıyordu. Bir Çingene gibi esmer, kara sakal ı muhtar Antip Sedelnikov elinde balta ile izbaya yaklaştı, pencereleri (neden bel i değildi) birbiri ardı sıra kırdı, sonra ön merdiveni yıkmaya koyuldu.

— Kadınlar, su diye bağırdı. Makinayı getirin burayaa! Çabuk!

Az önce meyhanede eğlenen mujikler yangın tulumbasını sürüklüyorlardı. Hepsi sarhoştu, ayakları dolaşıyor, düşüyorlardı; hepsinde zaval ı bir ifade vardı_ gözleri yaşlıydı.

l Gnome : Mitolojik yeraltı cücesi.

25

— Kızlar, su! diye muhtar bağırdı, o da sarhoştu. Kımıldanın, kızlar!

Kadınlarla kızlar aşağıya pınarın bulunduğu yere koşuyorlar, dolu kovalarla, gerdel erle su taşıyorlar, makinaya boşaltıyor, gene koşuyorlardı. O'lga da Mariya da, Şaşa da, Motka da su taşıyordu. Kadınlarla, erkek çocuklar tulumba ile su basıyorlardı. Hortum cızırdıyor, muhtar onu bir kapıya bir pencerelere doğrultuyor, fışkıran suyu parmağiyla durduruyor, hortum ,daha sert cızırdıyordu.

— Bravo, Antip! diye övgülü sesler doyuldu. Ha gayret!

Antip sofaya, ateşin içine sokuldu, oradan bağırıyordu :

— Basın! Gayret Ortodokslar, bu felâketli olayı önleyelim, gayret!

Mujikler toplu halde, hiç birşey yapmadan orada duruyor, ateşe bakıyorlardı. Hiç kimse ne yapacağını bilmiyor, kimsenin elinden birşey

gelmiyordu. Oysa ki, dört bir yanda ekin yığınları, tınazlar, samarlıklar, kuru çalı çırpı kümeleri vardı. Kiryak da, ihtiyar Osip de oradaydı, ikisi de çakır keyifti.

İhtiyaj, boş durmasını haklı göstermek ister gibi,, yerde yatan kadına dönerek:

—' Ne dövünüyorsu analık! dedi. İzba sigortalı, ne oluyor sana!

Semyon kâh birine kâh öbürüne dönerek yangının neden çıktığını anlatıyordu:

— Şu çıkınlı ihtiyar yok mu, general Jukov'un kapı kuludur... Al ah rahmet eylesin, bizim generalin yanında aşçıydı. Akşam geldi! Byrak, dedi, burada gece 26

üyeyim... Eh, birer bardak içtik, malûm... İhtiyara çay içirmek için karı semaverin çevresinde dönüp duruyordu, semaveri uğursuz bir saatte sofaya koyuverdi. Demek borudan ateş doğru çatıya, samanlara çıkmış, al sana yangın. Az kalsın kendimiz de yanacaktık. İhtiyarın kalpağı

yandı. Çekilecek günah varmış.

Kampanaya durmadan vuruluyor, nehirin öbür yanındaki kilisede sık sık çan çalınıyordu. Olga aydınlığın içinde soluyarak, dehşetle kızıl koyunlara, dumanlar içinde uçuşan pembe güvercinlere bakarak bir aşağı bir yukarı koşuyordu. Bu ses sivri bir diken gibi ruhuna batıyordu sanki; ona öyle geliyordu ki, yangın hiçbir zaman sona ermeyecekti ve Şaşa kaybolmuştu. İzbanın tavanı

gürültüyle çöktüğü zaman bütün köyün yanacağı düşüncesi onun elini ayağını kesmiş, artık su taşıyamaz olmuştu. Kovayı yanına koyup toprak çöküntüsüne oturdu; yanında ve aşağıda kadınlar oturmuşlar, ölüye ağlar gibi bağrışarak ağlıyorlardı.

Ama nehirin öbür yakasından beylerin malikânesinden 'iki arabayla kâhyalar, işçiler geldi. Bir yangın tulumbası getirmişlerdi. Beyaz_ önü açık bir ceket giymiş çok genç bir üniversite öğrencisi atla gelmişti. Baltalan

takırdatmaya başladılar, yanan çatıya merdiven dayadılar, beş kişi birden üzerine tırmandı, hepsinin önünde üniversite öğrencisi vardı; kızarmıştı, sert, kısık bir sesle, sanki yangın söndürmek onun için olağan işlerdenmiş gibi bir tonla bağırıyordu. Izbanın kütüklerini söküp çıkardılar, ağılı, çiti ve yakındaki tınazı söküp götürdüler.

— Yıktırma! diye kalabalıktan sert sesler yükseldi: Yıktırma!

Kiryak, gelenlerin evi yıkmalarına engel olmak ister gibi azimli bir tavırla izbaya doğru yürüdü, ama işçilerden biri onu geri çevirdi, ensesine vurdu. Bir gülüş

27

me duyuldu, işçi bir daha vurdu, Kiryak düştü, geriye kalabalığın içine sürüklendi. Nehirin öbür yanından şapkalı iki güzel kız gelmişti, belki üniversite öğrencisinin kız kardeşleriydiler. Biraz uzakta duruyor, yangını izliyorlardı. Sökülüp götürülen kütükler artık yanmıyor, ama çok tütüyordu.

Üniversite öğrencisi hortumu bir kütüklere, bir mujiklere, bir su taşıyan kadınlara çeviriyordu.

Kızlar sitemli bir eda ile, telâşla:

— Jorj! diye bağırdılar. Jorj!

Yangın sönmüştü; ancak herkes dağılmaya başlayınca şafağın söktüğünü gördüler, son yıldızların gökte söndüğü saatlerde her zaman sanıldığı gibi, yüzlerinin solgun ve biraz esmer olduğunu farkettiler. Dağılırlarken mujikler general Jukov'un aşgısını, yanan kalpağını alaya aldılar; onlar yangını eğlence yapmak istiyor, bu kadar çabuk sönmesine bile bayağı

hayıflanıyorlardı.

Olga üniversite öğrencisine:

— Bayım, doğrusu yangın söndürmede pek ustasınız, dedi. Bize, Moskova'ya gelseniz: orada hemen her gün yangın olur.

Genç bayanlardan biri sordu:

— Siz Moskovalı mısınız?

— Öyle. Kocam îslav Pazarında çalışıyordu. Bu da benim kızım, üşüyüp ona sokulan Saşa'yı

gösterdi. O da Moskovalı.

iki genç bayan üniversite öğrencisine Fransızca bir şeyler söylediler. Delikanlı, Saşa'ya iki metelik verdi, îhtiyar Osip bunu görmüştü, yüzünde birdenbire umut ışıkları belirdi.

Üniversite öğrencisine dönerek:

— Bereket versin ki, esaletlim, rüzgâr yoktu, dedi. Yoksa bir saat içinde yanıp kül olurduk. Siz_

yüksek esaletlim, iyi baylarsınız. Hava çok soğuk, ısınabilsem...

28

Yarım şişecik için birşey lütfetseniz... diye sözlerini bitirdi.

İhtiyara birşey vermediler, boğazını temizleyerek ağır adımlarla evin yolunu tuttu. Olga köyün kıyısında durmuş, iki arabanın nehiri geçitten geçişini, bayların çayırdan gidişini izlemişti. Nehirin öbür kıyısında onları bir araba bekliyordu. Olga izbaya gelince hayranlıkla kocasına anlatmaya başladı:

— Aman ne iyi insanlar! Aman ne güzel insanlar! Genç bayanlar melek sanki.

Uykulu Fekla öfkeyle,

— Yerin dibine geçsinler, dedi.

VI

Mariya kendini şansız sayıyor, ölmek istediğini söylüyordu. Fekla'nınsa, tersine, bu hayatın herşeyi zevkine uygundu: Yoksul uk da, pislik te, sonu gelmez küfürler de. Yemek seçmez, ne verirlerse yerdi; neresi, neyin üstü. rasgelirse orada yatardı; pis suları kapının dibine dökerdi: Sular 'eşikten içeri sıçrarmış, çıplak ayaklarla çimenden geçilirmiş, umurunda değildi. Daha ilk günden beri Olga ile Nikolay'dan en çok, bu hayat hoşlarına gitmediği için, nefret etmeye başlamıştı.

Haince bir sevinçle:

— Bakalım burada ne yiyeceksiniz, Moskova asilzadeleri! demişti. Görelim bakalım!

Bir sabah, Eylül başlarında bir sabahtı,, Fekla aşağıdan i'ki kova su getirmiş, soğuktan kızarmıştı; sağlıklı ve güzeldi. Bu sırada Mariya ile Olga masaya oturmuş, çay içiyorlardı.

Fekla alaylı, alaylı:

29

— Çay, hem de şeker! diye söylendi. Hanımefendilere bak. Kovaları yere koydu, ilâve etti.

Hergün çay içmeyi moda haline getirdiniz. Sakın çay şişirmesin sizi! Hınçla Olga'ya bakarak devam ediyordu. Şişko suratını Moskovalarda semirttin, etleç karı!

Kova sıngını kaldırıp Olga'nın omuzuna indirdi, iki gelin el erini çırparak:

— Ah, anacığım! demekle yetindiler.

Sonra Fekla çamaşır yıkamak için nehire gitti, yolda öyle bağırarak sövüp sayıyordu ki, sesi izbadan duyuluyordu.

Bir gün geçti. Uzun bir güz akşamı başladı. İzbada ipek çilesi sarıyorlardı. Fekla'dan başka herkes çalıgıyordu. Nehirin öte yanına gitmişti. İpek yakın

bir fabrikadan alınmıştı, bütün aile bundan az birşey (haftada 20 kapik) kazanıyordu.

ihtiyar ipek sararak:

— Efendilerin zamanında daha iyiydil, dedi. Çalışırsın da, yersin de, uyursun da. Hepsinin bir sırası var. Öğle yemeğinde sana şçi ile kaşa2, akşam yemeğinde de sçi ile kaşa. Hıyarla lahana ortada: ye yiyebildiğin kadar. Ama daha çok sıkılık vardı. Herkes de kendini bilirdi.

Donuk bir ışık veren, tüten küçük bir lamba yanıyordu. Birisi lambanın önüne geçip de pencereye büyük bir gölge düşünce parlak ay ışığı meydana çıkıyordu. İhtiyar Osip, ağır ağır, azatlıktan önce nasıl yaşadıklarını, şimdi böyle sıkıntılı ve yoksulca yaşanan bu yerlerde av köpekleri, tazılar, zağarlarla nasıl avlandıklarını, sürgün avı zamanı mujiklere votka verildiğini, beyzadeler için 1 1861 reformundan önceki kölelik devri söz konusudur. ÇEV.

2 Şçi: Bir çeşit sebze çorbası. Kaşa: Bulgur pilavına benzer bir yeme} Çev.

30

av kuşlarıyla yüklü araba katarlarıyla Moskova'ya gittiklerini, kötülerin değneklerle nasıl cezalandırıldığını veya Tverskaya malikânesine sürüldüklerini, iyilerin ödül endirildiğini anlattı.

Nine de birşeyler anlattı. O, bütün herşeyi anımsıyordur. İyi yürekliı içinde Al ah korkusu olan hanımını anlattı: Kocası zevk düşkünü, ahlâhsız biriymiş. Al ah bilir ya kızlarını nasıl adamlarla evlendirmişti: Birini bir sarhoşa, öbürünü bir esnafa verdi, üçüncüsünü gizlice kaçırmışlardı (o zaman bir genç kız olan nine kaçırılmasına yardım etmişti); hepsi de çok geçmeden anneleri gibi kederlerinden ölmüşlerdi. Bunu anımsayınca ninenin bile gözleri yaşardı.

Ansızın kapıya birisi vurdu, hepsi irkildi.

— Osip dayı, bırak da geceyi burada geçireyim!

Ufak tefek, dazlak bir ihtiyarcağız, general Jukov'un aşçısı, kalpağı yanan adamın ta kendisi, içeri girdi. Oflaya puflaya oturdu, sonra o da türlü hikayeler anlatmaya başladı. Nikolay ocakta oturuyordu, ayaklarını sarkıtmıştı, boyuna da beylerde ne çeşit yemekler pişti̇ğini soruyordu.

Köftelerden, etlerden, çeşitli çorbalardan,'salçalardan söz ediliyordu; aşçı da herşeyi iyi anımsıyordu. Şimdi yapılmayan yemeklerin adlarını söyledi; örneğin öyle yemekler vardı ki_ öküz gözünden yapılır, erken uyanan adını taşırdı. Nikolay sordu.

— Hayır.

Nikolay başını sitemli sitemli sal adı

— Vah, aşçı taslakları! dedi.

Küçük kızlar ocağın üstünde kâh oturup., kâh yatarak gözlerini kırpmadan aşağıya bakıyorlardı, pek çoklarmış gibi görünüyorlardı, tıpkı bulutlardaki melekler gibi. Hikâyeler hoşlarına gidiyordu.

Heyecandan, korkudan iç çekiyor, ürperiyor, sararıyorlardı; herkesten da 31

ha meraklı şeyler anlatan nineyi ise nefes almadan, kıpırdamaktan korkarak dinliyorlardı.

Sessizce yattılar. Hikâyelerden huzuru kaçan, heyecanlanan ihtiyarlar şöyle düşünüyorlardı: Gençlik ne iyi şey, nasıl geçerse geçsin, sonra anılarda ondan yalnız canlı, sevinçli, dokunaklı

şeyler kalıyor. Artık yaklaşan şu ölüm ne korkunç ne soğuk şey! En iyisi bunu hiç düşünmemek.

İdare lambası söndü. Karanlıkta ay ışığıyla pınl pırıl yanan iki küçük pencere de, sessizlik de, beşiğin gıcırtısı da, nedense, sadece, ömrün artık geçip gittiğini bir daha hiç geri getirilemiyeceğini anımsatıyordu... Biraz dalıyor, uyanıyorsun; ansızın biri omuzuna dokunuyor, yanağına üflüyor, uyku tutmuyor, vücudun sanki uyuşmuş, kafana ölüm düşünceleri sokuluyor; öbür yanına dönüyor, ölümü artık unutuyorsun, ama şimdi de

kafanda yoksul ukla, yiyecekle, un fiyatlarının artmasiyle ilgili o eski, can sıkıcı, bıktırıcı düşünceler dolaşıyor. Biraz sonra aklına gene o düşünce takmyor: Ömür geçti gitti, bir daha onu geri getiremezsin...

— Hey Al ahım, diye aşçı içini çekti.

Birisi yavaşça pencereye vurdu. Belki Fekla dönmüştü. Olga kalktı, esneyerek, dua mırıldanarak.oda kapısını açtı, sonra sofada kapının sürgüsünü çekti. Ama içeri kimse girmedi, dışarıdan yalnız soğuk geliyordu. Birden ay ışığı içerisini aydınlatmıştı. Açık kapıdan sessiz, ıssız sokak da, gök te yüzen ayın şavkıyan yüzü de görünüyordu.

— Kim o? diye Olsa seslendi.

— Benim, ben, diye ses verdi biri.

Kapının yanında Fekla duvara sokulmuş, ayakta duruyordu, çırıl çıplaktı. Soğuktan titriyor, dişleri takırdıyor, ayın parlak ışığında çok solgun, güzel ve garip gö

32

nünüyordu. Üstüne düşen gölgeler, teninde ayın panltısı gözleri bayağı kamaştırıyordu; kara kaşları dipdiri göğsü çok açık olarak beliriyordu.

— Nehirin öbür yanında serseriler soyup böyle bıraktılar... dedi. Eve elbisesiz geldim... Anamdan doğduğum gibi... Giyecek birşeyler getir.

Olga yavaşça,

— Sen eve gir, dedi. O da titremeye başlamıştı.

— İhtiyarlar görmeseler bari.

Gerçekten de nine artık kaygılanıyor, homurdamyordu. İhtiyar da Kim var orada diye sordu. Olga kendi entarisini, etekliğini getirdi, Fekla'ya giydirdi, sonra ikisi de yavaşça kapıları tıkırdatmamaya çalışarak izbaya girdiler.

Nine gelenin kim olduğunu kestirerek öfkeyle:

— Sen misin, kan?, diye homurdandı. Ah, sürtük... Canın çıkmasın senin!

Olga Fekla'yı giydirip kuşatarak: — Birşey yok, birşey yok, diye fısıldadı., birşey yok, gülüm'

Yeniden sessizlik başladı. İzbadakiler hiçbir zaman şöyle rahat bir uyku uyumamışlardı, bunaltıcı, bıktırıcı birşeyler herkesin uyumasına engel olurdu: İhtiyara sırtının ağrısı, nineye kaygılar, öfke, Mariya'ya korku, çocuklara kaşıntı, açlık. Şimdi gene aynı rahatsız uykuydu: Bir yandan öbür yana dönüyorlar, sayıklıyor, su içmeye kalkıyorlardı.

Fekla birdenbire yüksek, kaba bir sesle ağlamaya başladı, ama hemen kendini tuttu, arada bir de titriyor, hıçkırıyordu. Gittikçe daha yavaş, daha boğuk çıkan sesi nihayet dindi. Zaman zaman karşı yakadan, nehirin öbür kıyısından çalan bir saatin sesi duyuluyordu; ama acayip bir saatti bu; önce beşi, sonra üçü vuruyordu.

33

— Hey, Al ahım! diye aşçı içini çekti.

Pencerelere bakarak anlamak zordu; dışarıdaki aydınlık ay ışığı mıydı, yoksa sabah mı olmuştu.

Mariya kalktı, 'dışarı çıktı. Avluda ineği sağdığı, Durdur! diye bağırdığı duyuluyordu. Nine de çıktı.

Evin içi ka~ ranlıktı ama herşey görünmeye başlamıştı.

Bütün gece uyumayan Nikolay ocaktan indi. Küçük, yeşil sandıktan frakını çıkardı, giydi, pencereye yaklaşarak kol arını sıvazladı, frakın eteğini bir süre tuttu, gülümsedi. Sonra frakı

dikkatle sırtından çıkardı, sandığa sakladı, gene yattı.

Mariya döndü, ocağı yakmaya koyuldu. Besbel i uykudan daha iyiye ayrılmamıştı., yürürken uyuyordu. Buruya görmüş veya dünkü hikayeler aklına gelmiş olmalıydı.

— Yok, dedi, azatlık daha iyi!

VII

Bay gelmişti, (köyde güvenlik komiserine bay diyorlardı). Niçin ve ne zaman geleceği bir hafta'önceden bilinirdi. Jukovo'da yalnız kırk ev vardı, ama ikibin rubleden çok devlet ve yerli idare1 vergisi borcu birikmişti.

Komiser hana indi. Orada iki bardak çay içti, sonra yaya olarak muhtarın izbasına gitti. Izbanın yanında vergi borcu olan bir kalabalık birikmişti. Muhtar l Dilimize yerli (mahal i) idare diye çevirdiğimiz zemstvo sistem Rusya da 1861 toprak reformundan sonra, 1864 yılımda kuruldu. Bu teşkilât köyle ilgili (yol okul, hastane yaptırmak gibi) işlerle görevliydi Yerli idare üyeleri asılzadeler> mülk ve lantılarında seçilen delegeler aracılığıyla katılırlardı. Günlük işlerle uğragan yerli idare yönetmenliklerinin (zemskiye upravi) servet sahiplerince seçilir, köylüler bu seçme ancak bölge topbütün masrafları köylülerden toplanan vergiler ödenirdi Çev.

34

Antip Sedelnikov, genç olmasına rağmen 30 yaşında ya var ya yoktu, sertti, kendisi de fakir olduğu, vergisini ödemediği halde her zaman hükümetten yana olurdu. Anlaşılan muhtar olmak ona zevk veriyordu, ancak sertlikle gösterebildiği iktidar duygusu hoşuna gidiyordu. Toplantıda ondan korkar, sözünü dinlerlerdi, sokakta veya meyhanenin yanında ansızın bir sarhoşun üstüne atıldığı, el erini arkasına bağlayıp tutuklu evine tıkadığı olurdu. Hattâ bir defasında ihtiyar kadını, Osip'in yerine toplantıya gelerek soğup saymaya başladığı için, tutuklu evine tıkmış, 24 saat orada tutmuştu. Kentde uzun zaman yaşamamış, kitap hiç okumamıştı, ama nereden kapmışsa kapmış, türlü lûgatlar bel emişti, konuşurken bunları kul anmayı severdi. Bundan ötürü de, gerçi onu pek anlamazlardı ama ona saygı gösterirlerdi.

Osip kendi vergi cüzdanıyla muhtarın izbasına girdiği zaman uzun, ak ve çatal sakal ı, gri ceketli zayıfça bir ihtiyar olan komiser sofanın köşesinde masaya oturmuş birşeyler yazıyordu, tabanın içi tertemizdi, bütün duvarlar dergilerden kesilmiş resimlerle alaca bulacaydı. Kutsal resmin yanında en göze çarpan yerde eski Bulgar prensi Battenberg'in resmi asılıydı. Masanın yanında Antip Sedelnikov kol arını kavuşturmuş ayakta duruyordu.

Sıra Osip'e gelince:

— Borcu, 119 ruble bay komiser, dedi Antip, Paskalyadan önce bir ruble vermişti, o zamandan beri bir metelik vermedi.

Komiser başını kaldırıp sordu: — Neden böyle, ahbap?

— Al ah rızası için olsun, bay komiser, diye Osip heyecanlanarak söze başladı. Bıldır Lutoretski beyi bana Osip, dedi, şu otu sat... Sen sat, dedi. Eh, ne 35

olacak sanki ? Satı'lık 100 pud' vardı bende. Hepsini ka dınlar biçtilerdi... Eh, kesiştik... Herşey iyi oldu, gönül rızasıyla.

Muhtardan dert yandı_ ikide bir de, onu doğrulamalarını ister gibi, dönüp köylülere bakıyordu; yüzü kızarmış, terlemişti, bakışları sert, kinli bir hal almıştı.

— Anlamıyorum ben, bütün bunları niçin söylüyorsunuz, dedi komiser. Ben sana soruyorum...

Vergi borcunu neden ödemediğini soruyorum sana. Hiç ödediğiniz yok. Sizin için ben mi sorumlu olayım?

— Ödeyemiyorum yok!

— Bu sözlerin sonu gelmez, bay komiser, dedi muhtar, Çikildeyevler gerçekten de varlıksız sınıfından, doğru, ama lütfen başkalarından sorunuz, sebep hep votka. Çok da gürültücüdürler.

Her türlü anlayıştan yoksun insanlar.

Komiser birşeyler yazdı, su ister gibi, sakin bir sesle Osip'e:

— Çık dışarı, dedi.

Komiser biraz sonra gitti; kendi âdi tarantas'ına 2 binip öksürdüğü zaman uzun, sıska sırtının ifadesinden de bel iydi ki_ o artık ne Osip'i, ne muhtarı, ne de Jukov'u o köyünün vergi borcunu düşünüyordu, kendi özel işleriyle ilgili olduğu besbel iydi. Daha o bir vers bile gitmeden Antip Sedelnikov Çikildelevlerin izbasından semaveri çıkarmıştı. Arkasından ihtiyar kadın gidiyor, göğsünü zorlayarak acı bir sesle bağırıyordu:

— Vermem! Vermem sana onu, mel'un! Antip adımlarım genişleterek hızla gidiyordu, ihtiyar kadın soluyarak, düşmemek için kendini zor tuta

1 Pud : 16 kilo.

2 Tarantas : Bir çeşit .binek arabası.

36

rak kambur, çileden çıkmış haliyle peşinden koşuyordu; baş örtüsü omuzlarına kaymış, akçıl saçları rüzgarda dalgalanıyordu. Birden durdu, tam isyancı bir kadın gibi, göğsünü yumruklarıyla dövmeye, daha yüksek, ahenkli, ağlar gibi bir sesle bağırmaya başladı:

— Ortodokslar, tanrıya inananlar! Amanın dostlar, beni mahvettiler! Ocağımı yıktılar, yavrularım!

Vay başıma gelenler vay! Kardeşler, koruyun beni, yetişin!

Muhtar sert sert:

— Nine, nine dedi: Aklını başına topla!

Çikildeyevlerin evi semaversiz büsbütün sıkıcı olmuştu. Bu yoksunlukta alçaltıcı, hakaretti birşey vardı; sanki evin namusunu birden alıp gitmişlerdi.

Muhtar masayı, bütün iskemleleri, bütün çanak çömleği alıp götürse daha iyiydi, ev bu kadar boş görünmezdi. Nine bağırıyor, Mariya ağlıyor, ona bakarak kız çocukları da ağlıyorlardı, ihtiyar, kendini suçlu hissederek köşede başı önünde oturuyor, sesini çıkarmıyordu. Nikolay da susuyordu. Nine onu sever, ona acırdı, ama şimdi acımayı unutmuştu. Birdenbire yumruğunu suratına dayayıp küfürler, tehditler savurmaya başladı.

Bütün suçun onda olduğunu bağırarak söylüyordu. Gerçekten de lslav Pazarı nda ayda 50 ruble kazandığını kendisi mektuplarında yazıp övündüğü halde ne kadar az para yol amıştı? Neden buraya gelmişti, hem de ailesiyle birlikte! ölse onu hangi para ile gömeceklerdi?.. Nikolay'a, Olga'ya, Saşa'ya baktıkça içi sızlıyordu.

ihtiyar boğazını temizledi kalpağını aldı, muhtara yol andı. Karanlık basmıştı. Antip Sedelnikov ocağın ya' nında yanaklarını şişirerek birşeyler lehimliyordu, içerde kömür kokusu vardı. Cılız, kirli, Çikildilev'inki'lerden daha temiz olmayan çocukları yerde oynuyor, çirkin, yüzü çil i karısı karnı

burnunda iplik sarıyordu. Sefil, yoksul bir aileydi bu. Burada yalnız Antip genç ve güzel

görünüyordu. Pekenin üstünde beş semaver bir sıraya dizilmişti. İhtiyar, Battenberg'e dua etti, dedi ki:

— Antip, Al ah rızası için, semaveri ver! Al ah rızası için!

— Üç ruble getir, o zaman alırsın. — Yok ki, veremem!

Antip yanaklarını şişirdi, ateş semaverleri aydınlatarak uğulduyor, cızırdıyordu. ihtiyar kalpağını

avucunun içinde buruşturdu, biraz düşünerek:

— Hadi ver! dedi.

Esmer muhtar büsbütün kara görünüyor, bir büyücüyü andırıyordu; Osip'e döndü, sert sert ve hızla:

— Herşey yerli idare âmirine bağlı dedi. Ayın 26 sındaki îdare Kurulu toplantısına memnuniyetsizliğinin nedenini sözlü veya yazılı olarak arzedebilirsin.

Osip birşey anlamadı ama gönlü buna kanmıştı, eve döndü.

On gün sonra komiser gene geldi, bir saat kalıp gitti. O günlerde hava rüzgarlıydı, soğuktu. Nehir çoktan buz tutmuştu, ama. daha kar yağmıyordu. Köylüler yolsuzluk yüzünden harap oluyorlardı.

Bir bayram günü ikindi vakti komşular biraz oturup çene çalmak için Osip'e gelmişlerdi. Karanlıkta konuşuyorlardı, çünkü çalışmak günahtı, ışık yakmıyorlardı. Oldukça tatsız bir takım haberler vardı, iki üç evden vergi borcuna karşılık tavuklarını almışlar, bucak idare kuruluna göndermişler, kimse yem vermediği için tavuklar orada olmuşlar. Koyunları almışlar, her köyde başka bir arabaya aktararak götürürken biri ölmüştü. Şimdi suçlunun kim olduğunu arıyorlardı.

— Yerli idare! dedi Osip, kim olacak?!

— Elbette yerli idare.

38

Herşeyden, vergi borcundan da, baskıdan da, bereketsizlikten de yerli idareyi suçlu buluyorlardı.

Ama hiç biri yerli idarenin ne olduğunu bilmiyordu. Fabrikaları, dükkanları, hanları olan zengin mujikler üye olarak yerli idarelere katılalı, memnun olmayınca da fabrikalarında, meyhanelerinde yerli idareye sövüp saymaya başlıyalı beri bu böyle gidiyordu.

Al ahın o yıl kar yağdırmamasından söz açıldı:

— Odun taşımak gerek, oysa tümseklerden ne arabayla gidilebilir ne yaya.

Eskiden, 1520 yıl önce, daha da önceleri Jukovoda ' konuşmalar daha ilgi çekiciydi. O zamanlar her ihtiyarda öyle bir tavır vardı ki, sanki bir sır saklıyor, birşeyler biliyor, birşey bekliyordu. Yaldız damgalı bir tezkereden, toprak bölüşmelerinden, yeni topraklardan, definelerden söz açarlar, birşeyler çıtlatırlardı; şimdiyse Jukovoluların hiçbir sırrı yoktu. Bütün hayatları, meydanda, herkesin gözü önündeydi; yalnız geçim sıkıntısından, yiyecekten, kar yağmadığından söz ediliyordu...

Sustular. 'Gene tavukları, koyunları hatırladılar suçlunun kim olduğunu araştırmaya koyuldular.

Osip umutsuzca:

— Yerli idare dedi. Kim olacak?!

VIII

Prihodskaya kilisesi altı verst uzakta, Kosagorovo'daydı. Oraya ancak vaftiz töreni için veya nikâh kıymak, ölülere dua okumak gerektiği zaman gidilirdi, îbadet etmek için nehirin öbür yanına geçilirdi. Bayramlarda, iyi havalarda genç kızlar süslenir, alay halinde âyine giderlerdi. Kırmızı, sarı, yeşil elbiselerle onların çayırdan geçişlerini izlemek hoştu. Kötü havalarda da hep evde otururlardı. Küçük kilisede ibadet ederlerdi. Büyük perhizde papaz istavrozla evleri dolaşır, perhizi so

39

ihtiyar Osip Al aha inanmazdı, çünkü hemen hiç bir zaman onu düşünmezdi. Doğaüstü birşey kabul ediyordu, ama bunun ianeak kadınlarla ilişiği olabilirdi. Yanında dinden veya mucizeden söz açılıp ta ona bir soru sorulunca istemeyerek ve ensesini kaşıyarak şöyle yanıt venuna kadar tutamayanlardan on beşer kapik .alırdı

rirdi:

— Kim bilir ki, onu!

Nine tanrıya inanırdı, ama şöyle donuk bir şekilde. Onun hayalinde herşey birbirine karışır, günahı, ölümü, ruhun kurtuluşunu düşünmeye başlar başlamaz geçim sıkıntısı, kaygılar düşüncesini kavrar, hemen o anda ne düşündüğünü unutuverirdi. Duaları hatırlamaz, çok defalar geceleri, yatma zamanı kutsal resimlerin karşısına geçer, şunları mırıldanırdı:

— Kazan Ana Tanrısı, Smolensk Ana Tanrısı, Troyeruçitsa Ana Tanrısı'...

Mariya ile Fekla her yıl vaftiz olur, perhiz tutarlardı, ama birşey anlamazlardı. Çocuklara hiç bir dua öğretilmemiş, tanrı hakkında birşey söylenmemiş, hiç bir kural telkin edilmemişti. Sadece perhizde yağlı yemeleri yasak edilmişti. Başka ailelerde de hemen hemen böyleydi: İnananlar az, anlayanlar azdı. Aynı zamanda herkes kutsal kitapları severdi; şefkatle, derin bir saygıyla severdi, ama kitap yoktu, okuyacak, anlatacak kimse yoktu. Bazan Olga încil okuduğu için ona saygı

gösterirler, ona da Saşa'ya da Siz diye hitap ederlerdi.

Olga sık sık yakın köylere, iki manastırı, yirmi yedi kilisesi bulunan kaza merkezine mabet bayramlarına3

1 Kazan, Smolensk, Troyeruçitsa kiliselerindeki Meryem ana resimleri. Çev.

2 Bel i kutsal kişilerin veya olayların adını taşıyan tapınaklarda 'bu kişi veya oolaylar için yapılan özel bayramlar. Çev.

ve ibadetlere giderdi. Dalgındı, dini ziyaretlerde bulunurken ailesini büsbütün unutur, bir kocası, bir kızı bulunduğunu ancak eve döndüğü zaman birdenbire sevinçle keşfeder ve o zaman gülümseyerek, neşelenerek:

— Tanrının lütfü bu! derdi.

Köyde olup bitenler ona iğrenç gelir, azap verirdi. İlya bayramında içerler, Meryem miracında içerler, Vozdivijeniye bayramında içerlerdi, l Ekimde Jukovo'da Prihod bayramı vardı; bu nedenle mujikler üç gün içtiler, içkiye cemaatin parasından 50 ruble harcandı, sonra da bütün evlerden votka için daha da para toplandı. İlk gün Çikildelev'lerde bir koyun kesip üç övünde de yediler, bol bol yediler, sonra çocuklar yemek için gece de kalktılar. Kiryak üç gün körkütük sarhoştu; nesi var nesi yoksa hepsini kalpağım, çizmelerini bile içkiye vermişti, Mariya'yı öyle dövdü ki, kadıncağızı, başına su dökerek ayılttılar. Sonra herkese bir utanç, bir iç bulantısı geldi.

Bununla beraber Jukovo'da, bu yoksul köyde de bir defacık gerçek bir dinî tören yapılmıştı.

Meryem tasvirinin bütün kazada, köyden köye taşındığı bir Ağustos günüydü. Kutsal tasvirin Jukovo'da beklendiği gün hava sakin ve kapalıydı. Genç kızlar daha erkenden parlak, süslü

elbiseleriyle kutsal resmi karşılamaya çıktılar, onu el erinde haçlar olduğu halde, ilâhiler söyleyerek getirdiler. Bu sırada nehirin öte yanında çanlar çalınmaya başladı, yerli ve yabancı

.koca bir kalabalık sokağı tutmuştu. Gürültü, toz, yığışma... İhtiyar Osip te, nine de, Kiryak ta kol arını kutsal resme uzatmışlar, ihtirasla ona bakıyor, ağlayarak mırıldanıyorlardı:

— Şefaatçi kutsal ana! Şefaatçi!

Yerle gök arasının boş olmadığını, zenginlerle güçlülerin daha herşeyi ele geçirmediklerini, hakaretin, kölelik zincirinin yoksul uğun dayanılmaz ağırlığının, kor 41

kunç votkanın karşısında gene de bir koruyucu bulunduğunu hepsi sanki birden anlamışlardı.

— Şefaatçi, kutsal ana! diye Mariya hüngür hüngür ağlıyordu, Kutsal ana!

Ama ayin sona erip de, kutsal resim 'götürüldükten sonra, herşey eski durumunu aldı; meyhaneden gene kaba sarhoş sesleri duyulmaya başladı.

Ölümden ancak, zenginlikleri arttıkça tanrıya ve ruhun huzuruna o kadar az inanan, sadece ömrün sonunu düşünerek, ne olur ne olmaz diye mum yakıp ibadet eden zengin mujikler korkarlardı. Daha yoksul mujiklerse ölümden korkmazlardı. İhtiyarla ninenin çok yaşadıkları, artık ölmek zamanlarının geldiğini yüzlerine karşı söylerlerdi de, onlar hiç aldırış etmezlerdi. Fekla'ya, Nikolay ölünce kocası Deniş'e askerden dönmek hakkı tanınacağına söylemekten çekinmezlerdi.

Mariya'nın ölümden korkması şöyle dursun, onun bu kadar geç kalışından bile sızlanır çocukları

öldüğü zaman da bayağı sevinirdi.

Ölümden korkmazlardı, ama bütün hastalıklara karşı aşırı bir korku gösterirlerdi. Önemsiz bir mide bozukluğu, hafif bir üşütme ninenin ocağın yanma uzanıp örtülere bürünmesine, yüksek sesle aralıksız olarak ölüyorum! diye inlemeye başlamasına yeterdi. İhtiyar, papazı çağırmaya koşar, ninenin komünyonu, ölüme hazırlama âyini yapılırdı. Soğuk algınlığından, karında dolaşan ve kalbe doğru kayıp giden solucanlardan, şişlerden çok bahsedilirdi. En çok soğuk algınlığından korkarlar, bunun için, yazın bile sıcak tutan şeyler giyer, ocakta ısınırlardı. Nine tedavi edilmeyi çok sever, 70 değil, 58 yaşında olduğunu söylediği hastaneye sık sık giderdi. Öyle sanırdı ki, doktor gerçek yaşını anlarsa tedaviye yanaşmayacak, tedavi edilmek değil ölmek zamanının geldiğini söyleyecekti. Hastane

ye her zaman sabah erkenden gider yanında iki üç kız götürür, akşama aç, öfkeli, kendisi için damla, kızlar için de merhemlerle dönerdi. Bir defasında Nikolay'ı da götürmüştü, sonra iki hafta damla alan Nikolay kendisini daha iyi hissettiğini söylemişti.

Nine otuz verst uzaklardaki bütün doktorları, sağlık memurlarını, hekim taslaklarım tanırdı, hiç biri de hoşuna gitmemişti, l Ekim bayramında papaz

istavrozla evi dolaşırken diyakos yamağı ona, kentte hapisane yakınında ihtiyar bir emekli askerî sağlık memuru bulunduğunu çok iyi tedavi ettiğini söyledi, ona baş vurmasını öğütledi. Nine adamın sözünü tuttu. İlk kar yağınca kente indi, bütün yüzü mavi damarcıklarla kaplı, sakal ı, uzun etekli, dönme hıristiyan ihtiyarcağızı köye getirdi. Tam o sırada izbada gündelikçiler çalışıyordu: Korkunç gözlüklü bir ihtiyar terzi paçavralardan yelek biçiyor, iki genç delikanlı da yünden keçe çizmeler yapıyorlardı. Sarhoşluğu yüzünden işinden kovalan şimdi evde duran Kiryak terzinin yanına oturmuş, bir hamutu onârıyordu. İzbanın içi sıkışık, havası boğucuydu, pis kokuyordu. 'Dönme hıristiyan Nikolay'ı

muayene ettikten sonra hacamat (kan alma) yapmak gerektiğini söyledi.

İhtiyar, Nikolay'a hacamat yapıyordu, terzi, Kiryak ve küçük kızlar da ayakta onu izliyorlardı.

Nikolay'dan hastalığın nasıl çıktığını göreceklerini sanıyorlardı. Nikolay da göğsüne yapışan şişelerin koyu bir kanla yavaş yavaş nasıl dolduğunu görüyordu, gerçekten de içinden birşeyin çıkar gibi olduğunu duyuyor, memnun memnun gülümsüyordu.

— İyi bir şey, dedi terzi. Al ah vere de yarasa.

Dönme Hıristiyan önce on iki şişe koydu; yirmi şişe daha koyduktan sonra, çayını içip gitti.

Nikolay'da bir titreme başladı. Yüzü zayıflamış, kadınların dediği gibi sıkışıp yumruk kadar olmuştu; parmakları morarmıştı, bir yorganla bir gocuğa sarılmıştı, ama gittikçe daha çok üşüyordu. Akşama doğru içi daralmaya başladı, yere yatırılmasını söyledi, terzinin tütün içmemesini istedi sonra gocuğun altında Sakinleşti, sabaha karşı öldü.

IX

Ah, ne sert, ne uzun kıştı o!

Ta Noelden beri kendi tahıl arı kalmamıştı, un satın alıyorlardı. Şimdi evde kalan Kiryak herkese korku veriyor, akşamları gürültü patırtı ediyor,

sabahları da baş ağrısının, utancın azabım çekiyordu. Acınacak bir haldeydi. Ahırdan gece gündüz aç ineklerin nine ile Mariya'nın içini sızlatan böğürtüleri yükseliyordu. İnadına acı soğuk sertliğini hiç yitirmiyor, biriken kar yığınlar halinde yükseliyordu; kıs da uzayıp gidiyordu. 25 Mayıs bayramında tam bir kış tipisi yaptı, paskalyada da kar yağdı.

Ama, ne olursa olsun kışın sonu gelmişti. Nisan başlarında sıcak günler, soğuk geceler oldu, kış

boyun eğmiyordu, ama sıcak bir gün üstün çıktı, sonunda derecikler akmaya, kuşlar ötmeye başladı. Bütün çayır ve çalılıklar bahar sularına gömüldü, Jukovo ile nehirin öbür yanı arasındaki bütün alanı baştan başa kaplayan, şurasında, burasında yabani ördek sürülerinin uçuştuğu kocaman bir göl halini aldı. Baharın gün batışı alevli, ihtişamlı bulutlarıyla her akşam olağanüstü, yeni, görülmemiş bir şey, (bu renkleri, bu bulutlarıyla sonra bir tabloda görüldüğü zaman inanılmayan bir şey) meydana getiriyordu.

Turnalar hızla uçuyor, hüzünlü hüzünlü bağırıyor, sanki birlikte uçmaya, çağırıyorlardı. Olga, toprak çöküntüsünün yanına oturmuş uzun zamandır, taşan nehi 44

Gözlerinden yaşlar akıyor, nefesi tıkanıyordu: Bir yerlere gitmek ayaklarının onu götürebildiği bir yere, dünyanın öbür ucuna bile olsa bir yere gitmek istiyor, hem de ihtirasla istiyordu. Kararını

vermişti zaten; gene re, güneşe, ışıklı, yenileşmiş görünen kiliseye bakıyordu. Moskova'ya oda hizmetçiliğine gidecekti. Bir kapıcılık veya herhangi bir yerde bir iş bulmak için Kiryak da onunla birlikte gidiyordu. Ah, bir an önce gidebilseydi! Ortalık biraz kuruyup ta ısınınca yola çıkmaya hazırlandılar. Olga ile Şaşa torbaları sırtlarında, ikisi de ayakları laptili1 şafakla birlikte evden çıktılar. Onları geçirmek için Mariya da çıktı. Kiryak rahatsızdı, bir hafta daha evde kalacaktı.

Olga kocasını düşünerek son kez kiliseye baktı, dua etti, ağlamadı, sadece yüzü buruştu, kocakarıların yüzü gibi çirkinleşti. Kışın zayıflamış, bozulmuş, saçları biraz ağarmıştı; eski sevimliliği, tatlı gülümsemesi yerine şimdi yüzünde çektiği acının uysal, kederli ifadesi vardı.

Bakışlarına boş, durgun bir şey sinmişti, sanki duymuyordu. Köyden, mujiklerden ayrılmak ona acı geliyordu. Nikolay'ı nasıl götürdüklerini her evin. yanında nasıl cenazenin yolunu kestiklerini, onun acısını 'duyarak herkesin nasıl ağladığını anımsadı Yaz ve kış ayları içinde öyle saatler olurdu ki, bu insanlar hayvanlardan daha kötü yaşıyorlar gibi görünür, onlarla yaşamak korkunç

bir şeymiş sanılırdı. Kaba, sefil, pis, sarhoşturlar; geçimsizdirler, durmadan kavga ederler, çünkü birbirini saymazlar, birbirlerinden korkarlar, şüphe ederler. Meyhaneyi tutan, halkı içirip sarhoş eden kim? Mujik. Cemaat, okul, kilise paralarını iç edip içkiye veren kim?. Mujik.

Komşusunun malını çalan, evini kundaklayan, bir şişe votka için mahkemede yalancı şahitlik eden kim? Yerli idare kurulu toplantılarında olsun, başka toplantılarda olsun mujiklere karşı savaşı

ilk açan kim? Mujik. Evet, onlarla yasamak korkunçtu, ama l Lapti : Ağaç lifinden yapılan bir çeşit çarık.

45

onlar gene de insan, insanlar gibi ıstırap çekiyor, ağlıyorlar; onların hayatında hoş görülmeyecek hiçbir şey yok. Geceleri her yerlerinin sızlamasına neden olan ağır işler, şiddetli kışlar, bereketsizlik, darlık. Yardım yok, onu bekleyecekleri yer de yok. Onlardan daha zengin, daha güçlü olanlar yardım edemezler, çünkü kendileri de kaba, şerefsiz, sarhoşturlar, kendileri de öyle çirkin çirkin küfrederler. En küçük bir memur veya çiftlik kâtibi mujiklere, serserilere karşı

davrandığı gibi davranır; büyüklere, kilise kâhyalarına, bile sen diye hitap eder, buna hakkı

olduğunu sanır. Köye sadece hakaret etmek, soymak, korkutmak için gelen çıkarcı, aç gözlü, ahlâk düşkünü insanlardan bir yardım, bir örnek beklenebilir mi? Olga, kışın Kiryak'ı

cezalandırmak için sopaya yatırmaya götürdükleri zaman, ihtiyarların ne acınacak, alçalmış bir halde olduğunu anımsadı... Şimdi bütün bu insanlara acıyor, içi sızlıyordu, yürürken dönüp dönüp evlere bakıyordu.

Geçirmek için onlarla üç versi kadar giden Mariya vedalaştı, sonra diz çöktü, yüzünü yerlere sürerek yüksek sesle ağlamaya başladı.

— Ben gene yalnız kaldım, zaval ı ben, zaval ı talihsiz başım...

Uzun zaman böyle bağırıp ağladı. Olga ile Şaşa, onun başım el eriyle kavrayıp, diz çökmüş

durumda yanındaki birine sürekli eğilip selam verişini daha uzun zaman gördüler; üzerinde ekin kargaları uçuyordu.

Güneş yükselmiş, sıcak bastırmıştı. Jukovo arkada, uzakta kalmıştı. Keyifli keyifli yürüyorlardı.

Olga ile Şaşa çok geçmeden köyü, Mariya'yı unuttular; neşeliydiler; herşey onları eğlendiriyordu, bazen bir tepecik, birbiri ardından ufukta yiterek bilinmez bir yere doğru giden telgraf direkleri, esrarlı esrarlı uğuldayan telgraf tel eri; bazen uzakta yeşil ikler içinde görünen küçük bir 46

çiftlik, oradan gelen rutubet ve kendir kokusu; nedense onlara orada bahtiyar insanlar yaşıyormuş

gibi geliyordu. Bazen de kırda ak ak beliren bir tek at iskeleti. Çayır kuşları dinmeden ötüyor, bıldırcınlar çığrışıyor, su yelvesi öyle bağırıyor ki, gerçekten de sanki birisi eski bir demir kenete yapışmış çekiyordu'.

Öğle üstü Olga ile Şaşa büyük bir köye geldiler, orada geniş bir yol üzerinde general Jukov'un ihtiyar aşçısıyla karşılaştılar, ihtiyar sıcaktan yanıyor, terli, kızarmış dazlak kafası güneşten parıldıyordu. Birbirlerini tanmadılar, sonra ikisi de bir anda dönüp bakıştılar; tanımışlardı, tek kelime söylemeden her biri kendi yoluna devam etti. Öbürlerinden daha varlıklı daha yeni görünen bir izbanın yanında, açık pencerelerin önünde duran Olga yerlere kadar eğilip selâm verdi, yüksek, ince, ahenkli bir sesle:

— Ortodoks hıristiyanlar, dedi: Al ah rızası için bir sadaka verin, gönlünüzden ne koparsa, ölmüşlerinizin ruhu için...

'Şaşa:

—.Ortodoks hıristiyanlar, diye ahenkle okumaya başladı: Al ah rızası için verin, gönlünüzden ne koparsa, ölmüşleriniz için...

l Burada çevrilmesi ve ifadesi güç bir kelime oyunu var. Çev.

47

EVDE

— Grigoriyef'lerden bir kitap için geldiler; ama evde olmadığınızı söyledim. Postacı gazete ile iki mektup getirdi. Sırası gelmişken söyleyeyim, Yevgeniy Petroviç: Sereja'ya dikkat etmenizi rica edecektim. Bugün de, önceki gün de sigara içtiğini gördüm. Ona öğüt vermek isteyince, her zaman olduğu gibi, kulaklarını tıkadı, sesimi gürültüye boğmak için şarkı söylemeye başladı.

Mahkemeden daha yeni dönen çalışma odasında eldivenlerini çıkaran İl Mahkemesi savcısı

Yegveniy Petroviç Bikovski kendisine tekmil haberi veren mürebbiyeye baktı, gülmeye başladı:

. — Vay, Sereja sigara içiyormuş... diyerek omuzlarını silkti. Yumurcağı sigara ile gözümün önüne getiriyorum. Peki ama, kaç yaşında ki?

*

— Yedi yaşında. Size bu önemsiz geliyor, ama bu yaşta sigara içmek zararlı, kötü bir alışkanlık.

Kötü alışkanlıkların, daha başlangıçta, önünü almak gerek.

— Çok doğru. Peki, tütünü nereden alıyor?

— Masanızın gözünden.

— Öyle mi? O halde onu gönderiniz bana.

48

Mürebbiye çıkarken Bikovski yazı masasının önündeki koltuğa oturdu; gözlerini kapayarak düşünmeye başladı. Sereja'sını, nedense, kocaman, arşınlık bir sigarayla, sigara dumanı bulutları

içinde gözünün önüne getiriyor, bu karikatür onu güldürüyordu. Mürebbiyenin ciddi, kaygılı yüzü

onda, okulda, çocuk" odasında tütün içmenin öğretmenlere, anababaya garip, anlaşılmaz bir korku verdiği çoktan geçmiş, 3'an unutulmuş bir zamanın hatırasını da canlandırmıştı. Korkunç

şeydi bu. Çocukları merhametsizce döverler, liseden kovarlar, hayatlarını berbat ederlerdi; ama hiçbir öğretmen, hiçbir baba tütün içmenin zararını, bunun neden suç olduğunu bilmezdi. Çok akıl ı insanlar bile ne olduğunu bilmedikleri bir kusurla savaşmakta güçlük çekmezlerdi. Yengeniy Petroviç kendi liselerinin çok bilgili, erdemli ihtiyar müdürünü anımsadı: Sigara içen bir öğrenciyi yakalayınca öyle ürkerdi ki, sapsarı kesilir, disiplin kurulunu acele toplar, suçlunun kovulmasına karar verdirirdi. Toplum yaşayışının kanunu bu, her halde: Fenalık ne kadar anlaşılmazsa onunla o kadar sert ve amansız savaşılır.

Savcı, okuldan kovulan iki üç kişiyi, onların sonraki hayatlarını anımsadı. Cezanın, çok defalar, suçtan daha büyük fenalık getirdiğini düşünmekten kendini alamadı. Canlı organizma, her atmosfere hemen uymak, alışmak yeteneğini taşır. Yoksa, kendi akıl ıca davranışlarının altında, çok defalar, ne akılsızlıkların saklandı ğını, pedagoji, hukuk, edebiyat gibi sonuçlan bakımından sorumlu, korkunç çalışmalarda bile şuura yükselmiş gerçeğin, güvenin daha ne kadar az olduğunu insanın her an duyması gerekirdi...

Ancak yorgun, dinlenme halindeki dimağa gelen bu gibi hafif, bulanık düşünceler Yevgeniy Petroviç'in kafasında dolaşıp durmaya başladı. Nerden, niçin geldikleri bel i değildi. Bu fikirler, kafasında biraz kalıyor,

sanki beyninin üstünde yüzüyor, derine girmiyordu. Saatlerce, hatta günlerce resmî işlerde zihin yormak, hep bir yönde düşünmek zorunda olan kimseler için böyle başıboş, ev hayatıyla ilgili düşünceler bir çeşit konfor, bir rahatlıktır.

o

Akşamın saat dokuzuydu. Tavanın üstünde, ikinci katta birisi köşeden 'köşeye gidip geliyor, daha üstte, üçüncü katta da iki kişi piyanoda gam yapıyordu. Sinirli adımlarına bakılırsa kendini zorlayarak bir şeyler düşünen, yahut diş ağrısı çeken ikinci kattaki kiracının ayak sesleri ve monoton gamlar gecenin sessizliğine, tembel düşüncelere uygun bir uyku havası katıyordu.

İçerde çocuk odasında mürebbiye ile Sereja konuşuyorlardı. Çocuk sesini bir havaya uydurmuştu:

— Babam geldi! Babam geldi! Ba! Ba! Mürebbiye:

— Votre pere vous .ovppel e, al ez vitel, sana diyorlar! diye bağırdı.

Yevgeniy Petroviç içinden:

Peki ama, dedi, ne söyleyeceğim ona?

Daha birşey düşünüp bulmaya vakit kalmadan; oğlu yedi yaşındaki Sereja çalışma odasına girdi.

Erkek mi, kız mı olduğu ancak elbisesinden kestirilebilirdi: Siska, solgun, ince yapılı bir çocuktu bu. Vücutça Sera bitkileri gibi cılızdı. Hareketleri, kıvırcık saçları, bakışları, kadife ceketi her şeyi olağanüstü tatlı ve yumuşaktı.

Babasının dizlerine çıktı, hızla boynundan öptü, yumuşak bir sesle:

— Günaydın baba! dedi. Beni mi çağırdın? Savcı onu kendinden uzak tutarak: l Babanız sizi çağırıyor, çabuk gidin.

50

— Dur bakalım, dedi, dur bakalım, Sergey Yevgeniy! Öpüşmeden önce seninle konuşmamız, ciddi konuşmamız gerek. Ben sana darıldım. Artık sevmiyeceğim seni. Bilmiş ol, ahbap: Seni sevmiyorum, sen benim oğlum değilsin... Evet.

Sereja gözlerini babasına dikti; sonra bakışlarını masaya çevirip omuzlarını silkti.

Gözlerini kırpıştırarak hayretle sordu:

— Ben sana ne yaptım? Bugün senin odana bir defa bile gelmedim, hiç bir şeye de dokunmadım.

— Natalya Semyonovna şimdi bana senin sigara içtiğinden yakındı... Doğru mu? Sen sigara mı

içiyorsun?

— Evet, bir kere içtim... Doğru!...

Savcı kaşlarını çattı., yüzündeki gülümsemeyi bununla gizlemeye çalışarak,

— Bak, dedi, üstelik bir de yalan söylüyorsun. Natalya Semyonovna seni iki defa görmüş. §u halde senin üç fena hareketin açığa çıkıyor: Sigara içiyorsun, masadan başkasının tütününü

alıyorsun, yalan söylüyorsun. Üç suç!

Sereja anımsamıştı. Gözlerinin içi gülümsedi: — Ay, evet! Doğru, doğru. İki defa içtim: Bir bugün, bir de daha önce.

— Bak görüyor musun, demek bir defa değil, iki defa... Ben sana çok, çok küskünüm! Sen önceleri iyi çocuktun, ama şimdi, görüyorum ki, bozulmuşsun, fena olmuşsun.

Bikovski Sereja'nın yakasını düzelterek içinden: Başka ne demeli ona? dedi.

— Evet, fena. Ben senden buna beklemezdim. Birincisi, senin olmayan bir tütünü almaya hakkın yok. Herkes ancak kendi öz malından yararlanabilir. Başka sınınkini a'lırsa... demek ki, fena adamdır! (Yevgeniy Petroviç içinden: Söylenecek şey bu değildi diye düşündü). Örneğin, Natalya Semyonovna'nın elbise sandığı var. Bu sandık onundur; yani ne sen, ne ben ona dokunanlayız, çünkü bizim değil. Öyle değil mi? Senin oyuncak atın, resimlerin var... Ben onları alıyor muyum? Belki almak isterim, ama... benim değil ki, senin onlar!

Sereja kaşlarını kaldırdı:

— istiyorsan al! Rica ederim, çekinme, babacığını, al! Senin masanın üstündeki şu küçük sarı

köpek benimdir, ama ben bir şey demiyorum... Varsın sende dursun!

Bikovski:

— Sen beni anlamıyorsun, dedi, köpeği sen bana bağışladın, o şimdi benimdir, ben onu ne istersem yaparım. Ama tütünü ben sana bağışlamadım! Tütün benim! (Doğru açıklamıyorum ona!

diye düşündü, Hayır, söylenmesi gereken bu değil! Hiç de bu değil!) Eğer ben başkasının tütününden içmek istersem önce ondan izin almalıyım...

Bikovski isteksizce cümleleri birbirine bağlayıp, çocuk şivesiyle, oğluna özel mülkiyetin ne demek olduğunu açıklamaya koyuldu. Sereja onun göğsüne bakıyor, dinliyordu (akşamları babasiyle konuşmayı severdi), sonra dirseğini masanın yanına dayadı, miyop gözlerini kâğıtların,

mürekkep hokkasının üzerinde kırpıştırmaya başladı. Bakışları masada bir zaman başı boş dolaştıktan sonra zamk şişesinde durdu.

Şişeyi gözlerine yaklaştırarak birdenbire tordu:

— Baba, zamkı neden yaparlar?

Bikovski şişeyi elinden alıp yerine koyarak devam

etti:

52

— ikincisi, sen sigara içiyorsun... Bu çok fena! Ben içiyorsam sigara içilebilir demek değil bu. Ben içiyorum, ama bunun akılsızca bir iş olduğunu da biliyorum; bunun için kendi kendime kızarım, kendimi hiç sevmem (ne de kurnaz pedagokmuşum! dedi içinden). Tütün sağlığa çok zarar verir.

Sigara içen vaktinden önce ölür. Hele senin gibi küçükler için sigara çok zararlı. Göğsün zayıf senin. Daha kuvvetlenmedin. Oysa, sigara dumanı zayıf insanlarda verem ve başka hastalıklar yapar. Bak Ignatiy dayı veremden öldü. Tütün içmeseydi belki daha yaşayacaktı.

Sereja dalgın dalgın lâmbaya bakıyordu. Parmağıyla abajura dokunarak göğüs geçirdi:

— Ignatiy dayı ne güzel keman çalardı! Onun kemanı şimdi Grigoriyev'lerde! dedi.

Dirseğini gene masanın kenarına dayadı, düşünceye daldı. Solgun yüzünde öyle bir ifade belirmişti ki, sanki bir şeye kulak kabartıyor, yahut kendi düşüncelerinin gelişimini kovalıyordu.

Büyüyen, kırpışan gözlerinde bir hüzün, 'korkuya benzer bir şey belirmişti. Belki şimdi o, geçenlerde annesini ve Ignatiy dayısını alıp götüren ölümü düşünüyordu. Ölüm anneleri dayıları

alıp öbür dünyaya götürür, ama çocuklariyle kemanları dünyada kalır. Ölüler gökte yıldızlara yakın bir yerde yaşarlar, oradan dünyaya bakarlar. Acaba hasret çekerler mi?

Bikovski içinden:

Ona ne söyliyeyim dedi, beni dinlediği yok. Bel i ki, kendi suçlarını da, benim delil erimi de önemsemiyor. Nasıl anlatmalı ona?

Savcı ayağa kalktı, odada gezinmeye başladı.

Eskiden, benim zamanımda bu gibi meseleler çok basit çözülürdü diye düşünüyordu. Sigara .içtiği meydana çıkan her yaramaz pataklanırdı. Tabansı, korkak 53

olanlar sigarayı gerçekten bırakırlar, daha cesur ve zeki olanlarsa bu pataklanıştan sonra tütünü

ayakkabısının honcunda taşımaya, sigarayı odunlukta içmeye başlardı". Odunlukta yakalanıp da gene pataklanınca nehir boyuna gider, orada içerdi. Çocuk büyüyünceye kadar bu böyle devam ederdi. Annem bana sigara içmeyeyim diye paralar, bonbonlar verirdi. Bugün bu usul er değersiz, eğitime aykırı sayılıyor. Bugünün pedagoku hayır prensiplerini çocuğun, korkudan yahut sivrilmek, taktir almak isteğiyle değil şuurlu olarak kabul etmesine uğraşıyor.

O gezinip düşünürken Sereja sandalyeden masanın kenarına tırmanarak resim yapmaya koyulmuştu. Gerekli kâğıtları kirletmesin, mürekkebe dokunmasın diye, masanın üzerinde, ayrıca onun için kesilip konmuş bir deste "kâğıt, bir mavi kalem vardı.

Bir ev resmi yapıyordu. Kaşlarını oynatarak:

— Bugün aşçı kadın lahana doğrarken parmağını kesti, dedi. Öyle bağırdı ki, ödümüz koptu.

Hepimiz mutfağa koştuk. Öyle aptal şey ki! Natalya Semyonovna parmağını soğuk suyla yıkamasını söyledi, o gene durmuş onu emiyor... O

pis parmağı nasıl da ağzına alıyor! Ne fena şey, değil mi baba?

Sonra öğle vakti avluya bir kızla bir çingene çalgıcının geldiğini, kızın çalgıyla şarkı söyleyip oynadığını anlattı.

Savcı içinden:

O kendi havasında, kendi dünyasında, dedi. Önemli ile önemsizi kendi bildiği gibi, kendine göre anlıyor. Dikkatine, şuuruna hakim olmak için onun şivesini taklit etmek yetmez, onun gibi düşünebilmek gerek. Eğer tütüne gerçekten acımış olsam, gücensem, ağlasam beni çok iyi anlardı. Eğitim işinden annelerin yerini kimsenin tutamayışı çocuklarla birlikte duymasını, ağlamasını,

54

gülmesini bilmeler indendir... Mantıkla, ahlakla bir şey olmaz. Peki ama, ona başka ne söyleyeceğim? Ne?

Hayatının yarısını çeşitli biçimlerle, ihtar, cezalandırma duruşmalarıyla geçiren onun gibi deneyli bir adliyecinin böyle bütün bütüne şaşırması, çocuğuna ne söyleyeceğini bilmemesi Yevgeniy Petroviç'e gülünç geliyordu.

— Dinle, dedi, bir daha sigara içmeyeceğine namusun üzerine bana söz ver bakayım!

Sereja kalemini güçlüce bastırdı; resme doğru iğildi, sesini bir havaya uydurarak,

— Namusum! Üzerine! Sözveriyorum! rum! rum! diye tutturdu.

Bikovski kendi kendine soruyordu:

Peki ama, namus üzerine söz vermenin ne demek

olduğunu bilir mi? Hayır, ben fena bir eğitmenim! Eğer şimdi bir pedagok yahut bizim adliyecilerden biri kafamın içine bir göz atsa bana salak der,

aklımdan şüphe eder.., okulda, mahkemede böyle bayağı sorunlar evden çok daha kolay hal edilir. Burada karşındakiler çılgınca sevdiğin insanlar. Sevgi titizdir, sorunu güçleştiriyor. Bu çocuk oğlum değil, öğrencim, yahut bir sanık olsa böyle korkaklık göstermezdim, fikirlerim böyle dağılmazdı!

Savcı masaya geçti; Sereja'nın yaptığı resimlerden birini kendine doğru çekti. Bu resimde, bacasının dumanı bir şimşek zikzakıyla çıkarak ta kâğıdın kenarına kadar gelen bir ev çizilmişti.

Evin yanında nokta gözlü süngüsü 4 sayısını andıran bir asker duruyordu.

— insan evden yüksek olamaz, dedi savcı. Baksana: Evin adamı askerin omuzuyla bir hizada.

Sereja babasının dizlerine çıktı. Rahatça yerleşmek için bir zaman kımıldandı.

55

Yaptığı resme bakarak:

— Yok baba, dedi, askeri küçük yaparsan o zaman gözleri görünmez.

Ona itiraz etmek gerekli miydi? Kendi çocuğu üzerindeki her günkü karşılaştırması savcıya şu inancı vermişti ki, çocukların estetik görüşleri, istekleri vahşilerde olduğu gibi kendilerine hastır.

Yaşlılar bunu anlayamazlar. Dikkatli bir incelemede Sereja yaşlı birisine anormal görünebilirdi. O, insanların resimlerini evlerden daha yüksek yapmayı, eşyadan başka, kendi duygularını da kurşun kalemle çizmeyi mümkün, akla uygun buluyordu. Orkestra seslerini yuvarlak, donuk lekeler şeklinde, ıslığı helezonî bir iplik şeklinde çizerdi... Onun anlayışına göre ses renkle sıkıca ilgiliydi. Öyle ki, harfleri renklerken her zaman L harfini sarıya, M harfini kırmızıya, A harfini karaya v.s. boyardı.

Sereja resmi bırakarak gene kımıldandı. Uygun bir poz aldıktan sonra babasının sakalıyla uğraşmaya koyuldu. Önce onu dikkatle sıvazladı; sonra ikiye ayırıp bir çatal sakal biçiminde taramaya başladı.

— Şimdi sen İvan Petroviç'e benziyorsun. Dur, şimdi de bizim kapıcıya benziyeceksin. Baba, bu kapıcılar neden kapının önünde dururlar?

Savcı onun soluğunu yüzünde duyuyordu, saçları yanağına dokunuyordu. Ruhunda bir sıcaklık, bir yumuşaklık belirmişti, öyle bir yumuşaklık ki, yalnız eli değil, sanki bütün ruhu Sereja'nın ceketindeki kadifenin üstündeydi. Onun büyük kara gözlerine baktı; anasının, kanamın, bir zamanlar sevdiği kimler varsa hepsinin onun iri göz bebeklerinden kendisine baktıklarını sandı.

içinden:

Şimdi gel de onu azarla bakalım, dedi, gel de ona ceza düşün! Hayır, eğitim işi bize ne kadar uzak. Es

56

kiden insanlar basittiler, az düşünürler, bunun için de sorunu cesaretle çözerlerdi. Oysa, biz pek çok düşünüyoruz; mantık bizi yedi, bitirdi. İnsan ne kadar gelişmiş olursa, ne kadar çok düşünür ince eleyip sık dokursa o kadar kararsız, o kadar vesveseli olur, o kadar korkak başlar. Gerçekten de, derin düşünülse, ders okutmak, hüküm vermek, kalın kitaplar yazmak için ne kadar cesaret ve kendine güven gerektiriyor, ne kadar...

Saat on'u çaldı.

— Haydi delikanlı, dedi savcı, yatmak zamanı geldi. İyi geceler de de git.

Sereja alnını buruşturdu,

— Yok babacağım, biraz daha oturacağım. Bana bir

şey anlat! Masal söyle!

— Peki, ama masaldan sonra hemen yatacaksın.

Boş akşamlarında Sereja'ya masal anlatmak alışkanlığı vardı, iş adamlarının çoğu gibi, o da ezbere bir tek şiir bilmez, hiç bir masal anımsamazdı. Bunun için, her defasında bir şey uydurup söylemesi gerekirdi. Her zaman şu basma kalıp sözle başlardı: Bir varmış, bir yokmuş. Sonra bir sürü saçma sapan şeyi birbiri üzerine yığar, masalın başını anlatırken ortasının, sonunun nasıl geleceğini hiçbir zaman bilmezdi. Tablolar, kişiler, durumlar gelişigüzel ve ansızın doğar, olay, ahlakî sonuç kendiliğinden, hikayecinin iradesine bağlı olmaksızın cıkıverirdi. Sereja böyle doğaçlamaları çok severdi. Masal ne kadar sade, doğal olursa çocuktaki etkinin o kadar güçlü

olduğuna savcı dikkat etmişti. Gözlerini tavana dikerek:

— Dinle, dedi: Bir varmış bir yokmuş, ihtiyar, çok ihtiyar, sakal arı, bıyıkları uzun ve bembeyaz bir hükümdar varmış. Bu hükümdar, kocaman ve berrak bir buz parçası gibi, güneşte pırıl pırıl yanan, ışıldayan bil ur bir sarayda yaşarmış. Bu saray, portakal arın, bergamut 57

ların, kirazların yetiştiği, lalelerin, gül erin, inci çiçeklerinin açtığı, renk renk kumların ötüştüğü

büyük bir bahçedeymiş... Ağaçlarda ki kücük bil ur çanlar asılıymış, rüzgar estikçe öyle tatlı sesler çıkarırlarmış ki, insan dinlerken kendinden geçebilirmiş. Bil ur madenden daha yumuşak, daha tatlı ses çıkarır... Sonra efendim, başka ne vardı? Ha, bahçede fıskiyeler varmış; hani Sonya halanın yazlık evinde görmüştün ya? İşte hükümdarın bahçesindeki fıskiyeler tıpkı onun gibi, ama ondan büyük, fışkırtılan en yüksek kavak ağaçlarının ta tepelerine kadar erişen fıskıyelermiş.

Yevgeniy Petroviç biraz düşündükten sonra devam etti:

— İhtiyar hükümdarım tek bir oğlu ve saltanat mirasçısı varmış. Senin gibi küçük bir oğlanmış, iyi çocukmuş... Hiç arsızlık etme2, erken yatar, masanın üstündeki şeylere hiç dokunmazmış ve...

Derken uslu, akıl ı bir çocukmuş... Yalnız bir tek kusuru varmış: Sigara içermiş...

Sereja bütün dikkatiyle dinliyor, gözlerini kırpmadan babasının gözlerinin için bakıyordu. Savcı

devam ediyor, içinden: Ya sonra?>: diye düşünüyordu... Uzun uzun yutkunup geveledi ve masalını şöyle bitirdi:

— Şehzade sigaradan verem oldu, yirmi yaşında öldü. Çökmüş, hastalıklı ihtiyar, büsbütün kimsesiz, yardımsız kaldı. Devleti idare edecek, sarayı savunacak kimse yoktu. Düşmanlar gelip ihtiyarı öldürdüler, sarayı yıktılar. Şimdi artık bahçede ne kiraz var, ne kuşlar, ne de bil ur çanlar... Ya!...

Böyle bir sonuç Yengeniy Petroviç'e gülünç ve saçma gelmiş, ama bütünı masal Sereja'da güçlü

bir etki yapmıştı. Gözlerine gene bir hüzün, korkuya benzer bir şey sindi. Bir dakika dalgın dalgın karanlık pencereye baktı; ürperdi, alçak bir seste:

58

— Bir daha sigara içmeyeceğim... dedi. İyi. geceler dileyip yatmaya giderken babası sessiz adımlarla köşeden köşeye gidip geliyor, gülümsüyordu.

İçinden:

Burada güzel ik, estetik, şekil rol oynadı diyecekler, dedi, öyle olsun, ama bu az. Ne de olsa bu asıl ilaç değil. Niçin ahlak ve gerçek çırılçıplak değil de, bir hap gibi üstü kaplanmış, mutlaka şekerlenmiş ve yaldızlanmış olarak öne sürülmeli? Doğaya aykırı bu... Sahtekârlık, aldatma...

Hokkabazlık...

Tarihi yaldız destanlardan, tarihî romanlardan öğrenen, günlük yaşayışla ilgili düşüncelerini öğütlerden, kanunlardan değil, masal ardan, romanlardan, şiirlerden alan halkın önünde mutlaka söz söylemesini isteyen hakimleri anımsadı.

İlaç tatlı, gerçek güzel olmalıdır... Bu saçmayı insan oğlu ta Adem zamanından beri böyle kabul etmiştir. Ama... Belki de bütün bunlar doğaldır, böyle olmak gerekiyor. Yararlı aldanmalar, hayal er doğa da az mı?...

Savcı çalışmaya başladı. Tembel ev düşünceleri daha uzun zaman zihninde dolaşıp durdu.

Tavanın üstünden gam'lar artık duyulmuyor, ama ikinci katın kiracısı halen köşeden köşeye gidip geliyordu.

1887

59

SÜRGÜNDE

Tolkoviy', takma adıyla anılan ihtiyar Semyon'la adını kimsenin bilmediği genç bir Tatar, kıyıda, çoban ateşinin yanında oturuyorlardı. Öbür üç salcı izbada kalmışlardı. Altmış yaşlarında, zayıf, dişsiz, geniş omuzlu, görünüşte dinç bir ihtiyar olan Semyon sarhoştu; çoktan yatmaya gidecekti, ama cebinde yarım okkalık bir şişe vardı, izbada gençler votka isterler diye korkuyordu. Tatar hastaydı, bitkin haldeydi; artık paçavralara sarılmış, Simbirsk'ın ne güzel bir yer olduğunu, evinde bıraktığı karısının güzel iğini, akıl ılığını .anlatıyordu. Yaşı yirmi beşten yukarı değildi. Ama şimdi, ateşin ışığında, soluk benzi, kederli, hastalıklı yüzüyle bir çocuğu andırıyordu.

— Burası cennet değil elbet, dedi Tolkoviy. Görüyorsun ya, her yer su, çorak kıyılar, dört bir yan kil, balçık, başka birşey yok... Büyük paskalya çoktan geçti, ama nehirde daha buz parçaları

akıyor, bu sabah da kar yağdı.

— Kötü, kötü, dedi Tatar, korkuyla bakındı.

l Tolkoviy : Anlayışlı, zeki anlamına gelir.

60

On adım öteden kara, soğuk nehir akıyordu; homurdanıyor, kil i kıyıya çarpıyor, uzak bir denize doğru hızla kayıp gidiyordu. Salcıların karbas ' dediği büyük, mavnanın karaltısı belirdi. Karşı

gıyıda, uzaklarda geçen yılın yakılan otlarından yükselen alevler sönerek, parlayarak yılanlar gibi kayıyorlardı. Yılanların ötesi gene karanlıktı. Küçük buz parçalarının mavnaya çarptığı

duyuluyordu. Hava rutubetli ve soğuktu...

Tatar gökyüzüne baktı. Yıldızlar onun memleketindeki gibi çoktu, karanlık her yerde birdi, ama burada eksik olan bir şey vardı sanki, onun memleketinde, Simbirsk'te yıldızlar da, gökyüzü de başka türlüydü.

— Kötü, kötü! dedi.

— Alışırsın, dedi Tolkoviy ve güldü. Şimdi daha gençsin, toysun, ağızın süt kokuyor; senden daha bahtsız insan yokmuş gibi geliyor sana, toysun da ondan; ama zaman gelecek, herkese böyle bir ömür versin diye Tanrıya dua edeceksin. Sen bana bak. Bir hafta içinde su. gelir, salı

şuraya koruz, siz hepiniz Sibirya'ya gezmeye . çıkarsınız, ben kalırım, kıyıdan kıyıya gidip gelmeye başlarım. Yirmi iki yıldır gider gelirim. Gece, gündüz. Turna balığı, somun balığı suyun altından, ben suyun üstünde. Tanrıya şükür. Hiçbir şey istemem. Tanrı herkese böyle bir ömür versin.

Tatar ateşe çalı çırpı attı, ateşe yakın bir yere uzan

dı:

— Ana ile karı senin nene gerek? diye Tolkoviy sordu. Budalalık, başka birşey değil, arkadaş.

Şeytan seni şaşırtıyor. Bacağım kır onun, o lanetliyi dinleme. Aman

— Babam hastalıklı bir adamdır, dedi. O ölünce anamla karım buraya gelecekler. Söz verdiler.

l Karbas : Bir çeşit

61

verme ona. Sana kadından dem vurdu mu, sen inadına: istemem! de. Sana özgürlükten dem vurdu mu, kafa tut: istemem! de. Birşey" lazım değil! Ne ana, ne baba, ne karı, ne özgürlük, ne ev bark, ne dikili bir ağaç! Birşey istemem, yerin dibine batsınlar!

Tolkoviy şişeden bir yudum aldı, devam etti: — Ben, ahbap, basit bir mujik değilim, ayak takımından değilim, diyakos oğluyum ben. Kursk'ta özgür yaşadığım zamanlar redingotla dolaşırdım. Ama şimdi kendimi öyle bir duruma getirdim ki, toprak üzerinde çıplak yatıp uyuyabilir, ot yiyebilirim. Tanrı herkese böyle bir hayat nasip etsin. Hiçbir şeye ihtiyacım yok, kimseden korkum yok, kendimi dünyanın en zengin en özgür insanı sayıyorum. Beni Rusya'dan buraya yol adıkları zaman daha ilk gün birşey istemem! diye dayattım. Şeytan bana karıdan, akrabadan, özgürlükten dem vurdu, ben ona: Hiçbir şey istemem! dedim. Ayak diredim, işte gördüğün gibi iyi yaşıyorum, sızlanmıyorum. Bir kimse şeytana yüz verdi mi, bir defa bile olsa onu dinledi mi yandı, ona kurtuluş yok: Batağın ta gözüne saplanır, bir daha da çıkamaz. Yalnız sizin dangalak köylüler değil, soylu, okumuş kimseler de mahvolur gider. Onbeş yıl önce buraya Rusya'dan bir bay yol amışlardı. Orada miras kalan bir şeyi paylaşamamış, vasiyetnamede sahtekârlık yapmış. Prenslerden veya baronlardan olduğunu söylüyorlardı, ama belki de sadece bir memurdu, kim bilir!

Eh, bay buraya gelince ilk iş olarak kendine Muhortin'de bir ev ve toprak satın aldı. Emeğimle, alnımın teriyle yaşamak istiyorum, çünkü, şimdi bay değilim, sürgünüm diyordu. Eh, Tanrı

yardımcı olsun, dedim, iyi iş. O zaman genç, atılgan bir adamdı; kendisinin ekin biçtiği olurdu, balık avlar, atla altmış verslk yol giderdi, îşin kötüsü

daha ilk yıldan Girino'ya postahaneye gitmeye başladı. Bir gün benim salda ayakta şöyle

diyordu: Ay, Semyon, çoktandır, nedense, evden para göndermiyorlar! istemez, paraya gerek yok, Valisi Sergeiç, dedim. Neye yarar para? Geçmişi hiç olmamiş gibi, rüya imiş gibi kafanızdan silin, unutun, yeniden yaşamaya başlayın. Şeytanı dinlemeyin, dedim, o iyiye götürmez, darağacına sürükler. Siz şimdi para istiyorsunuz, dedim, aradan biraz zaman geçsin, başka birşey isteyeceksiniz, sonra daha başka, daha başka şeyler. Eğer, dedim, kendiniz için mutluluk istiyorsanız, herşeyden önce hiçbir şey istemeyin. Evet... Eğer, dedim, biz sizinle kaderin acı

sil esini yedikse artık ondan aman dilemekte, ayaklarına kapanmakta anlam yok, ona aldırış

yok, ona aldırış etmemek, onunla alay etmek gerek, yoksa o sizinle alay eder. Ona böyle dedim... İki yıl sonra onu nehirin bu yakasına geçiriyordum, el erini uğuşturarak gülüyor: Girino'ya karımı karşılamaya gidiyorum, beni merak edip gelmiş, karım ne güzel kadın, ne iyi kadın diyordu.

Sevincinden içi içine. sığmıyordu. İki gün sonra karısıyla birlikte geldi. Şapkalı, genç, güzel bir bayan; kucağında minicik bir kız çocuğu. Bir sürü çeşitli eşya. Benim Vasili Sergeiç karısının çevresinde dört dönüyor, ona bakmakla doyamıyor, övünmesinin sonu gelmiyordu. Evet Semyon kardeş, Sibirya'da da insanlar yaşar. Eh, diyordum içimden, peki, görüşürüz. O zamandan sonra Rusya'dan para gelip gelmediğini öğrenmek için, hemen her hafta, Girino'ya gidiyordu.

Paraya pek çok ihtiyacı vardı. Karım, diyordu, benim için burada Sibirya'da gençliğini, güzel iğini mahvediyor, acı talihimi benimle paylaşıyor, bundan ötürü, onu memnun edecek her şeyi yapmalıyım diyordu. Bayanın canı sıkılmasın diye memurlar ve br takım kopuklarla ahbaplık kurdu. Bütün bu güruhu, malûm, yedirecek, içireceksin, sonra bir piyano bulunacak,

kanepenin üstünde tüylü bir köpek olacak... Gösteriş, sözün kısası, şımarıklık. Bayan onunla çok oturmada.

Nerde? Balçık, su, soğuk. Ne sebze, ne meyve. Her yan kaba saba insanlarla, sar 63

hoşlarla dolu. Oturup kalkmasını bilen yok. Oysa ki o şımarık bir başkent bayanı... Olacak bel iydi zaten, burası onu sıkıyordu. Sonra kocası da, ne dersen de, artık bir bay değil, sürgündü. Merde o itibar? Üç yıl sonra, anımsıyorum, tam Meryem miracı yortusunun yaklaştığı sıralarda bir gece karşı kıyıdan seslendiler. Sal a gittim; bakıyorum: Bir bayan, baştan .aşağı sarınmış, yanında memurlardan biri, genç bir bay. Troyka1... Onları beri yana geçirdim, arabaya bindiler, artık ara da bul, bulabilirsen onları! Bir daha görünmediler. Sabaha karşı Vasiliy Sergeiç çift atlı bir araba ile dörtnala geldi. Karım gözlüklü bir bayla buradan geçti mi, Semyon? Geçtiler, gittiler, boşuna arama, hava bulursun, dedim. Peşlerine düştü, beş gün beş gece kovaladı. Sonra onu karşı yana geçirdiğim zaman, salın üstüne yıkıldı, başını tahtaya vurup dövünmeye, ulur gibi bağırmaya başladı. Gördün mü, diyerek güldüm, ona vaktiyle Sibirya'da da insanlar yaşar! dediğini anımsattım. O daha çok dövünüyordu... Sonra özgürlük sevdasına tutuldu. Karısı Rusya'ya gitmişti, onu görmek, aşıkından kurtarmak için orası onu çekiyordu, demek. Hemen hergün, kardeşim, dörtnala, bir postahaneye, bir kente, hükümet ileri gelenlerinin yanına gidiyordu.

Bağışlanması, memleketine evine gönderilmesi için dilekçe üstüne dilekçe veriyor, göndriyordu.

Yalnız telgraflara ikiyüz ruble harcadığım söyledi. Toprağı sattı, evi yahudilere ipotek etti. Saçları

ağardı, kamburlaştı, yüzü sarardı, bir veremliye döndü. Konuşurken: Kohkohkoh... diye öksürüyordu, gözlerinde de yaşlar... Sekiz yıl dilekçeler onu böyle yedi, bitirdi. Şimdi gene dirildi, neşelendi: Yeni bir şımarıklık düşündü. Kızı, görüyorsun, büyüdü. Babası ona bakmaya kıyamıyor. Kız da doğrusunu söylemeli, hiç te fena değil: Kara kaşlı, kıvrak, güzelce birşey.

Babası her pazar onunla Girino'ya kiliseye gider. Salda ikisi yanyana l Troyka : Üç atlı binek arabası. 64

dururlar, kız güler, babası gözlerini ondan hiç ayırmaz. Evet, Semyon, der, Sibirya'da da mutluluk olur. Bir baksana, der, ne kızım var benim! Böylesini bin verst uzaklarda araşan bulamazsın Ona: Kızın güzel, sahi çok güzel derken... İçimden de diyordum: Hele dur bakalım... Kız genç, kanı kaynıyor, o da yaşamak ister, burada hayat nerde? Kız sıkılmaya başladı, kardeşim... Gitgide süzüldü, büsbütün eridi, hastalandı. Şimdi bitkin bir halde. İnce hastalık. İşte sana Sibirya mutluluğu! Yerin dibine batsın! İşte Sibirya'da da insanlar böyle yaşar... Babası doktorların peşinde koşmaya, onları alıp evine getirmeye başladı. İkiyüz, üçyüz verst ötede bir doktor veya köy hekimi olduğunu duymasın, hemen koşar. Doktorlara giden paranın haddi hesabı yok. Ama bence artık bu paraları içkiye harcamak daha iyi... Kız nasıl olsa ölecek, çaresiz ölecek. İşte baba için asıl felaket o zaman. Kederinden kendini ya asar, ya da Rusya'ya kaçar, besbel i birşey. Kaçar ama yakalarlar onu. Sonra mahkeme, kürek cezası; kırbaçların tadına bakar...

Tatar soğuktan büzülerek,

— İyi, iyi, diye mırıldandı. Tölkoviy sordu:

— Nedir iyi olan?

— Karısı, kızı... Varsın kürek cezasına çarpılsın, varsın eziyet çeksin, karısını, kızını gördü ya...

Sen hiçbir şey istemez diyorsun, ama hiç kötü! Karısıyla üç yıl yaşadı: Tanrı bağışladı bunu. Hiç

kötü, ama üç yıl: iyi. Sen nasıl anlamaz?

Tatar titreyerek, az bildiği Rusça kelimeleri güçlükle seçerek, kekeleyerek, Tanrının kimseyi gurbet elde hasta düşürmemesini, öldürmemesini, soğuk puslu top• rak'lara gömdürmemesini, bir gün, hatta bir saat olsun karısı ona gelse böyle bir mutluluk için her türlü eziyeti çekmeye razı

olacağını, Tanrıya da şükredeceğini söyledi. Bir günün mutluluğu hiçten iyidir, diyordu.

65

Sonra gene, evde bıraktığı karısını, ne kadar güzel, ne kadar akıl ı olduğunu anlattı; arkasından başını avuçlarının içine alıp ağladı, hiçbir suçu olmadığını, bütün bunları bir iftira yüzünden çektiğini Semyon'a söyledi. İki kardeşiyle amcaları bir mujikin atlarını sürüp götürmüşler, ihtiyar köylüyü öldüresiye dövmüşler, ama köy heyeti insaflı bir hüküm vermemiş, yazılan karar gereğince üç kardeş Sibirya'ya sürülmüş, zengin bir adam olan amcaları ise evinde kalmış.

— Alışırsıın! dedi Semyon.

Tatar sustu, yaşlı gözlerini ateşe dikti; yüzünde şaşkınlık ve korku ifadesi vardı; neden Simbirsk kentinde değil de burada, karanlıkta, rutubet içinde, yabancı insanların yanında olduğunu daha anlamamış gibiydi. Tolkoviy ateşin yanında uzandı, birşeylere gülümsedi, yavaştan bir türkü

tutturdu. Biraz durarak,

— Kız babasıyla nasıl neşelensin? dedi. Babası onu seviyor, onunla avunuyor, orası öyle. Ama, kardeş, gene de onun ipiyle kuyuya inilmez: Sert bir ihtiyar, aksi bir ihtiyar. Genç kızlara gereken sertlik değil... Onlar okşayış ister, hahaha, hıhıhu ister', güzel kokular, kremler ister. Evet... Ah, ne işler bunlar! Semyon içini çekti, güçlükle kalktı., Votka suyunu çekti, artık yatmak zamanı. Ha?

Gidiyorum kardeş...

Yalnız kalan Tatar ateşe gene çalı çırpı attı, abandı, ateşe bakarak köyünü, karısını düşünmeye başladı. Bir ay için, bir gün için olsun karısı bir gelseydi, sonra isterse dönseydi! Bir ay, hatta bir gün hiçten iyidir. Ama karısı sözünü tutup da gelirse onu ne ile besleyecek? Burada nerde kalacak?

Tatar yüksek sesle:

— Yiyecek bir şey yoksa nasıl yaşanır? diye kendi kendine sordu.

66

Gece gündüz kürek çekmesine karşılık ona. ancak yirmi dört saatte on kapik veriliyordu. Gerçi yolcular ona çay için, votka için bahşiş de verirlerdi, ama arkaJaşları bütün geliri aralarında bölüşüyor, Tatar'a bir şey vermiyorlar, onunla ancak alay ediyorlardı. Açlık, soğuk, korku hep yoksul uktan... Şimdi, bütün vücudu sızlarken, titrerken izbaya gidip bir uyuşa. Ama örtünecek bir şey de yok; kıyıdan daha soğuk orası. Burada da örtünecek bir şey yok, ama hiç olmazsa ateş

yakabilirsin...

Bir hafta sonra sular büsbütün inip de oraya sal konunca Semyon'dan başka hiçbir salcıya artık gerek kalmayacak, tatar köyden köye dolaşmaya, sadaka ve iş istemeye başlayacaktı. Karısı da onyedi yaşındaydı; güzel, nazlı, utangaçtı. O da mı yüzü yırtık, köy köy dolaşıp sadaka isteyecekti? Yoksa, bunu düşünmek bile korkunçtu...

Gün ağarmıştı. Suda mavna, söğüt çalıları ve dalgacıklar açıkça bel i oluyordu. Arkaya bakılanca toprak çöküntüsü, aşağıda üstü boz samanla örtülü bir izba, yukarda ise bayıra yapışık gibi duran köy evleri görünüyordu. Köyde horozlar ötmeye başlamıştı.

Kızıl kil çöküntüsü, mavna, nehir, yabancı, kötü insanlar, açlık, soğuk, hastalık: Belki gerçekte bunların hiçbiri yok. Belki bütün bunları Tatar, rüyasında görüyor, uyduruyordu. Uyuduğunu hissetti, horultusunu duydu... Elbet ki, evinde, Simbirsk kentindeydi. Karısının karşılık vermesi için onu adı ile bir çağırması yeterdi. Anası bitişik odadaydı... Ama ne korkunç rüyalar da oluyor! Neye yarar bunlar sanki? Tatar gülümsedi, gözlerini açtı. Hangi nehir bu? Volga mı?

Kar yağıyordu.

— Mavna burayaaa!... Nehirin öbür yakasından birisi haykırıyordu: Karbaas!

67

Tatar ayıldı, öbür yana geçmek için arkadaşlarını uyandırmaya gitti. Salcılar, hem yürüyor, hem yırtık pırtık gocuklarını giyerek, hırıltılı, uykulu seslerle küfrederek, soğuktan büzülerek kıyıya gidiyorlardı. Acı bir soğuğun estiği nehir, uykudan sonra, besbel i, onlara tiksinti verici, ürpertici geliyordu. Acele etmeden kayığa atladılar... Tatarla üç salcı, karanlıkta yengeç kıskaçlarını

andıran uzun, geniş uçlu küreklere yapıştılar. Semyon karnını uzun dümene dayadı. Nehrin öbür yanından halan bağırıyorlardı. Belki salcıların uyuduğunu veya meyhaneye gittiklerini düşündüklerinden iki el de tabanca attılar.

Tolkoviy, bu dünyada acele etmeye gerek olmadığına inanmış bir adam edasıyla: Peki, anladık, yetişir! dedi. Hepsi bir, iş oluruna

varır.

Ağır, hantal mavna kıyıdan ayrıldı, söğüt çalılarının arasından geçti. Mavnanın yerinde durmadığı, ilerlediği, ancak söğütlerin ağır ağır geri gidişinden bel i oluyordu. Salcılar ölçüyle, hep birden kürek çekiyorlardı. Tolkoviy karnıyla dümene abanmış, havada kavis çizerek bir bordadan öbür bordaya yalpalanıyordu. Karanlıkta öyle bir görünüşleri vardı ki, sanki insanlar tufandan önce yaşamış uzun pençeli bir hayvana binmişler de onunla kâbusta insanın rüyasına giren o soğuk, kasvetli ülkeye gidiyorlardı.

Söğüt çalılarını geçip, engine açıldılar, öbür kıyıdan takırtıyı, ölçülü kürek şapırtısını duymuşlar, bağırryorlardı: Çabuk! çabuk! On dakika daha geçti, mavna bütün ağırlığıyla iskeleye bindirdi.

Semyon yüzünden karları silerek,

— Ha bire serpiyor, ha bire serpiyor! diye mırıldandı. Nerden geliyor, Al ah bilir!

68

Kıyıda zayıf, kısa boylu, sırtında kürkünün kıl arı dökülmüş kısa bir gocuk, başında kuzu derisinden şapka bulunan bir ihtiyar bekliyordu. Arabadan uzakta duruyor kıpırdamıyordu. Tasalı, dalgın bir durumu vardı, bir şey anımsamaya çalışıyor, ama anımsayamadığından hafızasına kızıyor gibiydi. Semyon yanına yaklaşıp ta gülümseyerek kalpağını çıkarırken adam:

— Anastasyevka'ya gitmek için acele ediyorum. Kızım gene fena. Anastasyevka'ya yeni bir doktor tayin edilmiş, diyorlar dedi.

Tarantasıl mavnaya soktular, beri kıyıya yöneldiler. Semyon'un Vasili Sergeyç diye adlandırdığı

adam yolda kıpırdamadan hep ayakta durdu, kalın dudaklarını sıkıca kısarak gözlerini bir noktaya dikti. Yanında sigara içmek için arabacı ondan izin isteyince işitmemiş gibi hiç yanıt vermedi.

Semyon karnını dümene dayayıp alaylı alaylı ona baktı.

— Sibirya'da da insanlar yaşar, dedi. Yaşa'ar!

Tolkovi'nin yüzünde bir şey kanıtlayan, önceden söylediği sözlerin tıpatıp çıktığını görüp sevinen bir insanın muzafferce ifadesi vardı. Kısa gocuğunun kürkü dökülmüş adamın acıklı, zaval ı

durumu, bel i ki, ona büyük bir zevk veriyordu. Kıyıda atlar koşulurken,

— Yol ar çamurlu şimdi, Vasiliy Sergeyç, dedi. Yola çıkmak için iki haftacık daha bekleseydiniz, ortalık kuruşa; hattâ hiç gitmeseniz... Gitmekte bir yarar olsa bari. Siz de bilirsiniz, insanlar ezelden beri giderler, gecegündüz giderler de gene bir yararı olmaz!

Vasili Segeyç bir şey söylemedi. Bahşişi verdi, tarantasa binip yola koyuldu.

Semyon soğuktan büzülerek,

l sarantas : Bir çeşit binek arabası.

69

— işte doktor peşine gidiyor! dedi. Evet, gerçekten iyi bir doktoru ara da bul, kırda rüzgâra yetiş

şeytanı kuyruğundan yakala, kendi ruhunu azaba sok! Ne tuhaf adamlar! Ben günahlıyı bağışla, yarabbi!

Tatar, Tolkovi'ye yaklaştı, kinle hınçla ona bakıp titreyerek, çatra çatra Ruşçasına Tatarca kelimeler karıştırarak konuşmaya başladı.

— O iyi... iyi, ama sen kötü! Sen kötü! Bay iyi yürekli, ama sen canavar, sen kötü! Bay canlı, sen geberik... Al ah insanı canlı olsun diye, sevinç de olsun diye, keder de olsun diye, acı da olsun diye yarattı, ama sen hiç istiyorsun demek sen canlı değilsin, taşsın sen balçıksın! Taşa hiç

gerek, sana da hiç... Sen taşsın, Al ah sevmez, ama bayı sever!

Hep gülüştüler; Tatar tiksintiyle yüzünü buruşturdu, elini sal adı, paçavralarına sarınarak ateşe doğru yürüdü. Salcılarla Semyon ağır ağır izbaya doğru gittiler.

Bir salcı toprak yeri örten samanların üstüne uzanarak, boğuk bir sesle:

— Soğuk, diye söylendi.

Öbürü:

— Evet, sıcak değil! diye onu doğruladı. Kürek mahkûmu hayatı!..

Hepsi yattı. Kapı rüzgârdan açıldı; izbanın. içine kar doldu, hiç kimse kalkıp kapıyı kapamak istemiyordu: Soğukta kalkmaya 'üşeniyorlardı.

Semyon uykuya varırken,

— Benim için iyi, dedi. Al ah herkese böyle bir ömür versin.

— Sen malûm, kaşerlenmiş kürek mahkûmu. Seni şeytanlar da almaz.

70

Dışardan köpek ulumasını andıran sesler duyuldu.

— Bu ne? Kim var orda?

— Tatar oğlu ağlıyor.

— Bak hele şuna... Sersem!

— Alışıır! dedi. Semyon ve hemen uykuya daldı.

Öbürleri de az sonra uyudular. Kapı gene de öylece kapanmamış olarak kaldı.

1892

71

FRENKÜZÜMÜ

Daha sabah erkenden yağmur bulutları bütün gökyüzünü kaplamıştı. Hava durgun, ılık ve sıkıcıydı. Tıpkı puslu, kapalı havalarda tarlaların üzerinde bulutların asılı durduğu, yağmur beklendiği, ama bir türlü yağmadığı zamanlarda olduğu gibi. Veteriner İvan İvaniç'le lise öğretmeni Burkin artık yorulmuşlardı; kırlar, onlara sonsuz gibi geliyordu, ileride uzaklarda Mironosisko köyünün yeldeğirmeni bel i belirsiz görünüyordu; sağda sıra sıra uzanan tepecikler köyün ötesinde, uzakta, yitiyordu. Oranın nehir kıyısı olduğunu ikisi de biliyordu; orada çayırlar, yeşil söğütler, çiftli'kler vardı; tepeciklerden birine çıksalar gene böyle kocaman bir alam, telgraf direklerini, uzaktan yerde sürünen bir tırtıla benzeyen treni görebilirlerdi. Berrak havalarda oradan kentin bile göründüğü olurdu. Şimdi bu durgun havada, bütün doğanın yumuşak, dalgın göründüğü bu anda İvan İvaniç'le Burkin'in içi bu alana karşı sevgiyle doluydu; ikisi de bu memleketin ne kadar büyük, ne kadar güzel olduğunu düşünüyordu.

— Geçenlerde, muhtar Prokofiy'in ambarında bulunduğumuz zaman, dedi Burkin, bir olay anlatacaktınız.

72

— Evet, kardeşimden anlatmak istiyordum.

İvan İvaniç derin derin nefes aldı, söze başlamak için piposundan bir nefes çekti; ama tam bu sırada yağmur başladı. Beş dakika sonra da şiddetli bir sağanak halini aldı, ne zaman direneceğini kestirmek zordu. İvan İvaniç'le Burkin düraksadılar. Köpekler ıslanmıştı, 'kuyruklarını

kısmış duruyor, hüzünle onlara bakıyorlardı.

— Bir yere sığınmamız gerek, dediBurkin. Alöhin'e gidelim. Buraya yakındır.

— Gidelim.

Yana saptılar, yola çıkıncaya kadar bir doğru giderek, bir sağı tutarak biçilmiş bir tarladan yürüdüler. Çok geçmeden kavaklar, bahçe, sonra ambarların kırmızı çatıları göründü, nehir parlamaya başladı, gözlerinin önüne değirmeniyle, beyaz nehir hamamıyla geniş bir koy tablosu serildi. Burası Alöhin'in yaşadığı Sofino köyü idi.

Değirmen, yağmurun sesini boğarak işliyordu; su bendi sarsılıyordu. Bir talikanın yanında ıslak atlar başlarını ' yere' iğmiş duruyor, çuval ar örtünmüş adamlar dolaşıyorlardı. Hava rutubetliydi, yerler çamar içindeydi, ortalıkta sıkıcı bir durum vardı; köyün görünüşü soğuk, somurtkandı, îvan İvaniç'le Burkin ıslaklığı, pisliği, rahatsızlığı şimdiden bütün vücutlarında duyuyorlardı; ayakları

çamurdan ağırlaşmıştı, bendi geçip ambarlara çıkarlarken birbirlerine küsmüş gibi susuyorlardı.

Ambarların birinde bir kalbur makinesi uğulduyordu, kapı açıktı, içerden buram buram toz savruluyordu. Kapının eşiğinde Alöhin duruyordu. Kırk yaşlarında, uzun boylu, şişmanca, uzun saçlı, toprakbeyinden çok profesör'e, sanatçıya benzeyen bir adamdı bu. Üzerinde beyaz, çoktandır yıkanmamış ip kemerli bir gömlek, ayağında pantolon yerine bir uzun don vardı; çizmelerine de çamurla saman yapışmıştı. Burnu ve gözleri tozdan 73

kararmıştı. Ivan Ivaniçle Burkin'i tamdı, onların gelişine çok memnun görünüyordu.

Gülümseyerek:

— Eve buyurun baylar, dedi. Ben hemen şimdi geliyorum.

Ev büyüktü, iki katlıydı. Alöhin aşağıda, bir zamanlar çiftlik katiplerinin kaldığı küçük pencereli, kubbeli iki odada kalıyordu; buranın mobilyası basitti. Çavdar ekmeği, ucuz votka, koşum takımı

kokuyordu içerisi. Yukarıdaki dayalı döşeli odalara seyrek, ancak misafir geldiği zaman çıkardı.

İvan îvaniç'le Burkinl evde oda hizmetçisi olan genç bir kadın karşıladı. O kadar güzeldi ki, ikisi bir anda durup birbirlerine baktılar.

Alöhin de arkalarından sofaya girdi.

— Sizi gördüğüme ne kadar memnun oldum tahmin edemezsiniz, baylar, dedi. Hiç

beklemiyordum doğrusu! Pelageyya, diye oda hizmetçisine döndü: Misafirlere giyecek bir şeyler ver. Evet, ben de, vakti gelmişken değişeyim. Yalnız önce yıkanmaya gitmeli; hani ben bahardan beri yıkanmadım gibi. Nehir hamamına gitmek, ister misiniz baylar, burada hazırlık yapa dursunlar.

Çok nazik, çok yumuşak huylu bir kadına benzeyen güzel Pelageya, havlu ve sabun getirdi.

Alöhin misafirlerle nehir hamamına yol andı.

Soyunurken:

— Evet, çoktandır ki, yıkanmadım diyordu. Benim nehir hamamı, gördüğünüz gibi, iyidir, babam yaptırmıştı, ama yıkanmaya vakit yok ki.

Basamağa oturdu, uzun saçlarını, boynunu sabuniadı, yanlarındaki sular kahve rengini almıştı.

îvan İvaniç anlamlı anlamlı onun başına bakarak:

— Evet, öyle görünüyor... dedi.

74

Alöhin sıkılganca:

— Çoktandır yıkanmamıştım... diye tekrarladı, bir daha sabunlandı; yanlarındaki sular mürekkep gibi koyu mavi bir renk aldı.

İvan İvaniç dışarı çıktı, gürültüyle suya atıldı; yağmur altında geniş geniş kulaç atarak yüzüyordu; çıkardığı dalgalardan zambaklar sal anıyordu. Nehirin ta ortasına kadar yüzdü, suya daldı, bir dakika sonra başka yerden çıktı, yüzmesine devam etti, durmadan suya dalıyor, dibe ulaşmaya çalışıyordu! Aman, yarabbi... diye sudan hoşlanarak tekrarlıyordu: Aman yarabbi... Değirmene kadar yüzdü, orada köylülerle bir şeyler konuştu, geri döndü; nehirin ortasında yüzünü yağmura vererek uzandı. Burkin'le Alöhin giyinmişler, gitmeye hazırlanıyorlardı, o daha yüzüyor, suya dalıp çıkıyordu.

— Ah, yarabbi... diyordu. Yarabbi bağışla.

— Yeter artık! diye Burkin bağırdı.

Eve döndüler. Yukarıda lamba yanmış, Burkin'le İvan îvaniç sırtlarında ipek oda elbiseleri, ayaklarında sıcak pantuflalarla koltuklara yerleşmişlerdi, yıkanıp taranarak, yeni bir redingot giymiş olan Alöhin de 'besbel i, sıcağın, temizliğin, giydiği kuru elbisenin, hafif ayakkabılarının keyfiyle misafir

salonunda dolaşıyor, .güzel Pelageya halının üzerinde sessizce yürüyüp tatlı tatlı gülümseyerek tepsiyle çay ve reçel sunuyordu ki İvan İvaniç hikâyesine başladı. Sanki yalnız Burkin'le Alöhin değil, yaldızlı çerçevelerden sakin sakin bakan ftıtiyar ve genç

bayanlarla sert bakışlı askerler de dinliyordu onu.

—. Biz iki kardeşiz, diye başladı; ben İvan İvaniç, öbür kardeşim Nikolay îvaniç. O benden iki yaş

küçüktür. Ben bilim yolunda yürüdüm, veteriner oldum. Nikolay ondokuz yıl maliyede çalıştı.

Babamız Çimşa Gima

layski1 kantonistlerdendi2, ama subaylık rütbesi kazanarak bize atadan bir asilzadelik, bir malikhanecik bıraktı. Ölümünden sonra malikhane borçlara gitti, ama biz nasılsa çocukluğumuzu köyde özgür olarak geçirdik. Bütün öbür köylü çocukları gibi, geceyi gündüzü kırda, ormanda geçiriyor, atları bekliyor, lif soyuyor, balık avlıyor ve buna benzer işler yapıyorduk... Bilirsin!?;, ömründe bir defacık bile hani balığı yakalamış veya güzün göçücü ardıç kuşlarını, onların berrak serin havalarda köyferin üzerinde sürüler halinde uçuşunu görmüş bir kimse artık kentli olamaz.

Ölünceye kadar onu temiz kır havası çeker. Maliye kardeşimi sıkıyordu. Yıl ar geçti, hep ayni yerde oturup ayni kâğıtları dolduruyor ve hep ayni şeyi düşünüyordu: Köye gitmek. Bu özlem onda yavaş yavaş bel i bir isteğe, bir nehir veya göl kıyısında küçük bir çiftlik satın almak hayaline döndü.

İyi yürekli, yumuşak huylu bir adamdı; onu severdim, ama bu isteğine, bütün ömrü boyunca kendini özel çiftliğine kapamak arzusuna hiç bir zaman sempati duymadım. İnsana yalnız üç arşın toprak gerek, deniyor. Ama üç arşın ölüye gerek, insana değil. Şimdi bir de, aydınlarımızda toprağa karşı bir meyil varsa, çiftlik edinmeye gayret ediyorlarsa bu iyi bir şey, diyorlar. Ama bu çiftlik ayni üç arşın topraktır. Kentten, mücadeleden, günlük hayatın gürültülerinden uzaklaşmak, uzaklaşmak ve kendi

çiftliğinde saklanmak: Bu hayat değil, egoistlik, tembel ik; bir çeşit keşişlik bu; ama özverisi olmayan bir keşişlik. İnsana üç arşın toprak, bir çiftlik değil, kendi özgür ruhunun bütün niteliklerini, özel iklerini meydana koyabileceği bir genişlik, bütün bir yeryuvarlağı, bütün bir doğa gerek.

1 Gimalayski : Himalaya dan atamış 'bir soyadı. Çev.

2 Kantonist : Çocuklukta askere verilerek er yetiştirilen er oğlu. Çev.

76

o

Kardeşim Nikolay bürosunda oturup nefis kokusu evi saran kendi özel çorbasını içmeyi, yeşil çimenlikte yemek yemeyi, güneşte uyumayı, avlu kapışırım ötesindeki sırada saatlerce oturup kıra, ormana bakmayı hayal ediyordu. Tarım kitapları, takvimlerdeki bütün bu çeşit öğütler onun zevki, sevdiği mânevi yiyecekleriydi. Gazete okumayı da severdi, ama onların yalnız, bilmem kaç desyatinlik1 ekin tarlaları, çayırlıkları, nehiri, bahçesi, değirmeni, akarsu havuzları

olan bir çiftlik satıldığı hakkındaki ilanlarını okurdu. Bahçedeki yol ar, çiçekler, meyvalar, sığırcık yuvaları, havuzlarda çopur balıkları, sonra efendime söyleyeyim, böyle bir sürü şey kafasında canlanırdı. Bu hayali tablolar rastladığı ilanlara göre başka başkaydı, ama nedense hepsinde de muhakkak f renk üzümü vardı. Frenk üzümünün bulunmadığı hiç bir çiftlik, hiç bir şairce köşe düşünemezdi.

Köy hayatının hoş yanları var, derdi. Balkonda oturur çay içersin, havuzda ördeklerin yüzer, ortalık Öyle güzel kokar ki, ve... frenküzümü de yetişir.

Malikhanesinin planlarını çizerdi; her planında da aynı şeyler vardı: a) Bey konağı, b) Hizmetçi dairesi, c) Sebze bahçesi, d) Frenküzümü. Pintice bir hayat yaşardı: Doyasıya yemez, doyasıya içmezdi, giyişini sormayın, dilenci gibiydi; parasını bankada biriktirir, hep biriktirirdi. Korkunç

derecede cimriydi. Ona bakınca içim sızlardı; ara sıra bir şeyler verir, bayramlarda da öteberi yol ardım, ama bunları da saklardı. İnsan bir kere aklına bir şey koymasın, ne yapsan boş.

Yıl ar geçti, onu başka bir kente naklettiler. Kırkını aşmıştı, ama daha gazetelerdeki ilanları

okuyor, para biriktiriyordu. Sonra duydum ki, evlenmiş. Hep o amaçla, içinde frenküzümü bulunan bir çiftlik satınal

Desyatın : 1,092 hektara eşit bir ölçü.

mak amacıyla ihtiyar, çirkin bir dul a evlendi: Arada hiç bir his., bir sevgi olmadan, sadece kadının paracıkları için: Bu kadınla da pintice ömür sürüyor, onu yarı aç yaşatıyordu, paralarım da kendi adına bankaya yatırıyordu. Kadın önce bir posta müdürüyle evliydi, onun yanında iyi yemeklere, içkilere alışmıştı, ikinci kocasında ise kara ekmeği bile doyasıya yiyemiyordu. Bu hayat onu gittikçe eritti, üç yıl sonra da ruhunu hakka teslim etti. Tabiî, kardeşim onun ölümünden suçlu olduğunu biran bile aklına getirmedi. Para insanı votka gibi sersem eder. Bizim kentde bir tacir ölmüştü. Ölmeden önce kendisine bir tabak bal verilmesini emretti, bütün paralarını, piyango biletlerini, "kimseye kalmasınlar diye bal a yedi. Bir gün garda hayvan sürülerini muayene ediyordum, bu sırada bir at cambazı lokomatifin altına düştü, bacağı kesildi. Onu ilk yardım hastahanesine götürüyoruz, kan öyle boşalıyor ki, korkunç şey; o ise bacağının aranıp bulunmasını istiyor: Kesilen bacağın çizmesindeki yirmi ruble kaybolacak diye kaygılanıyordu.

— Siz şimdi başka telden çalıyorsunuz, dedi Burkin. İvan İvaniç bir an düşünerek:

— Karısının ölümünden sonra, diye devam etti: Kardeşim kendine bir mülk kol amaya başladı.

Ama, insan beş yıl da kol asa sonunda gene de aklanabilir; aldığı şey hiç de hayalinde kurduğu olmaz. Kardeşim Nikolay komisyoncu aracılığıyla yüz oniki desyatinük bir yer satın aldı. Buranın konağı, hizmetçi dairesi, parkı vardı, ama meyva bahçesi, frenküzümü, ördekli havuzları filan yoktu. Nehir vardı, ama suyu kahve suyu gibiydi; çünkü malikhanenin bir yanında tuğla ocağı, öbür yanında kemik fırını bulunuyordu. Ama benim Nikolay îvaniç buna çok üzülmedi, yirmi kök frenküzümü fidanı getirtti, dikti, bir toprakbeyi gibi yaşamaya başladı.

78

Geçen yıl onu görmeye gittim. Giderken, bir bakayım nasıl bir yer, neler var orda diye düşünüyordum. Kardeşim mektuplarında malikhanesini şöyle adlandırıyordu: Çumbaroklova boş

toprak, Gimalayski de öyle. Gimalayski ye öğleden sonra geldim. Sıcak vardı. Her yerde hendekler, bahçe duvarları, çiftlik, sıra sıra dikilmiş köknarlar... Avluya nasıl gireceksin, atı nereye koyacaksın bilmezsin. Eve doğru yürüdüm, karşıma iri, domuza benzeyen sarı bir köpek çıktı. Haklamak istiyordu, ama miskinlikten ağızını açacak durumu yoktu. Mutfaktan çıplak ayaklı, şişman aşçı kadın çıktı, o da domuza benziyordu; efendisinin öğle yemeğinden sonra dinlendiğini söyledi. Kardeşimin yanına çıktım, yatakta' oturuyordu, dizleri battaniye ile örtülüydü; ihtiyarlamış, şişmanlamıştı; etleri porsumuş, yanakları, burnu, dudakları öne doğru uzamıştı, nerdeyse battaniyeye hırıldayacaktı.

Kucaklaştık, sevinçle ve bir zamanlar genç olduğumuz, şimdi ikimizin de saçları ağarmış, ölüme yaklaşmış bulunduğumuz düşüncesinin verdiği hüzünle ağlaştık. O giyindi, bana, malikhanesini gezdirmeye başladı.

— E, nasıl yaşıyorsun burada bakalım, diye sor

dum.

Fena değil, tanrıya şükür, iyi yaşıyorum.

O artık eski ürkek, yoksul memur değildi, tam bir toprakbeyi, bir ağa olmuştu. Buraya alışmış, ısınmış, buranın havasına girmişti. Çok yiyor, hamamda yıkanıyordu, şişmanlamıştı, köy cemaatiyle de, iki fabrika ile de davalı olmuştu; köylülerin ona asaletli efendimiz dememesine çok içerliyordu. Adamlarına ağır başlıca bir ilgi, bir efendi ilgisi gösteriyordu. Meydana getirdiği hayırlı

işler öyle basit değildi, önemli işlerdi. Ne biçim işlerdi bunlar? Mujiklerin bütün hastalıklarını

karbonat dö sud ve hint yağıyla tedavi eder, kendi isim günlerin 79

de köyün ortasında yargılama duası okutur, sonra yarım vedro1 votka dağıtır, böyle gerek diye düşünürdü. Ah, ne korkunç şeydir bu yarım vedrolar! Bugün, şişman bir toprak beyi, ekinlere zarar verildi diye köylüleri yerli idare amirinin yanına sürükler, yarın bir şenlik gününde onlara yarım vedro dağıtır, içerler, hurra!2 diye bağırırlar, sarhoşlar onun ayağına 'kapanır. Hayatın iyiye doğru değişmesi, tokluk, tembel ik Rus'ta kendini beğenmişliğin en küstahçasını geliştiriyor. Bir zamanlar maliyede özel bir görüş sahibi olmaktan bile korkan Nikolay İvaniç'in ağzından şimdi geçekten başka söz çıkmıyordu, tıpkı bir bakan edasiyle 'konuşuyordu: Eğitim gereklidir, ama halk için henüz zamansızdır, cismani cezalar genel olarak zararlıdır, ama bazı durumlarda yararlıdır, yerlerini hiçbir şey tutmaz diye sözler ediyordu.

— Ben halkı bilirim, ona karşı nasıl davranılacağını da bilirim, diyordu. Halk beni sever.

Parmağımı şöyle bir oynatayamı, istediğim her şeyi benim için yapar.

Bütün bunlar da, bakarsınız, zekice, iyi yüreklice bir gülümseme ile söylenir. Konuşurken bel'ki yirmi defa tekrar etti: Biz asilzadeler, ben bir asilzade olarak. Besbel i, dedemizin bir mujik, babamızın er olduğu aklına gelmiyordu. Aslında anlamsız bir şey olan soyadımız Çimşa Gimalayski bile şimdi ona ahenkli, aristokratça ve çok hoş geliyordu.

Ama iş onda değil, bende. Ben size onun çiftliğinde geçirdiğim birkaç saat içinde bende nasıl bir değişiklik olduğunu anlatmak istiyorum. Akşam çay

içerken aşçı sofraya bir tabak dolusu frenküzümü getirdi. Bunlar satınalma değildi, fidanlar dikileliberi ilk defa toplanan 1 Vedro : 12 litreyi karşılayan eski bir ölçü.

2 Yaşa!

80

kendi bahçesinin frenk üzümüydü. Nikolay İvaniç gülmeye başladı, bir an sessizce, gözleri yaşlı

frenküzümüne baktı, (heyecandan konuşamıyordu), sonra yemişten ağızına bir tane koydu, sevdiği oyuncağa sonunda kavuşmuş bir çocuk kurumluluğuyla bana baktı:

— Nefis şey! dedi.

Hırsla yiyor ve hep tekrarlıyordu.

— Ah, ne nefis şey! Bir tadına bak hele!

Sert ve ekşiydi, ama Puşkin'in dediği gibi, Bizi yükselten bir aldanış, bizim için binlerce gerçekten değerlidir. Tatlı hülyası, böyle açıkça gerçekleşmiş, hayatta amacına ermiş, isteğine

'kavuşmuş, talihinden, kendinden memnun, mutlu bir insan vardı karşısında. Benim insan mutluluğu hakkındaki düşüncelerime, nedense, her zaman hüzünlü bir şeyler karışırdı, şimdi ise mutlu insanı görünce beni umutsuzluğa yakın ağır bir his kavradı. Gece epeyce sıkıntılı geçti.

Bana kardeşimin yatak odasının yanındaki odada yatak yapmışlardı. Onun uyumadığını, kalktığını, frenküzümü tabağına yaklaşıp birkaç tane aldığını duyuyordum. Düşünüyordum: Gerçekte halinden memnun, mutlu insan ne kadar çok! Ne ezici bir güç bu! Şu hayata bir bakınız: Güçlülerin küstahlığı, avareliği, zayıfların cahil iği, yabaniliği, her yerde aklın almayacağı

bir yoksul uk, darlık, soysuzlaşma, sarhoşluk, ikiyüzlülük, yalan... Bununla birlikte bütün evlerde

.sokaklarda sessizlik, güvenlik; kentde yaşayan el ibin kişinin içinde bağıracak, öfkesini yüksek sesle haykıracak bir kişi yok. Yiyecek almak için pazarda gezenleri, gündüz yiyen, gece uyuyanları, saçma konuşanları, evlenen, ihtiyarlayan, ölülerini sessiz sedasız mezarlığa taşıyanları görüyoruz, ama acı çekenleri görmüyoruz, duymuyoruz; hayatta korkunç olan şeyler de kulis arkasında bir yerlerde geçiyor. Herkes sessiz, rahat. Protesto eden yalnız dilsiz istatistik: Şu kadar insan çıldırdı, şu kadar içildi, şu kadar çocuk gıdasızlıktan 81

öldü... Anlaşılan böyle bir düzen de gerek. Anlaşılan, mutlu, ancak bahtsızlar yükü ses çıkarmadan taşıdıkları için kendini iyi hissediyor. Bu susma olmasa mutluluk imkansız olurdu. Bu genel bir hipnoz. Her halinden memnun, mutlu insanın kapısının arkasında elinde çekiçle birinin durması, çekici vurarak bahtsızların varlığını, o ne kadar mutlu olursa olsun, hayatın ergeç

tırnaklarını ona göstereceğini, bir gün felaketin, hastalığın, yoksul uğun, ölümün gelip çatacağını, nasıl şimdi o kimseyi görmüyor, duymuyorsa, kimsenin de onu görmeyeceğini, sesini işitmeyeceğini durmadan hatırlatması gerek. Ama çekiç'li adam yok, mutlu bildiği gibi yaşıyor, küçük, günlük kaygılar onu hafiften kımıldatıyor, rüzgârın akçakavağı kımıldattığı gibi; her şey de yolunda gidiyor.

İvan İvaniç ayağa kalktı:

— O gece kendimin de ne kadar halimden memnun, mutlu olduğumu anladım, diye devam etti: Ben de yemekte, avda nasıl yaşamak, nasıl inanmak, halkı nasıl idare etmek gerektiği üzerine ders veriyordum. Ben de bilimin bir ışık, öğrenimin gerekli olduğunu, ama basit insanlar için şimdilik yalnız okuyup yazmanın yeteceğini söylüyordum. Özgürlük bir nimettir, diyordum. Onsuz olmaz, havasız olmadığı gibi; ama beklemek gerek. Evet, böyle diyordum, ama şimdi de soruyorum: Niye beklemeli? (Ivan îvaniç Burkin'e sert sert bakarak sordu.) Niye beklemeli, soruyorum size? Hangi düşünceler adına? Her şey birden olmaz, her fikir yavaş yavaş, zamanında hayata geçebilir, diyorlar bana, Ama kim söylüyor bunu? Bunun doğru olduğunun kanıtı nerde? Siz eşyanın tabiî düzenine, olayların kanunluluğuna dayanıyorsunuz, ama benim gibi canlı, düşünen bir adam için bir hendeğin kenarında durup, belki de üstünden atlayarak

geçilebilecekken veya üzerine bir köprü kurabilecekken, kendiliğinden bitecek otlarla veya sel çamuruyla

ken beklemek. Oysa yaşamak gerek ve insan yaşamak istiyor!

O gün sabah erkenden kardeşimden ayrılmıştım. O zamandan beri de kentde durmak 'benim için dayanılmaz bir durum aldı. Sessizlik, sükûn beni eziyor, pencerelere bakmaya korkuyorum.

Çünkü benim için şimdi bir masa çevresinde oturup çay içen mutlu aileden daha sıkıntı verici bir manzara yok. Ben artık ihtiyarım, savaşmaya yaramam, nefret etmeye bile gücüm yok. Ancak içten acı duyuyorum, kızıyorum, canım sıkılıyor: Geceleri beynime hücum eden düşüncelerden başım yanıyor, uyuyamıyorum... Ah, eğer genç olsaydım!

İvan İvaniç heyecanla köşeden köşeye gidip geliyor, tekrarlı yordu:

— Genç olsaydım eğer!

Birden Alöhin'e yaklaştı, iki elini ayrı ayrı sıkmaya başladı.

Yalvarır gibi bir sesle:

— Pavel Konstantiniç! dedi. Kendinizi gevşemeye bırakmayınız, uykuya kaptırmayınız!

Gençken, güçlüyken, dinçken iyilik etmekten yorulmayınız. Mutluluk yok, olmamalıdır da. Hayatın bir anlamı, bir amacı varsa, bu anlam ve amaç hiç de bizim mutluluğumuz değildir, akla daha uygun, daha büyük bir şeydir. İyilik ediniz!

İvan İvaniç, bütün bunları kendi şahsı için istiyormuş gibi, yalvaran bir gülümsemeyle söylüyordu.

Sonra her üçü de misafir salonunun ayrı ayrı köşelerindeki koltuklara oturdular, susuyorlardı. İvan İvaniç'in hikâyesi Burkin'i de, Alöhin'i de

sarmamıştı. Yaldızlı çerçevelerden, alaca karanlıkta canlı

gibi görünen, general er, bayanlar bakarken frenküzümü yiyen zaval ı memurun hikâyesini dinlemek sıkıcıydı. İnsan, nedense, kibar kimselerden, kadınlardan söz etmek, onların hikâyesini dinlemek istiyordu. Bir zamanlar burada şimdi çerçevelerden bakan bu insanların dolaştıklarını, otur

dolup kapanmasını beklemekte bir düzen, bir mantık var mı? Gene de, niye beklemeli?

Yaşamaya güç yokduklarım, çay içtiklerini, her şeyi ile (kılıflı avizesiyle de, koltuklariyle de, yerdeki halılariyle de) anlatan bu misafir salonunda oturmaları, şimdi burada güzel Pelageya'nın sessizce dolaşması her türlü hikâyeden iyiydi.

Alöhin'in adamakıl ı uykusu gelmişti: Çiftlik işleri için çok erken, sabahın üçünde kalkardı. Gözleri kapanıyordu, ama kendisi yokken misafirler meraklı bir şey anlatırlar diye korkuyor, gitmiyordu.

İvan İvaniç'in biraz önce söyledikleri akıl ıca şeyler miydi, doğru muydu, bunu kavramış değildi; misafirler ne bulgurdan, ne samandan, ne de katrandan söz açıyorlardı, onun hayatıyla doğrudan doğruya ilgisi olmayan bir şeyler anlatıyorlardı. Buna memnundu, devam etmelerini istiyordu...

Burkin ayağa kalkarak:

— E, yatmak vakti geldi, dedi. İzminizle sizlere iyi geceler dileyeyim.

Alöhin iyi gece dileyip aşağıya odasına indi, misafirler yukarıda kalmışlardı. Onları yatacakları

büyük bir odaya götürdüler; burada oymalı iki eski ceviz karyola vardı. Güzel Pelageya'nın serdiği geniş, serin yataklardan hoş bir temiz çamaşır kokusu geliyordu.

Ivan Ivaniç sessizce soyunup yattı.

— Yarabbi, biz günahlıları bağışla! dedi, yorganı başına çekti.

Masanın üstündeki piposundan 'keskin bir yanık tütün kokusu çıkıyordu. Burkin uzun zaman uyuyamadı, bu ağır tütün kokusunun nerden geldiğini bir türlü anlayamıyordu.

Yağmur bütün gece pencerelere vurdu.

1898

İONİÇ

S. Vilâyet merkezinde kente gelen yabancılar can sıkıntısından, sürekli hayatta şikayet ettikleri zaman yerliler, kendilerini savunur gibi, tersine olarak, S. de çok iyi yaşandığını, kentin kütüphanesi, tiyatrosu, kulübü olduğunu, balolar düzenlendiğini, sonra kendileriyle ahbaplık kurulabilecek kültürlü, iyi aileler bulunduğunu söylerlerdi.

Bu aile ana caddede, vali konağı yakınında kendi özel evinde oturuyordu. Şişmanca, favorili, yakışıklı esmer bir adam olan Ivan Petroviç Turkin hayır işleri yararına amatör oyunlar düzenler, eski general rol erini kendisi oynar, oynarken de 'gülünç şekilde öksürürdü. Çok fıkra, bilmece, ata sözü bilir, şaka etmeyi, nükteli konuşmayı severdi. Her zaman öyle bir anlatışı vardı ki, şaka mı, ciddi mi söylüyor anlaşılamazdı. Karısı Vera İosifovna pincenez1 takan zayıfça, sevimli bir bayandı. Hikâyeler, romanlar yazar, bunları seve seve misafirlerine yüksek sesle okurdu. Kızı

Yekaterina îvanovna pi

1 Pincenez : Kelebek gözlük.

yano çalardı. Sözün kısası ailenin her üyesinin kendine göre bir becerisi vardı. Turkinler misafirleri güler yüzle karşılar, kabiliyetlerini onlara neşeli, içten bir açık yüreklilikle gösterirlerdi. Büyük, taştan yapılma evleri genişti, yazın serindi, pencerelerin yarısı, baharda bülbül erin öttüğü eski tenis

bahçesine açılırdı. Evde misafir olduğu zaman mutfakta bıçakların takırtısı duyulur, avluya kızarmış soğan kokusu yayılırdı. Bu da her zaman bol ve nefis akşam yemeğini haber verirdi.

Doktor (Dimitri İoniç) Startsev yerli idare doktoru tayin edilip te S. den on verst uzaktaki Diyalij'e gönderildiği zaman aydın bir insan olarak Turkinlerle tanışması gerektiği kendisine söylenmişti.

Bir kış günü onu yolda îvan Petroviç'le tanıştırdılar. Havadan, sudan, tiyatrodan, koleradan konuştular, arkasından çağrı geldi. Baharda, bayram günü (miraç bayramıydı o gün) hastaları

kabul ettikten sonra Startsev biraz oyalanmak, ve sırası gelmişken kendine bir şeyler satın almak için kente yol andı. Yaya olarak, acele etmeden gidiyor (daha kendi arabası yoktu), durmadan da bir şarkı mırıldanıyordu :

Daha 'ben içmemişken

Göz yaşlarım hayat kadehinden...

Kentde yemek yedi, parkta gezdi, sonra bir aralık îvan Petroviç'in çağrısını anımsayıverdi, Turkinlere uğramaya, ne biçim insan olduklarını görmeye karar verdi.

İvan Petroviç onu taş merdivende karşılayarak:

— Lütfen hoş geldiniz, dedi. Böyle sevimli bir misafiri görmekten çok, çok memnunum. Gidelim sizi vefalımla tanıştırayım. Ona diyorum ki, Veroçka, (doktoru karısıyla tanıştırarak devam ediyordu) diyorum ki, hastanesinde oturmaya hiç bir kanunî hakkı yoktur, boş vaktini sosyeteye ayırmalıdır. Doğru değil mi, ruhum?

86

Vera îosifovna misafiri yanında oturtarak:

— Böyle oturun, dedi. Bana kur yapabilirsiniz. Kocam kıskançtır, bir Otel o. Ama biz işi öyle idare ederiz ki, o bir şey sezmez.

îvan Petroviç şefkatle:

— Ah seni dişi kuş, seni yaramaz seni... diyerek karısını alnından öptü. Tam zamanında teşrif ettiniz, diye sözü gene misafire yöneltti: Vefalım büyük bir roman yazdı, bugün bize okuyacak.

Vera İosifovna kocasına:

— Jancığım, dedi, dites que l'on nous donne du the1.

Annesine çok benzeyen, onun gibi zayıfça ve sevimli on sekiz yaşlarındaki Yekaterina îvanovna, Startsev'le tanıştırıldı. Yüzünün ifadesi henüz çocuksu, ince yapılı, narin bir kızdı. Dokunulmamış, gelişmiş, güzel ve diri göğsü baharı, gerçek baharı söylüyordu. Sonra reçel e, bal a, şekerleme ile, ağızda eriyen çok nefis bir bisküvi ile çay içtiler. Akşamın yaklaşmasiyle birlikte misafirler yavaş" yavaş toplanıyor, îvan Petroviç içi gülen gözlerini birinden öbürüne çevirerek:

— Lütfen hoş geldiniz, diyordu. Sonra hep birden, yüzlerine çok ciddî bir ifade vererek misafir salonuna geçtiler. Pera îosifovna romanını okuyordu. Şöyle başladı Acı soğuk sertleşmişti...

Pencereler ardına kadar açıktı, mutfaktan bıçakların takırtısı duyuluyor, kızarmış soğan kokusu geliyordu... Yumuşak, derin koltuklar rahattı, ışıklar misafir salonunun loşluğu içinde tatlı tatlı

pırıldıyordu. Şimdi böyle bir yaz akşamı sokaktan sesler, kahkahalar, avludan leylak kokuları

gelirken acı soğuğun nasıl sertleştiği, batan güneşin soğuk ısınları ile karlı ovayı, yolda tek başına gi

Söyleyiniz, 'bize çay versinler.

den yolcuyu nasıl aydınlattığını anlamak zordu. Vera İosifovna romanında genç, güzel bir kontesin köyünde nasıl okul ar, hastaneler, eczaneler açtığını, gezici bir ressamı nasıl sevdiğini anlatıyor, hayatta hiç bir zaman olmamış şeyleri okuyordu. Ama gene de dinlemesi hoştu, yakışık alan da buydu. Zihne hep iyi, sakin fikirler geliyor, insan kalkmak istemiyordu.

İvan Petroviç yavaşça:

— Hiç de fenamtırak değil... dedi.

Misafirlerden biri dinlerken hayalinde uzaklara, çok uzaklara giderek güç işitilir bir sesle mırıldandı:

— Ya, evet... Sahiden de...

Bir saat, bir saat daha geçti. Yakındaki kent bahçesinde orkestra çalıyor, 'koro halinde şarkı

söyleniyordu. Vera İosifovna defterini kapayınca beş dakika sustular, koronun söylediği Luçinuşka yi dinlediler. Bu şarkının ifade ettiği öyle bir şey vardı ki, romanda yoktu bu, ama hayatta vardı.

— Eserlerinizi dergilerde bastırıyor musunuz! diye Startsev Vera İosifovna'ya. sordu.

— Hayır, diye karşılık verdi Vera İosifovna, hiç bir yerde bastırmıyorum. Yazıp dolabımda saklıyorum. Ne diye bastırayım? diye açıkladı: Gelirimiz var.

Hepsi de, nedense, içlerini çektiler. İvan Petroviç kızına:

— Şimdi sen, Kotik, bir şey çalıver bize, dedi.

Piyanocun kapağını kaldırdılar, zaten ha.zır duran notayı açtılar. Yekaterina Ivanovna oturdu, iki eliyle tuşlara vurdu, sonra hemen, var gücüyle bir daha vurdu bir daha, bir daha vurdu.

Omuzlarıyla göğsü titriyordu, inatla hep aynı yere vuruyor ve öyle görünüyordu ki, tuşları

piyanonun içine gömünceye kadar vuracaktı. Mi

88

safir salonu gürültüyle dolmuştu, her yer gümbürdüyordu: Döşeme de, tavan da, mobilya da...

Yekaterina Ivanovna güç bir pasaj, ilgi çekiciliği daha çok güçlülüğünde olan uzun, tekdüzen bir pasaj çalıyordu. Startsev dinlerkep. gözünün önüne yüksek bir dağdan kayalar yuvarlanıyor, durmadan yuvarlanıyormuş gibi geliyor, bu yuvarlanmanın biran önce sonu gelmesini istiyordu.

Kendini sıkmaktan pembeleşmiş, güçlü, enerjik Yekaterina Ivanovna alnına düşen buklesiyle onun çok da hoşuna gitmişti. Diyalij'de hastalar, mujikler 'arasında geçirdiği bir kıştan sonra bir salonda oturup bu genç, zarif, belki temiz mahlûka bakmak, bu .gürültülü, bıktırıcı, ama gene de kültürlü sesleri dinlemek öyle hoş, öyle yeni bir şeydi ki...

Kızı bitirip ayağa kalkınca İvan Petroviç gözleri yaş içinde:

— Eh, Kotik, bugün Sen öyle bir çaldın ki, hiç böyle çalmamıştın, dedi. Bundan iyisi can sağlığı.

Hepsi kızın çevresini sardı. Onu kutladılar, hayranlıklarını belirttiler, çoktan böyle bir müzik dinlemediklerini söylediler. O bir şey söylemiyor, hafifçe gülümseyerek dinliyordu, bütün halinde bir zafer okunuyordu.

— Çok güzel! çok güzel!

Startsev de kendini genel heyecana kaptırarak:

— Çok güzel! dedi. Müziği nerde öğrendiniz? diye Yekaterina Ivanovna'ya sordu: Konservatuvai'da mı?

— Hayır, konservatuvara daha yeni hazırlanıyorum. Bildiğimi de burada öğrendim, madam Zavlovskaya'dan

' ders aldım.

— Buranın lisesini bitirdiniz mi?

— A, hayır! diye annesi Vera İosifovna onun yerine yanıt verdi: Öğretmenleri eve getirttik. Lisede veya

89

l

enstitüde, kabul edersiniz ki, kötü etkiler olabilirdi. Bir kız, gelişme çağındayken yalnız annesinin etkisi altında bulunmalı.

— Ama ne de olsa konservatuvara gideceğim dedi. Yekaterine îvanovna.

— Yok, Kotik annesini sever. Kotik babasını, annesini üzmek istemez.

Yekaterina îvanovna şakaya getirip hırçınlaşarak: — Hayır, gideceğim! Gideceğim! dedi, ayağını

yere vurdu.

Sofrada yeteneklerini göstermek sırası İvan Petroviç'e gelmişti. Yalnız gözleriyle gülerek fıkralar anlatıyor, /nükte yapıyor, gülünç örnekler veriyor, onları gene kendisi çözüyordu, espri diye uzun alıştırmalarla hazırlanmış, besbel i onda alışkanlık haline gelen kendi uydurma diliyle konuşuyordu: Büyüklemesine, fenamtırak, büyük teşekkürler sunarım... gibilerden.

Ama hepsi bu kadar değil. Karınlan doymuş, memnun misafirler sofaya birikerek paltolarımı, bastonlarını ararlarken on dört yaşlarındaki başı tıraşlı, tombul yanaklı uşak Pavloş'a, buradaki adı ile Pava yanlarında telaşla dönüp duruyordu, îvan Petroviç ona:

— Hadi bakalım, Pava, göster bakalım kendini, dedi.

Pava poz aldı, kolunu yukarı kaldırdı, trajik bir sesle:

— Öl, sefil kadın! dedi.

Hep gülüştüler.

Startsev sokağa çıkarken içinden:

Eğlenceli, diye düşündü.

Bir de içkili lokantaya girdi, şarap içti, sonra yaya olarak Diyalij'e, evine yol andı. Yürüdü ve bütün yol boyunca hep aynı şarkıyı mırıldandı:

Hem tatlı benim için "hem acı senin sesin...

90

On vers yürüyüp de yatağına uzandığı zaman en kü çük bir yorgunluk bile duymuyordu, tersine; ona öyle geliyordu ki, seve seve daha yirmi verst yürüyebilirdi.

Fenamtırak... diye anımsadı, gülümsedi.

n

Startsev hep Turkinlere gitmeye hazırlanıyordu, ama hastane pek çok iş vardı. Bir türlü boş bir vakit bulamıyordu. Böylece iş ve yalnızlık içersinde bir yıldan çok bir zaman geçti. Nihayet işte kentden mavi zarflı bir mektup getirdiler...

Vera îosifovna çoktandır yarım baş ağrısı çekiyordu, son zamanlarda da Kotik her gün konservatuvara gideceğini söyleyerek onu korkuttuğu için nöbetler gittikçe sıklaşmaya başlamıştı. Bütün kent doktorları Turkinlere taşınmışlardı, sonunda sıra yerli idare doktoruna gelmişti: Vera îosifovna ona dokunaklı bir mektup yazıyordu, gelmesini, acısını hafifletmesini rica ediyordu. Startsev gitti, ondan sonra da Turkinlere sık sık uğramaya

bağladı.,. Vera îosifovna'ya gerçekten de onun azıcık yardımı olmuştu. Kadıncağız artık gelen bütün misafirlerine onun olağanüstü, şaşılacak bir doktor olduğunu söylüyordu. Ama Startsev Turkinlere artık Vera îosifovna'nın yarım baş ağrısı için gitmiyordu...

Bir tatil günüydü. Yekaterine îvanovna piyanoda uzun, sıkıcı "egzersizlerini bitirdi. Sonra uzun zaman yemek odasında oturup çay içtiler, îvan Petroviç gülünç bir şeyler anlatıyordu. Ama işte zil çaldı, sofaya, gelen bir misafiri karşılamaya gitmek gerekti. Startsev şaşkınlık anından yararlandı, Yekaterina îvanovna'ya yavaşça, çok heyecanlanarak:

— Al ah aşkına, yalvarırım size, beni üzmeyin bahçeye gidelim! dedi.

91

Yekaterina İvanovna onun kendisinden ne istediğini kavrayamamış, anlıyamamış gibi, omuzlarını

silkti, ama kalktı ve yürüdü.

Startsev arkasından giderek:

— Üç saat, dört saat piyano çalıyorsunuz, dedi: Sonra annenizle oturuyorsunuz, sizinle konuşmak imkânsız oluyor. Bir çeyrek saatinizi olsun bana verin, yalvarırım size.

Sonbahar yaklaşıyordu, eski bahçe sessizdi, hüzünlüydü, ağaçlı yol arda koyu renk yapraklar vardı. Ortalık artık erken kararıyordu.

— Bütün bir haftadır sizi görmedim, (Startsev devam ediyordu), bunun ne azap olduğunu bilseniz! Oturalım. Dinleyiniz beni.

ikisinin de bahçede sevdikleri bir yer vardı: İhtiyar, kalın akçakavağın altındaki sıra. Gene bu sıraya oturdular.

Yekaterine îvanovna soğukça, işle ilgili bir kimse edasıyla:

— Ne istiyorsunuz? diye sordu.

— Sizi bütün bir hafta görmedim, bu kadar uzun bir zamandır sizi dinlemedim. Sesinizi duymayı

ihtirasla istiyorum, ona susamış bir haldeyim. Konuşun.

Kotik körpeliği, gözlerinin, yanaklarının saf ifadesiyle onu hayran ediyordu. Elbisesinin bedenine oturuşunda bile olağanüstü sevimli sadeliğinin, safça zerafetinin verdiği heyecanlandırıcı bir şeyler görüyordu. Aynı zamanda da bu saflığa rağmen Kotik ona, yaşına göre çok akıl ı, çok gelişmiş görünüyordu. Onunla edebiyattan, sanattan, her şeyden konuşabilir, ona hayattan, insanlardan şikâyet edebilirdi. Gerçi ciddi bir konuşma sırasında birdenbire, hiç yeri değilken, gülmeye basla

92

dığı veya eve kaçtığı da olurdu. O, hemen bütün S. kızları gibi, çok okurdu (Genel olarak S. de çok az okurlar, buranın kütüphanesinde konuşulurken de kızlarla Yahudiler de olmasa kütüphane kapansa da olur, derlerdi.) , Startsev'in bu pek hoşuna gider, son günlerde ne okuduğunu her zaman heyecanla ona sorar, o anlatırken hayran hayran dinlerdi.

— Bu hafta, görüşmeyeli ne okudunuz? diye sordu. Söyleyiniz, rica ederim.

— Pisemski'yi okudum.

— Örneğin, nesini?

'— Bin Can ı okudum, diye Kotik kargılık verdi: Pisemski'yi Aleksey Feofilaktıç adıyla çağırmaları

da ne gülünç!

— Nereye gidiyorsunuz? (Kotik birdenbire kalkıp eve doğrulunca Startsev korkuyla sormuştu.) Sizinle konuşmam gerek, açıklamam gerek... Beş dakika olsun benimle kalın!

Yalvarırım size!

Kotik, bir şey söylemek ister gibi durdu, sonra beceriksizce onun eline bir pusula sıkıştırdı, eve kaçtı, orada gene piyanonun başına geçti.

Bugün akşam saat onbirde, (diye Startsev okudu,) mezarlıkta, Demetti heykeli yanında bulununuz. Startsev evine dönünce:

E, hiç de akıl ıca bir şey değil, diye düşündü. Mezarlık da ne oluyor? Neden?

Herşey açıktı: Kotik eğleniyordu. Gerçekten de, sokakta, kent bahçesinde kolayca buluşmak mümkünken kentin uzağında, mezarlıkta randevu vermek ciddî olarak kimin aklına gelirdi? Ona, bir kaza doktoruna, akıl ı, ağır başlı bir adama ah çekmek, aşk mektubu almak, mezarlıklara taşınmak, şimdi lise öğrencilerinin bile güldüğü budalalıkları yapmak yakışır mıydı? Bu roman na 93

sıl bitecekti? Arkadaşları öğrenince ne derlerdi? Startsev kulüpte, masaların arasında gezinerek böyle düşünüyordu, ama on buçukta birden doğrulup mezarlığın yolunu tuttu.

Onun artık çift atlı bir arabası, kadife yelekli arabacısı Pantaleymon vardı. Ay parlıyordu. Ortalık sakin, sıcak, ama sonbahara göre sıcaktı. Kentin yan mahal elerinde, mezbahaların yakınında köpekler uluyordu. Startsev kentin yanında ara sokakların birinde arabayı durdurdu. Kendisi mezarlığa yaya gitti. Herkesin kendine göre tuhaflıkları var, diye düşündü: Kotik de tuhaf bir kız, kim bilir? Belki şaka etmiyordur, bakarsınız gelir, olabilir, kendini bu zayıf boş umutlara kaptırdı, bu umut onu sarhoş ediyordu.

* Yarım verstlik açık bir alandan geçti, mezarlık uzakta, bir orman veya büyük bir bahçe gibi karanlık bir alan şeklinde beliriyordu. Beyaz taştan duvar, kapı gözüktü... Ay ışığında kapının üstünde şu yazılar okunabiliyordu: (işte saat yaklaştı ve...) Startsev küçük kapıdan içeri girdi, ilk gördüğü şey geniş ağaçlı yolun iki yanındaki beyaz haçlar, heykel er, onların, kavak ağaçlarının kara gölgeleriydi. Her yanda, ta uzaklara kadar beyazdan, karadan başka bir şey görünmüyordu, uykulu ağaçlar dal arını beyazlar üzerine eğmişlerdi. Buras açık alandan daha aydınlık görünüyordu.

Pençeleri andıran akçaağaç yaprakları ağaçlı yolun sarı kumlan ve malta taşları

üzerinde açıkça ayırt ediliyordu. Heykel erdeki kitabeler açık seçik okunuyordu. İlk anlarda Startsev'i hayrete düşüren, ömründe ilk defa gördüğü, ihtimal ki, artık bir daha da görmeyeceği şeydi: Başka hiçbir şeye benzemeyen bir dünya, ay ışığının bu kadar iyi, bu kadar yumuşak olduğu dünya. Burası onun beşiğiydi sanki, hayat yoktu burada, yoktu; ama her kavak karaltısında, her mezarda sakin, güzel ve sonsuz bir hayat vaadeden sırrın varlığı seziliyordu.

Mezar taşlarından, sol

muş çiçeklerden sonbahar yapraklarının kokusuyla birlikte acıma, keder ve sükun yayılıyordu.

Her yer sessizlik içindeydi. Gökten yıldızlar derin bir saygı ile bakıyorlardı. Startsev'in ayak sesleri sertti, yersizdi. Ancak kilisenin saati çalmaya başladığı, o kendini ölü, ebedi olarak buraya gömülü

hayal ettiği zaman birininkendisine baktığını sandı, bir an bunun bir durgunluk, bir sessizlik değil, yokluğun derin hüznü, yenilmiş bir umutsuzluk olduğunu düşündü... Demetti'nin •anıtı bir şapel biçimindeydi, üstünde de melek vardı, zamanında S. den bir İtalyan operası geçiyormuş., şarkıcılardan biri ölmüş, onu gömmüşler ve bu anıtı dikmişler. Kentde artık onu kimse anımsamıyordu. Giriş kapısındaki kandil ay ışığını aksettiriyor, yanıyor gibi görünüyordu.

Kimsecikler yoktu. Gece yarısı buraya kim gelirdi 'ki? Ama Startsev bekliyordu; ay ışığı, içinde sanki bir ihtiras ateşi tutuşturmuştu, ihtirasla bekliyordu; hayalinden öpüşmeler, kucaklaşmalar geçiriyordu. Anıtın yanında yarım saat oturdu, sonra şapkası elinde yanlardaki ağaçlı yol arda dolaştı; gezerek, bekleyerek düşünüyordu: Burada, bu mezarlarda ne kadar kadın, kız gömülüydü ki, vaktiyle güzeldiler, çekiciydiler, sevmişler, geceleri kendilerini okşamalara bırakarak ihtiras ateşleriyle yanmışlardı.

Doğa ana kısanla gerçekten de ne kötü şaka ediyor, bunu bilmek ne onur kırıcı şey! Startsev böyle düşünüyor, aynı zamanda da bu anda ne istediğini, ne pahasına olursa olsun aşkı beklediğini hay kırmak istiyordu. Şimdi önünde mermer parçaları değil, güzel vücutlar parlıyor, utangaç utangaç ağaçların gölgesinde saklanan şekil er görüyor, bir sıcaklık hissediyordu; bu azap ağırlaşıyordu...

Bir perde inmiş gibi ay bulutun ardına girdi, birden her yer tamamıyla karardı. Startsev, ana kapıyı zor

buldu, ortalık bir sonbahar gecesi gibi karanlıktı, sonra arabasını bıraktığı ara sokağı bir buçuk saat dolaşıp aradı.

Panteleymona:

— Yoruldum, ayakta duracak halim yok, dedi.

Ah, şişmanlamamak gerekiyormuş!

III

Ertesi gün akşam Startsev teklif yapmak için Turkinlere gitti. Ama bunun uygunsuz olduğu anlaşıldı, çünkü Yekaterina İvanovna'nın, odasında, berber saçını düzeltiyordu. Kulübe; danslı

gece toplantısına gitmeye hazırlanıyordu.

Gene uzun zaman yemek odasında oturup çay içmek gerekmişti. İvan Petroviç misafirin düşünceli olduğunu, sıkıldığını görünce yeleğinin cebinden bir kağıt çıkardı. Alman idare müdürünün malikanede bütün kapalılığın bozulduğu, utanma kalmadığı yolundaki gülünç

mektubunu okudu.

Startsev dalgın dalgın dinleyerek içinden: Az dırahoma da vermezler herhalde diyordu.

Uykusuz geçen geceden sonra sersemleşmiş gibiydi, sanki ona tatlı, uyuşturucu bir şey içirmişlerdi. îçi dumanlı, ama sevinçliydi, sıcaktı; kafasının içindeki soğuk, ağır bir parça da şöyle düşünüyordu:

Vakit geçmeden dur! dengin mi o senin? Şımarığın, nazlının biri; saat ikiye kadar uyur, sense bir diyakosun oğlu, 'bir yerli idare doktorusun...

E, ne olacakmış sanki, diye düşündü: Olsun.

Üstelik sen evlenirsen, (diye parça devam ediyordu,) Ailesi yerli idare doktorluğunu bıraktırıp kentde yaşamaya zorlar.

96

E, ne olacakmış sanki, diye düşündü. Kentde yaşanz biz de. Drahoma verirler, mobilyayı

düzeriz...

Nihayet Yekaterina İvanovna balo elbisesiyle dekolte, güzel, şık biçimde içeri girdi. Startsev hayran hayran ona bakıyordu. Öyle heyecanlanmıştı ki, bir tek söz söyleyemiyor, yalnız ona bakıyor, gülüyordu.

Yekaterina İvanovna Al ahaısmarladık dedi. Startsev de, (orada kalmasının artık anlamı yoktu,) eve gitmek zamanının geldiğini, hastaların beklediğini söyleyerek kalktı.

— Yapacak bir şey yok, dedi İvan Petroviç, gidiniz, tam da sırası, Kotik'i de arabanızla kulübe kadar götürürsünüz.

Dışarıda tek tük yağmur damlaları düşüyordu, çok karanlık vardı, arabanın nerede olduğu ancak Panteleymon'un hırıltılı öksürüğünden kestirilebiliyordu.

Faytonun körüğünü kaldırdılar. İvan Petroviç kızını faytona bindirerek:

— Ben halı üzerinden gidiyorum, sen yalan söyleyerek gidiyorsun, dedi. O da yalan söyleyerek gidiyor. Çek! Lütfen güle güle!

Yol andılar.

— Dün mezarlığa gittim, diye Startsev söze başladı. Sizin bu yaptığınız centilmenliğe, insafa sığar bir şey değil!...

— Gittiniz mi mezarlığa?

— Evet, gittim, sizi hemen hemen saat ikiye kadar da bekledim. Isdırap çektim...

— Şakadan anlamazsanız böyle ısdırap çekersiniz

işte.

Yekaterina İvanovna, (bir aşıkla böyle kurnazca alay ettiğinden, bu kadar çok sevildiğinden ötürü mem

97

nün) kahkahalarla güldü. Birden korkuyla haykırdı, çünkü tam bu anda atlar kulübün giriş kapısına doğru ani bir dönüş yapmışlar, araba yan yatmıştı. Startsev Yekaterina İvanovna'yı belinden kucakladı, genç kız korkuyla ona sokuldu. Startsev kendini tutamadı, ihtirasla dudaklarından, çenesinden öptü, onu daha sıkı sardı.

Yekaterina İvanovna soğuk soğuk:

— Yeter, dedi.

Bir an geçmedi, Kotik artık arabada değildi. Kulübün ışıklı giriş kapısının yanında bir polis çirkin bir sesle Panteleyman'a bağırıyordu:

— Niye durdun, şaşkın? Çek ileri!

Startsev evine gitti, ama çok geçmeden döndü, birinin firakını giymiş, hep kabarır gibi, yakalıktan kaymak ister gibi duran beyaz, sert bir boyunbağı takmıştı; gece yarısı kulübün salonunda oturuyor, heyecanla Yekaterina İvanovna'ya anlatıyordu.

— Ah, hiç bir zaman sevmemiş olanlar ne kadar az şey bilirler! Bana öyle "geliyor ki, gerçek aşkı daha hiç kimse anlatmış değildir. Bu, ince, sevinçli, acı duyguyu anlatmak zordur. Bu aşkı bir defa olsun duyan onu sözlerle ifade etmeye kalkışmaz. Girişler yapmanın, tasvirlerin ne yararı

var? Gereksiz parlak söyler neye yarar? Aşkım sınırsızdır... Rica ederim, yalvarırım size, (nihayet Startsev söyleyivermişti,) benim karım olunuz!.

Yekaterina İvanovna biraz düşünerek çok ciddi ,bir yüzle:

— Dimitri İoniç, dedi. Dimitri loniç, bana şeref verdiğinizden size çok minnettarım, size saygı

duyarım, ama... (ayağa kalktı,, sözüne ayakta devam etti,) Ama, kusura bakmayınız, karınız olamam. Ciddi konuşalım. Dimitri îoniç, biliyorsunuz, hayatta her şeyden çok sevdiğim sanattır, müziği çıldırasıya severim, ona taparım,

98

bütün ömrümü ona verdim. Artist olmak istiyorum. Şöhret, başarı özgürlük istiyorum, oysa siz bu kentde yaşamaya devam etmemi, benim için çekilmez bir durum alan bu boş, yararsız hayatı

devam ettirmemi istiyorsunuz. Evlenmek; ah, hayır, bağışlayın! İnsan yüksek, parlak bir amaca ulaşmaya çalışmalı,, aile hayatı ise beni ebedi olarak bağlar. Dimitri İoniç (hafifçe gülümsedi, Dimitri İoniç adını söylerken Aleksey Feofilaktiç! anımsamıştı), Dimitri îoniç, siz iyi yürekli, asil, zeki bir insansınız, herkesten iyisiniz... (Gözleri dolmuştu.) Bütün ruhumla size duyguşadım, ama... Ama anlayın beni...

Ağlamamak için öteye döndü, salondan çıktı.

Startsev'in kalbinin hızla atışı durdu. Kulüpten sokağa çıkınca ilk işi sert boyunbağını boynundan çekip çıkarmak oldu, göğüs dolusu bir nefes aldı. Biraz utanç duyuyordu, onuruna dokunmuştu, (olumsuzluk beklemiyordu o,) bütün hülyalarının, üzüntülerinin onu, tıpkı amatör temsilinde, küçük bir oyunda olduğu gibi, böyle budalaca bir sonuca götürdüğüne inanamıyordu. Duygularına, bu aşkına acıyordu; öyle acıyordu ki, durup hüngür hüngür ağlayası veya şemsiyeyi tutup var gücüyle Panteleymon'un geniş sırtına indiresi geliyordu içinden.

Üç gün eli birişe değmedi, yemedi, uyumadı, ama Yekaterina îvanovna'nın konservatuvara girmek üzere Moskova'ya gittiği söylentisi ona ulaşınca içi rahatladı, eski hayatını yaşamaya başladı.

Sonraları, mezarlıkta nasıl dolaştığını, veya firak bulmak için bütün kenti nasıl alt üst ettiğini anımsayarak tembel tembel gerinir, mırıldanırdı:

— Ne üzüntüler, olur şey değil!

99

IV

Aradan dört yıl geçti. Startsev'in kentde artık büyük bir müşteri kitlesi vardı. Her sabah Diyalij'de'ki evinde hastalarını aceleyle kabul eder, sonra kentdeki hastalarına giderdi. Ama artık çift atlı

faytonuyla değil, çıngıraklı troykasiyle ' gider, eve gece geç vakit dönerdi. Toplamış, şişmanlamıştı, istemeyerek yaya yürürdü, çünkü nefes darlığı çekiyordu. Panteleymon da şiş

manlamıştı, enine verdikçe iç çekmesi o kadar acıklı oluyor, kendi kara talihinden şikayet ediyordu. Arabayla dolaşma fikrini yürütmekteydi!

Startsev bir çok evlere gider, bir çok insanlarla karşılaşır, ama hiç biriyle yakın dostluk kurmazdı.

Kentliler konuşmaları, hayata bakışları, hatta görünüşleriyle onu sinirlendiriyorlardı. Tecrübe ona yavaş yavaş öğretmişti ki, dar kafalı kentliye kağıt oynarken veya hafif tertip bir yemek yerken, sakin bir yürekli, hatta budala olmayan bir insandır, ama onunla yenmez bir şeyden, örneğin politikadan veya bilimden söz açılmaya görsün, çıkmaza saplanır, öyle kör ve kötü bir felsefe yürütür ki, insanın bırak diye elini sal ayıp oradan uzaklaşmaktan başka yapacağı şey kalmaz.

Startsev liberal bir kentliyle bile, örneğin, insanlığın, . çok şükür, ilerlediği zamanla pasaportsuz, ölüm cezası olmadan da yaşanacağı üzerinde konuşmayı deneyince dar kafalı kentli ona güvensizlikle yan yan bakıp sorardı: Demek o zaman herkes istediğini yol üstünde boğazlayabilecek? Startsev toplantılarda, akşam yemeği sırasında veya çayda, çalışmak gerektiğini, emeksiz yaşanmayacağını söylediği zaman herkes bunu bir sitem olarak kendi üzerine alır, kızmaya, yılışıkça tartışmaya başlardı. Böyle olmakla birlikte kentli küçük burjuvalar, hiç bir iş yapmazlar hiç bir şeyle ilgilenmezlerdi. Onlarla ne üzerine konuş

1 Troyka : Üç atlı araba. 100

mak gerektiğini kestirmek olanaksızdı. Startsev konuşmalardan kaçar, yalnız hafif bir yemek yer, vint oynardı. Herhangi bir evde bir aile toplantısına rastladığı, onu da yemeğe çağırdıkları zaman oturur, tabağına bakarak sessizce yerdi. O sırada bütün söylenenler tatsız, yersiz, budalaca şeylerdi, öfkelenir, sinirlenirdi, ama sesini çıkarmazdı. Her zaman küs küs susup tabağına baktığı

için de, polonyalılıkla hiç bir ilgisi olmadığı halde, kentde ona somurtkan Polonyalı adını

takmışlardı.

Tiyatro, konser gibi eğlencelere yanaşmaz, ama her akşam, üç saat zevkle vint oynardı. Farkında olmadan yavaş yavaş alıştığı bir eğlencesi daha vardı: Bu da hasta muayenelerinden kazandığı

kağıt paraları akşamları ceplerinden boşaltmaktı. Lavanta, sirke, günlük ve balık yağı kokan sarılı, yeşil i yetmiş ruble kadar kağıt paranın bütün ceplerini tıka basa doldurduğu olurdu. Bir kaç yüz ruble birikti mi Karşılıklı Kredi Şirketi ne götürüp cari hesabına yatırırdı, Yekaterine îvanovna gittikten sonra geçen dört yıl içinde Startsev Turkinlere, daha yarım baş

ağrısı tedavisi gören Vera İosifovna'nın daveti üzerine hepsi dört defa gitmişti. Yekaterina îvanovna her yaz evine tatile gelirdi, ama Startsev onu hiç görmemişti, nedense ona rastlamamıştı.

Ama işte dört yıl geçti. Sakin, sıcak bir sabah hastaneye bir mektup getirdiler. Vera îosifovna kendisini çok özlediğini yazıyor, mutlaka onlara buyurmasını, acısını hafifletmesini Dimitri loniç'ten rica ediyordu. Tam o gün zaten kendisinin doğum günüydü de. Mektubun altında şöyle bir özet vardı: (Annemin ricasına ben de katılıyorum. K.)

Startsev biraz düşündü, akşam da Turkinlere gitti.

— A, lütfen hoş geldiniz! diye İvan Petroviç yalnız

gözleriyle gülümseyerek onu karşıladı: Bonjurlar olsun.

101

Bir hayli ihtiyarlamış olan Vera îosifovna ak saçlarıyla Startsev'in elini sıktı, edalı edalı içini çekti, dedi ki:

— Siz doktor, bana kur yapmak istemiyorsunuz, hiç gelmiyorsunuz bize. Ben artık size göre ihtiyarım. Ama işte bir genç bayan geldi, belki o daha şanslı çıkar.

Ya Kotik O biraz zayıflamış, biraz sararmış, daha güzel, daha endamlı olmuştu; ama o artık Kotik değil, Yekaterina Ivanovna idi, eski körpeliği, çocuksu saflığı artık yoktu. Bakışlarında da, edalarında da yeni bir şeyler vardı: Ürkek, suçlu gibiydi, sanki burada, Turkinlede kendini artık evinde hissetmiyordu.

Elini Startsev'e uzatarak:

— Kaç yıl, kaç kış geçti! dedi, kalbinin hızla çarptığı bel iydi. Dikkatle, merakla Startsev'in yüzüne bakarak devam ediyordu: Ne kadar toplamışsınız! Esmerleşmişsiniz, erkeklegmişsiniz, ama genel olarak az değişmişsiniz.

Startsev'in o şimdi de hoşuna gidiyordu, çok hoşuna gidiyordu, ama bir şey eksikti onda, yahut bir şey fazlaydı: Bunun ne olduğunu Startsev kendisi de söyleyemezdi. Ama eskisi gibi duymasına engel olan bir şey vardı. Solgunluğu, yeni ifadesi, zayıf gülümsemesi, sesi, biraz geçince de elbisesi, oturduğu koltuk hoşuna gitmiyordu, geçmişteki, onunla nerdeyse evleneceği zamanki bir şeyler hoşuna gitmiyordu. Dört yıl önce ora heyecan veren aşkını, hülyalarını, umutlarını

anımsadı, kendini zor bir dununda hissetti.

Pasta ile çay içtiler. Sonra Vera îosifovna yüksek sesle roman okudu, hayatta hiç bir zaman olmayan bir şeyler okudu, Startsev dinliyor, onun ağarmış, güzel başına bakıyor, ne zaman bitirecek diye bekliyordu.

102

Yeteneksiz, (diyordu içinden,) hikâye yazmasını beceremeyen değil, yazıp da onu gizlemesini beceremeyendir.

— Fenamtırak değil, dedi Ivan Petroviç. Sonra Yekaterina Ivanovna gürültüyle uzun zaman piyano çaldı, bitirince de ona uzun uzun teşekkür, ettiler, hayranlıklarını belirttiler.

Startsev içinden:

îyi ki, onunla evlenmedim diye düşündü.

Yekaterina îvanovna ona bakıyor,, besbel i, bahçeye gitmeyi teklif etmesini bekliyordu, .ama Startsev susuyordu.

— Geliniz konuşalım, dedi. Nasılsınız? Ne var ne yok? Nasıl Ben bütün bu günler hep sizi düşündüm, inirli sinirli (sürdürüyordu,) Size mektup yazmak istedim, kendim Diyalij'e gelmek istedim, gelmeye karar da verdim, ama

sonra vazgeçtim, kim bilir şimdi bana ne • gözle bakıyorsunuz. Sizi bugün öyle heyecanla bekledim ki, Al âhaşkına, bahçeye gidelim.

Bahçeye gittiler, orada dört yıl önce olduğu gibi, gene ihtiyar kavak ağacının altındaki kanepeye oturdular. Ortalık karanlıktı.

— Nasılsınız? diye Yekaterina îvanovna sordu.

— Zararsız, şöyle böyle yaşıyoruz, diye Startsev karşılık verdi.

Başka bir şey bulamadı. Bi ran sustular. Yekaterine îvanovna:

— Heyecanlanıyorum, dedi, el eriyle yüzünü kapadı: Ama siz aldırış etmiyorsunuz. Evde o kadar iyiyim, herkesi gördüğüme o kadar memnunum ki. Gene de alışamıyorum. Ne hatıralar!

Bana öyle geliyordu ki, sizinle durmadan, sabaha kadar konuşacağız.

Startsev şimdi onun yüzünü, parlayan gözlerini yakından görüyordu. Burada, karanlıkta odada olduğundan daha genç görünüyordu, hatta eski çocuksu ifadesi yeniden geri gelmişti sanki.

Gerçekten de safça bir merakla Startsev'e bakıyordu; sanki bir zamanlar kendisini o kadar ateşli, öyle içten ve umutsuzca seven adamı daha yakından görmek ve anlamak istiyordu. Gözleri bu aşk'için ona teşekkür ediyordu. Startsev de bütün olup bitenleri, en küçük ayrıntıları, mezarlıkta nasıl do> lastiğini, nasıl sonra sabaha karşı evine döndüğünü anımsadı, birden içine bir hüzün çöktü, geçmişe acıdı. İçinde bir ateş parçası tutuşmaya başlamıştı.

— Sizi kulübe, gece toplantısına götürmüştüm, anımsıyor musunuz? dedi. O zaman yağmur yağıyordu, karanlıktı ...

Ateş parçası içinde durmadan alevleniyordu, artık konuşmak, hayatından dert yanmak istiyordu...

içini çekerek:

— Ah! dedi. Bana nasıl yaşıyorum diye soruyorsunuz. Ne yaşaması? Yaşamıyoruz ki biz.

İhtiyarlıyoruz, şişmanlıyoruz, çöküyoruz. Gece ile gündüz, yirmi dört saat dümdüz1. Hayat sönük, izlenişiz, .anlamsız geçiyor... Gündüz kazanç, akşam kulüp, tahammül edemediğim kumarcılar, alkolikler, boğuk sesliler çevresi. İyi ne var ki?

— Ama sizin işiniz hayatın asil bir amacıdır. Hastalarınızdan söz açmayı ne kadar severdiniz. Ben o zamanlar acayip bir şeydim, kendimi büyük bir piyanist sayardım. Şimdi bütün genç kızlar piyano çalıyor, ben de herkes gibi çalardım, olağanüstü bir yanım yoktu. Annem ne kadar edipse ben de o kadar piyanisttim. O zaman sizi, şüphesiz, anlamıyordum. Ama sonra, Mos 1 Günler boşuna geçiyor anlamında 'bir Rus atasözü. 104

kovo'da sık sık sizi düşünürdüm. Yalnız sizi düşünürdüm. Bir yerli idare hekimi olmak, ıstırap çekenlerin yardımına koşmak, halka hizmet etmek ne mutluluktur! diye Yekaterina İvanovna heyecanla tekrarladı: Moskova'da sizi düşündüğüm zaman bana öyle ideal, öyle yüce görünürdünüz ki...

Startsev akşamları ceplerinden o kadar memnunlukla boşalttığı kağıt paralan anımsadı, içindeki ateş parçası söndü.

Evine gitmek için kalktı. Yekaterina İvanovna onun koluna girdi.

— Siz hayatımda tanıdığım insanların en iyisisiniz, diye devam etti: Görüşeceğiz, konuşacağız, değil mi? Söz veriniz bana. Ben piyanist değilim, kendi hesabıma artık aklanmıyorum, yanınızda bir daha ne piyano çalacağım, ne de müziğin sözünü edeceğim.

Eve girdikleri zaman, Startsev lamba ışığında onun yüzünü, kendisine dikilmiş hüzünlü, minnetti, inceleyici bakışlarını görünce rahatsızlık duydu, içinden gene: İyi ki, o zaman evlenmedim diye düşündü. Kalkıp Al ahaısmarladık dedi. Ivan Petroviç onu geçirerek:

— Akşam yemeği yemeden gitmeye hiç bir kanuni hakkınız yok. Sizin tarafınızdan çok diklemesine bir hareket bu. Hadi bakalım, (sözü sofada Pava'ya yöneltmişti,) göster kendini!

Pava artık çocuk değildi, bıyıklı bir delikanlıydı. Poz aldı, kolunu yukarı kaldırdı, trajik bir sesle:

— Öl, sefil kadın! dedi.

Bütün bunlar Startsev'i sinirlendiriyordu. Faytona binip te bir zamanlar onun için o kadar aziz olan evin karaltısına ve bahçeye bakarken her şeyi bir anda anım 105

şadı: Vera îvanovna'nın romanlarını da, Kotik'in gürültülü piyano çalışını da, İvan Petroviç'in nüktelerini de, Pava'nın trajik pozunu da. Bütün kentin en yetenekli insanları böyle beceriksiz olursa ya kent nasıl olmalıydı ?

Üç gün sonra Pava Yekaterina îvanovna'dan bir mektup getirdi.

Bize gelmiyorsunuz niçin? diye yazıyordu. Bize karşı değiştiniz diye korkuyorum; korkuyorum ve yalnız bu düşünce beni ürpertiyor. Beni avutunuz, geliniz, her şeyin iyi olduğunu söyleyiniz.

Sizinle konuşmam gerek. Sizin E. T. niz. Mektubu okudu, biraz düşündü, Pava'ya dedi ki:

— Bugün gelemeyeceğimi söyle, kuzum, çok gülüm. Üç gün sonra fa'lan gelirim, öyle söyle.

meş

Ama üç gün geçti, bir hafta geçti gene gitmedi. Bir aralık Turkinlerin evinin yakınından geçerken bir dakika olsun uğraması gerektiği aklına geldi, ama biraz düşündü ve... uğramadı.

Artık Turkinlere bir daha hiç ayak basmadı.

V

Birkaç yıl daha geçti. Startsev daha çok topladı, şişmanladı; güçlükle nefes alıyor, artık başını

arkaya yıkarak yürüyordu. Tombul, kırmızı bir yüzle troykada giderken, onun gibi tombul, kırmızı

yüzlü olan kalın enseli Panteleymon da, arabacı yerine oturup, tıpkı tahta*danmış gibi, dosdoğru duran kol arım ileri uzatarak karşıdan gelenlere Varda! diye haykırdığı zaman, heybeltli bir tablo oluşur, bu giden insan değil, bir putperest tanrısıdır sanılırdı. Kentde onun büyük bir müşteri kitlesi vardı, nefes almaya vakti 'yoktu. Artık bir malikâne, iki ev sahibiydi. Daha elverişli üçüncü bir ev 106

de almayı aklına koymuştu. Karşılıklı Kredi Şirketi nde satılık bir evden ona bahsedildi mi teklifsizce bu eve gider, bütün odaları dolaşarak hayretle, korkuyla kendisine bakan üstünü başını

giymemiş kadınlara, çocuklara aldırış etmeksizin bütün kapılan bastonuyla gösterip sorardı :

— Bu çalışma odası mı? Bu yatak odası mı? Ya o ne?

Bu arada güçlükle nefes alır, alnının terini silerdi. Bir sürü işi vardı, ama gene de yerli idaredeki yerini bırakmıyordu, açgözlülük ağır basıyordu, her yere yetişmek istiyordu. Diyalij'de de, kentde de onu artık sadece loniç diye çağırıyorlar!: İoniç nereye gidiyor veya înonıç'ı konsültasyona cağırsak mı?

ihtimal boğazı yağ bağladığı için sesi değişmiş, incelmiş, tizleşmişti. Karakteri de değişmişti: Titiz, sinirli olmuştu. Hastaları kabul ederken her zaman kızar, bastonunu sabırsızca yere vurur, hoş

olmayan bir sesle ba . ğırırdı:

— Lütfen yalnız sorularıma karşılık verin! Laf istemez!

Tek başınaydı. Can sıkıntısı içinde yaşıyor, bir şeyle ilgilenmiyordu. Diyalij'e geleli beri Kotik'e aşkı

onun biricik ve ihtimal ki, sonuncu mutluluğuydu. Akşamları kulüpte vint oynar, sonra yalnız başına büyük bir masaya oturur akşam yemeği yerdi.

Ona en yaşlı, saygıdeğer uşak îvan hizmet eder, lafit No. 171 getirilir ve artık herkes (kulübün ileri gelenleri de, aşçı da, uşak da) onun ne sevdiğini, ne sevmediğini bilir, bütün güçleriyle ona yaranmaya çalışırlardı, yoksa, Al ah göstermesin, kızar, birden bastonunu l Bir cins kırmızı şarap

107

yere vurmaya başlardı. Akşam yemeği yerken arada bir döner, her hangi bir konuşmaya karışırdı:

— Neden söz ediyorsunuz? Ha? Kimi?

Bazan yandaki bir, masada Turkinlerden söz açıldı mı o sorardı:

— Siz hangi Turkinlerden söz ediyorsunuz? Hani şu kızları piyano çalan Turkinlerden mi?

Onun için söylenebileceklerin hepsi işte bu kadar.

Ya Turkinler? İvan Petroviç ihtiyarlamadı, hiç de' ğişmedi, gene eskisi gibi nükteli konuşuyor, fıkralar anlatıyor. Vera îyosifovna romanlarını misafirlere eskisi gibi severek, açık yüreklilikle okuyor. Kotik de her gün dört saat piyano çalıyor. Göze batacak kadar ihtiyarladı, sık sık hastalanıyor, her güz annesiyle Kırıma gidiyorlar. İvan Petroviç istasyonda onları uğurlarken, tren kalkacağı sırada, gözyaşlarını silerek bağırıyor:

— Lütfen güle güle! Mendil sal ıyor.

1898

108

NİŞANLI KIZ

Akşamın saat onu olmuştu, bahçenin üzerindeki dolunay ortalığı aydınlatıyordu. Şuminlerin evinde büyük anne Marfa Mihailovna'nın okuttuğu akşam duası bitmişti. Şimdi Nadya (bir dakika dışarı çıkmıştı)

salonda çerez için masanın hazırlandığını, büyük annenin parlak ipe"k elbiseleriyle telaşlı telaşlı dolandığını görüyordu. Katedral baş papazı peder Andrey, Nadya'nın annesi Nina İvanova ile bir şeyler konuşuyorlardı. Annesi lamba ışığında şimdi nedense çok genç görünüyordu, yanında peder Andrey'in oğlu Andrey Andreiç ayakta duruyor, dikkatle dinliyordu.

Bahçe sessizdi, serindi. Yerde hareketsiz, koyu gölgeler yatıyordu. Uzaktan, çok uzaktan, ihtimal kentin ötesinden kurbağa sesleri geliyordu. Mayıs kendini duyuruyordu, sevgili mayıs! Hava ciğerleri dolduruyor, insan burada değil, göğün altında bir yerde, ağaçların üzerinde, kentden uzakta, kırlarda, ormanlarda, zayıf ve günahkar bir insanın kavrayamayacağı esrarlı, güzel, zengin, kutsal bir hayatın, bahar hayatının başladığını düşünmek istiyordu ve nedense insan ağlamak istiyordu.

109

Nadya 23 yaşındaydı; 16 yaşından beri kocaya varmayı şiddetle hayal etmişti. Şimdi artık Andrey Andreiç'in (şu pencerenin yanında duran Anclrey'in) nişanlısıydı. Ondan hoşlanmıştı. Düğün temmuzun yedisine bırakılmıştı. Bununla birlikte Nadya da bir sevinç yoktu, geceleri iyi uyumuyordu, neşesi kalmamıştı. . Mutfağın bulunduğu bodrum katın açık penceresinden içerde nasıl acele edildiği, bıçakların tıkırdatıldığı, kapının blok üzerine çarpıldığı duyuluyordu. Kızarmış

hindi, vişne turşusu kokuları geliyordu, însan, nedense, şimdi bütün hayat değişmeden, sonsuz olarak böyle sürüp gidecek sanıyordu.

İşte evden biri çıktı, taş merdivende durdu. Aleksandr Tünofeiç, kısaca, Saşa'ydı bu. Misafirdi, Moskova'dan on gün önce gelmişti. Eskiden büyük anneye uzak akrabalarından, yoksul düşmüş

dul bir asilzade olan Mariya Petrovna yardım karşılığında bakardı, ufak tefek, zayıf, hâsta bir kadındı. Şaşa onun oğluydu. Şaşa için, nedense, çok iyi bir ressam derlerdi. Annesi ölünce büyük anne sevap kazanmak için, onu Moskava'ya Komisa rov okuluna yol adı, iki yıl sonra oradan resim okuluna

geçti, burada hemen hemen onbeş yıl kaldı, mimarî şubesini güçbela bitirdi, ama mimarlıkla da uğraşmadı, Moskova litografyalarından birinde çalışıyordu. Hemen her yaz dinlenmek, toplanmak için, her zaman hasta olarak, büyük annenin yanına gelirdi.

Şimdi üzerinde ilikli bir redingot, yelken bezinden paçaları aşınmış bir pantalon vardı. Gömleği ütüsüzdü, Şaşa bütünüyle kartça görünüyordu. Çok zayıftı, büyük gözleri, uzun zayıf parmakları

vardı, sakal ıydı, esmerdi ve gene de güzeldi. Şuminlere öz akrabaları gibi alışmıştı, onlarda kendini evinde hissederdi. Burada kaldığı odaya artık Saşa'nın odası deniyordu.

Taş merdivende ayakta dururken Nadya'yı gördü, ona doğru yürüdü.

110

— Sizin burası iyi, dedi.

— Elbette iyi. Güze kadar burada kalmalısınız.

— Evet, kalmalıyım, öyle gerekiyor. Her halde eylüle kadar burada sizdeyim.

Nedensiz yere güldü, Nadya'nın yanına oturdu.

— Burada oturup anneme bakıyorum, dedi Nadya. Öyle genç görünüyor ki buradan! Annemin zayıf yanları var, tabiî, diye biraz sustuktan sonra ekledi: ama gene de olağanüstü bir kadın.

— Evet, iyi kadın... dedi Şaşa.. Anneniz, kendine göre şüphesiz hem çok iyi, hem sevimli bir kadın, ama... nasıl anlatmalı size? Bu sabah erkenden mutfağa girdim, ne göreyim, dört hizmetçi düpedüz yere yatmış uyuyorlar, karyola falan yok, döşek yerine çul çaput. Koku, tahta kuruları, hamam böcekleri... Yirmi yıl önce nasılsa öyle,, hiç bir değişiklik yok. Eh, büyük anne bu, Al ah iyiliğini versin, büyük anne demişler ona, ama anneniz, galiba, fransızca da bilir, temsil ere katılıyor. Anlaması gerek, sanırım.

Şaşa konuşurken uzun, ince iki parmağını dinleyicisine doğru uzatırdı.

— Alışmadığımdan burası daha bana yabancı geliyor, diye devam etti: Anlamıyorum, kimse bir iş

görmüyor, annenizin bütün gün bir düşes gibi gezmekten başka bir şey yaptığı yok, sizin de.

Nişanlınız Andrey de bir şey yapmıyor.

Nadya bunları geçen yıl da, ya da, bir önceki yıl da dinlemişti, Şaşa'nın başka türlü

düşünemeyeceğini biliyordu. Önceleri ona gülünç gelen bu duruma şimdi nedense, can sıkıcı

gelmeye başladı.

— Bütün bunlar eski şeyler, çoktan bıkkınlık verdi, (diyerek ayağa kalktı.) Yeni bir şey bulsanız.

111

Andrey güldü, o da kalktı, ikisi de eve doğru yürüdüler. Uzun boylu, düzgün yapılı, güzel Nadya şimdi onun yanında çok sağlıklı, süslü görünüyordu. Nadya bunu hissetti, ona acıdı, nedense canı sıkıldı.

— Çok gereksiz şeyler söylüyorsunuz, dedi. İşte daha şimdi benim Andrey'in sözünü ettiniz, ama siz onu tanımazsınız.

— Benim Andrey'im... Al ah iyiliğini versin sizin Andreyinizin! Gençliğinize acıyorum sizin.

Salona girdikleri zaman herkes yemeğe oturmuştu. Gür kaşları, ufacık bıyıkları olan çok şişman, çirkin büyük anne yada evdeki adıyla Kabulya yüksek sesle konuşuyor, sesinden, 'konuşma tarzından burada evin büyüğü olduğu anlaşılıyordu. Panayırdaki sıra dükkanlar, sütunlu, bahçeli acayip ev onundu; ama yoksul düşmekten onu koruması için her sabah Tanrıya dua

eder, dua ederken de ağlardı. Gelini, Nadya'nın annesi Nina İvanovna sarışın, çok sık bir kadındı, pincenez

* takıyordu, parmakları pırlantalarla doluydu. Peder Andrey zayıf, dişsiz bir ihtiyardı, çok 'gülünç

bir şey anlatmaya hazırlanıyormuş gibi bir durumu vardı; oğlu, Nadya'nın nişanlısı Andrey Andreiç

şişmanca, yakışıklı, kıvırcık saçlı bir gençti, artiste veya ressama benziyordu. Üçü de hipnotizma üzerine konuşuyorlardı.

Babulya Saşa'ya dönerek:

— Bende bir hafta içinde kendini toplarsın, dedi. Ama çok yiyeceksin. Neye benzemişsin!.

(içini çekti) Korkunç bir şey oldun! Asi evlat, ne olacak.

Peder Andrey içi gülen gözlerle ve ağır ağır:

— Baba mirasını yok yere harcayıp günlerini boşuna geçirdi, melun... dedi.

Andrey Andreiç pederin omuzuna dokunarak:

l Pincenez : Kelebek gözlük. 112

— Babacığımı severim, dedi. Sevimli ihtiyar, iyi ih

tiyor.

Hep susmuşlardı. Sağa birden gülmeye başladı. Peçeteyi ağızına tuttu.

Peder Andrey:

— Demek siz hipnotizmaya inanıyorsunuz, öyle mi?

diye Nina Ivanovna'ya sordu.

Nina İvanovna yüzüne çok ciddi, hatta sert bir ifade vererek:

— inanıyorum diyemem, tabiî, diye kargılık verdi. Ama kabul etmeliyim ki, doğada esrarlı, anlaşılmayan

çok şeyler var.

— Sizinle tamamiyle aynı düşüncedeyim, şunu da kendimden eklemeliyim ki, iman esrar alanımızı büsbütün daraltıyor.

Sofraya büyük, yağlı bir hindi sunuldu. Peder Andreyle Nina İvanovna konuşmalarına devam ettiler. Nina İvanovna'nın parmaklarındaki pırlantalar pırıldıyordu, sonra da gözlerinde yaşlar pırıldamaya başladı, heyecanlanmıştı.

— Sizinle tartışmak haddim değil, gerçi, dedi, ama kabul ediniz, hayatta çözülmemiş o kadar çok bilinmez

. var ki.

— Hiçbir tane yok, haddim olmayarak sizi temin

ederim.

Yemekten sonra Andrey keman çaldı, Nina İvanovna ona piyano ile eşlik etti. Andrey Andreiç on yıl önce üniversitenin filoloji fakültesini bitirmişti, ama hiç bir yerde görev almamıştı. Bel i bir işi yoktu, ancak arasıra hayır işleri yararına verilen konserlere katılır, kentde artist diye anılırdı.

Andrey Andreiç çalıyordu, hep susmuşlar, dinliyorlardı. Masanın üstünde semaver sessizce kaynıyor, yalnız Şaşa çay içiyordu. Sonra, tam saat onikiyi çalarken bir 113

kemanın teli koptu. Hep gülüştüler, telaş etmeye, vedalaşmaya başladılar.

Nadya nişanlısını geçirdikten sonra annesiyle birlikte kaldığı yukarı kata odasına çıktı (alt katı

büyük anne tutuyordu). Aşağıda salonda ışıklar söndürülmeye başladı. Şaşa daha oturuyor, çay içiyordu. Çay içmesi her vakit, Moskova usulü uzun sürer, bir oturuşta yedi bardak içerdi. Nadya soyunup yatağa girdikten sonra aşağıda hizmetçi kızın ortalığı topladığını, Babulyanın birilerine çıkıştığını daha uzun zaman duydu. Sonunda, her yer sessizleşti; yalnız Saşa'nın aşağıda, odasında kaba kaba öksürdüğü duyuluyordu.

II

Nadya uyandığı zaman saat, her halde, iki sularıydı, şafak sökmeye başlamıştı. Uzaktan bir yerden bekçi sopası duyuluyordu. Nadya'nın uykusu yoktu, yatak çok yumuşaktı, rahatsız ediciydi. Nadya, bütün geçmiş mayıs gecelerinde olduğu gibi, yatağın üstüne oturdu, düşünmeye başladı. Düşünceleri hep o geçen geceki tek düzen, gereksiz, yılışık düşüncelerdi: Andrey Andreiç'in ona kur yapmaya başlaması, evlenme teklif etmesi, onun razı oluşu, sonra yavaş

yavaş bu iyi yürekli, zeki adamı değerlendirmişiydi. Ama, nedense, şimdi düğüne ancak bir ay kalmışken, onu ağır, belirsiz bir şey bekliyormuş gibi, bir korku, bir kaygı duymaya başlamıştı.

Tiktok, tiktok, — bekçi gevşek gevşek yere vuruyordu. — Tıktok...

Büyük pencereden bahçe, daha ilerde alabildiğine çiçek açmış uykulu, soğuktan uyuşmuş leylak kümeleri görünüyordu. Beyaz, koyu bir sis leylaklara doğru akıyor, onları örtmek istiyordu.

Uzaktaki ağaçlarda uykulu kara kargalar bağırıyordu.

— Al ahım, neden böyle sıkıntılıyım!

114

Düğünden önce her nişanlı kız belki ayni şeyi duyar. Kim bilir! Yoksa burada Saşa'nın etkisi mi var? Ama Şaşa bir yıldır ezberlemiş gibi üst üste

hep aynı şeyleri söylüyordu, söylerken de saf ve garip görünüyordu. Ama neden gene de çileden çıkmıyordu o? Neden?

Bekçi sopası çoktandır artık duyulmuyordu. Pencerenin altında ve bahçede kuşlar hışırtı etmeye başlamış, sis bahçeden çıkıp gitmiş, her yan bahar aydınlığıyla gülümsüyor gibiydi. Çok geçmeden bütün bahçe güneşle ısınarak, okşanarak canlandı, çiy damlaları yapraklar üzerinde elmaslar gibi pırıldamaya başladı; çoktandır kendi halinde bırakılmış olan eski bahçe öyle yeni, öyle süslü görünüyordu ki.

Babulya uyanmıştı. Şaşa kaba barosiyle öksürüyordu. Aşağıda semaverin masaya getirildiği, sandalyelerin gürültüsü duyuluyordu.

Saat yavaş ilerliyordu. Nadya çoktan kalkmıştı, çoktandır da bahçede geziyordu, ama sabah daha uzamaktaydı.

îşte Nina Ivanovna. Gözleri ağlamaktan kızarmıştı; elindebir' maden suyu bardağı vardı.

Spiritizma ile, homeopati ile uğraşır, çok okur, şüphe ettiği şeyler üzerine konuşmayı severdi; bütün bunlar da Nadya'ya derin, esrarlı bir anlam taşıyorlar gibi gelirdi. Nadya annesini öptü, yanına geçti.

— Neden ağladın, anneciğim? diye sordu. — Dün gece bir ihtiyarla kızım anlatan bir hikâye okumaya başladım. İhtiyar bir yerde çalışıyor,, amiri kızına aşık oluyor. Hepsini okumadım, ama öyle bir yeri Var ki, orada göz yaşlarını tutmak zordu, dedi Nina îvanovna ve bardaktan bir yudum aldı: Bu sabah anımsadım, gece kendimi tutamadım. Nadya biraz sustuktan sonra:

— Ben de bugünlerde öyle neşesizim ki, dedi. Neden geceleri uyuyamıyorum ben?

115

— Bilmiyorum, canım. Ben geceleri uyuyamazsain gözlerimi sıkıca kaparım, böylece, Anna Karenina'yı, nasıl yürüdüğünü, nasıl konuştuğunu

gözümün önüne getiririm yada tarihten, ilk çağdan bir şey düşünürüm...

Nadya annesinin kendisini anlamadığını, anlayamayacağını sezdi. Bunu ömründe ilk defa seziyordu, içine bir korku düştü; saklanmak istiyordu, odasına çekildi.

Saat ikide öğle yemeğine oturdular. Günlerden çarşambaydı, perhiz günüydü, onun için büyük anneye perhiz çorbasiyle kaşalı ' çapak balığı vermişlerdi.

Şaşa büyük anneyi kızdırmak için hem kendi bayağı çorbasından hem büyük annenin perhiz çorbasından yiyordu.. Yemek yerken her zaman şaka ederdi, ama şakaları ağır olurdu, mutlaka ahlaki bir sonuç çıkarma amacı güder, hiç te gülünç olmazdı; espri yapacağı zaman çok uzun, zayıf, tıpkı cansız gibi olan parmaklarını yukarı kaldırırdı. Çok hasta olduğu, bu dünyada, belki de, daha uzun zaman kalmayacağı akla geldikçe insan ağlayacak derecede ona acıyordu.

Yemekten sonra büyük anne odasına dinlenmeye çekildi. Nina İvanovna biraz piyano çaldı, sonra o da gitti.

— Ah, sevgili Nadya, diye Şaşa öğle yemeklerinden sonra yaptığı her zamanki konuşmasına başladı: Eğer beni dinleseniz! Dinleseniz!

Nadya eski bir koltuğa gömülmüş, gözlerini kapamıştı, Şaşa sessizce odada köşeden köşeye gidip geliyordu.

— Ah bir okumaya gitseniz! dedi. İlgi çekici yalnız öğrenim ve kutsal insanlardır; gerekli olanlar da onlar. Bu gibi insanlar ne kadar çok olursa yeryüzünde Tanrının saltanatı o kadar çabuk kurulur. O zaman kentimizde git gide taş üstünde taş kalmaz. Her şeyin altı üstüne gelir, her şey değişir, tılsımlı bir el değmiş gibi.

Kaşa : Bir cins bulgur.

O zaman burada kocaman, muhteşem binalar, şaşılacak bahçeler, görülmemiş fıskiyeler, mükemmel insanlar olacak... Ama asıl sorun bu değil. Asıl sorun, bizim şimdi anladığımız anlamda, bu kötülük yığını o zaman olmayacak, çünkü insan inanacak, herkes niçin yaşadığını

bilecek, hiç kimse yığında bir destek aramayacak. Canım, kuzum, gidin! Bu durgun, anlamsız, günahlı hayatın size bıkkınlık verdiğini herkese gösterin. Hiç olmazsa kendinize gösterin bunu!

— Olmaz, Şaşa. Evleneceğim.

— E, yeter! Evleneceksin de ne olacak? Bahçeye çıktılar, biraz dolaştılar. ,

— Orada ne olursa olsun, canım, iyi düşünmek gerek, bu avare hayatınızın ne kadar kirli, ne kadar ahlaka aykırı olduğunu anlamak gerek, diye Şaşa devam ediyordu: Anlayınız artık, eğer, örneğin, siz, anneniz, Babulyanız bir şey yapmıyorsanız sizin için başka birisi çalışıyor, siz başka birinin hayatım kemiriyorsunuz demek; bu temiz bir şey mi sanki, kirli değil mi bu?

Nadya evet, bu doğru demek istedi; onu anladığını anlatmak istedi, ama gözlerinden yaşlar boşaldı, sonra birden sakinleşti, bütün vücudu kasıldı, odasına .gitti.

Akşama doğru Andrey Andreiç geldi, her zaman olduğu gibi keman çaldı. O daima az konuşurdu, kemanı, ihtimal çalarken konuşulamayacağı için severdi. Saat on birde eve giderken paltosu sırtında Nadya'yı kucakladı, yüzünü, omuzlarını, el erini hırsla öpmeye başladı.

— Canım, ciğerim, güzelim.! diye mırıldandı. Ah, ne kadar mutluyum! Sevincimden çıldırıyonım!

Nadyaya bunları çoktan, ta eskiden dinlemiş veya bir yerde eski, yırtık, çoktan yana atılmış bir romanda okumuştu gibi geliyordu.

Salonda Şaşa masada oturuyor, fincan tabağını uzun beş parmağının üstüne koymuş çay içiyordu. Babulya

iskambil falı açıyordu. Nina îvanovna okuyordu. Kandilin alevi çıtırdıyordu, her şey sessiz, yerli yerinde görünüyordu. Nadya iyi geceler dileyerek yukarıya odasına gitti, yattı, hemen uyudu.

Ama, gene dün gece olduğu gibi gün ağarmaya başlar başlamaz uyandı. Uykusu kaçmıştı, içinde bir kaygı, bir sıkıntı vardı; başım dizisine dayamış oturuyor, nişanlısını, düğünü düşünüyordu...

Nedense annesinin ölmüş kocasını sevmediği, şimdi hiç bir şeyi olmadığı, tamamıyla kaynanasına, Babulya'ya bağlı bulunduğu aklına geldi. Nadya neden annesini şimdiye kadar bambaşka, olağanüstü bir insan olarak gördüğünü, basbayağı, olağan talihsiz bir kadın olduğunu neden farketmediğini ne kadar düşünse anlayamıyordu.

Şaşa da aşağıda uyumuyordu, öksürdüğü duyuluyordu. Garip, saf bir adam bu, diyordu Nadya içinden; onun hülyalarında, bütün o güzel bahçelerde, görülmemiş fıs kıyelerde anlamsız bir şeyler seziliyordu, ama nedense onun saflığında, hatta bu anlamsızlıkta o kadar iyi şeyler vardı

ki, okumaya gidip gitmemeyi düşünür düşünmez bütün kalbini, bütün göğsünü hoş bir serinlik kaplamış, bir sevinç duygusuyla, heyecanla doldurmuştu.

— Ama düşünmemek daha iyi, düşünmemek daha iyi, diye mırıldandı. Bunu düşünmemek gerek.

— Tiktok... (uzak bir yerden bekçi sopasının sesi geliyordu) Tiktok... Tiktok...

m

Haziran ortalarında Şaşa birden sıkılmaya, Moskova'ya gitmek için hazırlanmaya başladı. Tasalı

bir davranışla :

— Bu kentde ben yaşayamam, dedi. Ne su tesisleri, ne kanalizasyon var. Sofrada yemek yemeye iğreniyorum: Mutfağın pisliği olur şey değil....

118

— Hele bekle biraz, asi evlat! diye büyük anne nedense yavaş sesle onu kandırmaya çalıştı: Ayın yedisinde düğün var!

— istemem.

— Eylüle kadar kalacaktın, hani!

— Şimdi de istemiyorum işte. Çalışmam gerek! Yaz rutubetli, soğuk geçiyordu, ağaçlar ıslaktı, bahçede her şey neşesiz, hüzünlü görünüyor,, gerçekten de insan çalışmak istiyordu. Odalardan, aşağıdan ve yukardan yabancı kadın sesleri geliyor, büyük annenin odasında bir dikiş makinası

tıkırdıyordu: Çeyizin hazırlanması için acele ediliyordu. Nadya'ya verilen sadece kürklerin sayısı

altıyı buluyordu. ' Bunların en ucuzu, büyük annenin söylediğine göre, üçyüz ruble değerindeydi! Telaş Saşa'yı sinirlendiriyordu; odasında oturuyor kızıyordu, ama gene de kalması

için onu kandırdılar, bir temmuzdan önce gitmeyeceğine söz verdi.

Zaman çabuk geçti. Piotr gününde' öğle yemeğinden sonra Andrey Andreiç Nadya ile birlikte, kendileri için kiralanıp çoktandır hazırlanan evi bir daha görmek üzere Moskova caddesine gitmişlerdi. Ev iki "katlıydı, ama şimdilik ancak üst.kat donatılmıştı. Salonda parke taklidi parlak bir döşeme, Viyana sandalyeleri, piyano, bir keman sehpası vardı, içerisi boya kokuyordu.

Duvarda yaldızlı bir çerçeve içinde büyük bir yağlı boya tablo asılıydı: Çıplak bir bayan, yanında sapı kopmuş mor bir vazo.

— Harika bir tablo, dedi Andrey Andreiç ve saygıyla içini çekti: Ressam Şişmaçevski'nin bu.

. Daha ileride misafir salonu, içinde yuvarlak bir masa, açık mavi kumaşla kaplı bir kanape, koltuklar vardı. Kanapenin üzerinde Andrey'in babasının

takkeli, göğsü

Piotr : 29 Hazirana rastlayan dinî bir '.bayram

119

nişanlarla dolu büyük bir fotoğrafı asılıydı. Sonra büfeli yemek odasına, sonra yatak odasına gittiler. Burada, odanın loşluğu içinde yan yana iki karyola duruyordu ve öyle görünüyordu ki, yatak odası düzenlenirken göz önünde tutulan şey burada her zaman her şeyin iyi gideceği, başka türlü de olamayacağı idi. Andrey Andreiç Nadya'ya odaları gezdiriyor, hep de belinden tutuyordu. Nadya kendini zayıf, suçlu hissediyordu; bu odalardan, karyolalardan, koltuklardan iğreniyordu, çıplak .bayan içini bulandırmıştı. Andrey Andreiç't'an soğuduğu yahut belki de onu hiç

bir zaman sevmediği onun için artık açıktı. Ama bunu nasıl söyleyecek, kime söyleyecek, niçin söyleyecekti; bütün günler, bütün geceler düşündüğü halde bunu anlamıyor, anlayamıyordu...

Andrey onu belinden tutuyor, evi dolaşırlarken öyle okşayıcı bir eda ile., öyle alçaktan konuşuyordu, öyle mutluydu ki. Nadya ise her şeyde ancak bir bayağılık, budalaca, safça, dayanılmaz bir bayağılık görüyordu; belini kavrayan kolu ona bir çember gibi sert ve soğuk geliyordu. Her an kaçmaya, hüngür hüngür ağlamaya, kendini pencereden atmaya hazırdı.

Andrey Andreiç onu banyo odasına götürdü, orada duvardaki musluğa dokununca birden su akmaya başladı.

— Nasıl? dedi, gülmeye başladı. Tavan arasında yüz kovalık bir depo yaptırdım, işte şimdi suyumuz da olacak.

Avluyu dolaştılar, sonra sokağa çıktılar, bir arabaya bindiler. Toz koyu bulutlar halinde yükseliyordu, sanki nerdeyse yağmur yağacaktı.

Andrey Andreiç tozdan gözlerini kırpıştırarak:

— Üşüyor musun? diye sordu. Nadya karşılık vermedi.

Andrey Andreiç biraz sustuktan sonra:

— Dün akşam, anımsıyor musun, Şaşa beni hiç bir iş yapmıyorum diye kınadıydı, dedi. E, haklı! Yerden

120

göğe kadar haklı! Bir iş yapmıyorum. Yapamam da. Canımın içi, neden bu? Neden, bir gün alnıma bir kokart takıp askerlik hizmetine gideceğimi düşünmek bile bana tiksinti veriyor Bir avukat, latin dili öğretmeni yada bir kent idare kurulu üyesi gördüm mü neden bir fena oluyorum?

Hey, Rusya ana! Hey, Rusya ana, üstünde daha nice avareler, hayırsızlar taşıyorsun! Üstünde benim gibi nice ıstırap çekenler var!

Hiç bir iş yapmamasını genel eştiriyor, bunu zamanın bir belirtisi olarak görüyordu.

— Evlenince, diye devam etti; birlikte köye gidelim, sevgilim, orada çalışalım! Bahçesi, ırmağı

olan küçük bir toprak parçası satın alalım, çalışalım, hayatı görelim... Ah, ne kadar iyi olur!

Şapkasını çıkardı, saçları rüzgarla dalgalandı. Nadya onu dinliyor, düşünüyordu: Al ahım, bir eve gitsem, yarabbi!...

Evin hemen yanında peder Andrey'e yetişip geçtiler. Andrey Andreiç sevinçle:

— İşte babam da gidiyor! dedi. şapkasını sal adı. Babacığımı severim, doğrusu, arabacının parasını vererek ekledi: Sevimli ihtiyar, iyi ihtiyar.

Nadya, bütün gece misafirler geleceğini, onları oyalayıp eğlendirmek, gülümsemek, keman dinlemek, türlü türlü saçmalar dinlemek ve yalnız düğünden konuşmak gerektiğini düşünerek, eve öfkeli, rahatsız girdi.

Büyük anne ipek elbiseleri içinde ağırbaşlı, haşmetli, misafirlerin yanında her zaman olduğu gibi, kurumluydu, semaverin yanında oturuyordu. Peder Andrey kurnazca gülümsemesiyle içeri girdi. Büyük anneye:

— Sizi iyi, sağlıklı durumda görmekten memnunluk ve büyük bir zevk duyuyorum, dedi. Şaka mı

ediyor, ciddi mi söylüyordu, bunu anlamak zordu.

121

IV

Rüzgar pencereleri, çatıyı zangırdatıyordu. Bir ıslık duyuluyor, şarkısını şöminede büzünle acıklı

acıklı söylüyordu. Gecenin saat biriydi. Evde herkes yatmıştı, ama kimse uyumamıştı. Nadya'nın kulağına hep aşağıda keman çalmıyormuş gibi sesler geliyordu. Ansızın şiddetli bir gürültü

duyuldu, her halde pancur kopmuştu. Bir dakika sonra Nina İvanovna sırtında bir tek gömlek, elinde mumla içeri girdi.

— Neydi o gürültü, Nadya? diye sordu. Annesi, tek örgü haline getirilmiş saçları, ürkek gülümsemesiyle bu fırtınalı gece ona yaşlı, çirkin kısa boylu görünüyordu. Nadya, daha geçende annesini olağanüstü bir kadın saydığını, söylediği sözleri gururla dinlediğini anımsadı. Şimdi bu sözleri bir türlü anımsayamıyordu, anımsadıkları öyle zayıf, gereksiz şeylerdi ki.

Şömineden çeşitli basolarda şarkılar çıkıyordu, hatta şöyle bir ses duyuluyordu: Amaan, al ahım!

Nadya yatağın üstüne oturdu, birden saçlarını güçlü kavradı, ağlamaya başladı.

— Anne, anne, dedi, canım anneciğim, ne durumda olduğumu bilsen! Rica ederim, yalvarırım sana, izin ver gideyim, yalvarırım!

Nina îvanovna bir şey anlamayarak: — Nereye? diye sordu, karyolaya oturdu. Nereye gideceksin?

Nadya uzun uzun ağladı, bir tek söz söylemedi.

— Kentten çıkıp gitmeme izin ver! dedi sonunda. Düğün olmamalıdır, olmayacak da! beni anla!

Bu adamı sevmiyorum... Onun sözünü bile edemiyorum.

Fena halde ürkmüş olan Nina İvanovna:

— Hayır, yavrum, hayır, diye çabuk çabuk söylemeye başladı. Sakin ol. Keyfin yerinde değil de ondan.

122

Geçer o. Bunlar olur. ihtimal Andre'yle biraz atıştınız, ama sevişenlerin çekişmesi de sevişmektir1.

— Hadi, git, anne, git, diyerek Nadya hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Nina İvanovna biraz sustuktan sonra: — Evet, dedi. Daha dün sen bir çocuktun, küçük bir kızdın, şimdi de nişanlısın; doğada daimî bir metabolizma var. Kendin de farkına varmadan ana olursun, ihtiyarlarsın, senin de benimki gibi hırçın bir kızın olur. — Canımın içi, iyi yürekli anneciğim, sen akıl ı bir kadındın, ama talihsizsin, dedi Nadya, çok talihsizsin, neden böyle yavan şeyler söylüyorsun? Al ah aşkına, neden?

Nina İvanovna bir şey söylemek istedi, ama bir tek kelime söyleyemedi, hıçkırarak odasına gitti.

Şöminede basolar gene uğuldamaya başladı, birden korkunçlaştı. Nadya yataktan fırladı, hızla annesinin yanına koştu. Nina îvanovna, gözleri yaşlı, gök mavisi bir yorganla örtülü yatağa uzanmıştı, elinde bir kitap vardı.

— Anne, dinle beni! dedi Nadya. Yalvarırım sana, biraz düşün, hayatımızın ne derece bayağı, ne aşağılık olduğunu anla! Gözlerim açıldı, artık her şeyi görüyorum. Senin Andrey Andreiç'in ne sanki? O akılsızın biri anne! Aman yarabbi! Anla anneciğim, aptal o! Nina İvanovna hızla doğruldu.

— Sen, büyük annen beni bitirdiniz! diyerek hıçkırıklarla boşaldı. Ben yaşamak istiyorum!

Yaşamak! diye tekrarladı, yumruğuyla göğsüne iki defa vurdu. Beni özgür bırakın artık! Daha gencim, yaşamak istiyorum, siz beni ihtiyarlattınız!...

Acı göz yaşları dökerek ağlamaya başladı, yattı, yorgana sarılıp altında tostop oldu; küçücük, zaval ı görü

1 Bir Rus atasözü.

nüyordu. Nadya odasına gitti, giyindi, pencerenin önüne oturup sabahı beklemeye başladı. Bütün gece oturdu, düşündü. Dışarda birisi durmadan pancura vuruyor, ıslık çalıyordu.

Sabahleyin büyük anne gece rüzgarın bahçede bütün elmaları yere döktüğünü, eski bir erik ağacını devirdiğini yakınarak haber verdi. Hava kapalı, donuk, tatsızdı, ateş yakılsa yeriydi; herkes soğuktan yakınıyor, yağmur pencerelere vuruyordu. Çaydan sonra Nadya Saşa'nın odasına girdi, bir söz söylemeden 'koltuğun yanındaki köşeye diz çöktü, el eriyle yüzünü kapadı.

— Ne o? diye Şaşa sordu.

— Artık yapamam... dedi Nadya, Önceleri burada nasıl yaşadım anlamıyorum, akıl erdiremiyorum! Nişanlımı hor görüyorum, kendimi hor görüyorum, bütün bu avare, anlamsız hayatı hor görüyorum.

Şaşa ne oluyor anlamamıştı daha:

— E, peki... dedi. Zararı yok, iyi bu.

— Bu hayat canıma takdedi, diye Nadya devam ediyordu: Burada bir gün daha dayanamam.

Yarın buradan gideceğim. Beni de götürün, Al ahaşkına!

Şaşa bir an hayretle ona baktı, sonra işi anladı, çocuk gibi sevindi. El erini sal adı, sevincinden dans eder gibi pabuçlarını yere vurmaya başladı. El erini ovuşturarak :

— Mükemmel! dedi. Hey, Al ahım, ne "kadar iyi!

Nadya ona göz kırpmadan iri; sevdalı gözlerle, büyülenmiş gibi bakıyor, hemen o anda kendisine büyük, önemi bakımından sınırsız bir şey söyleyecek diye bekliyordu. Şaşa ona daha bir şey söylememişti. Ama Nadya'ya, daha şimdiden, önünde eskiden bilmediği yeni, engin bir şey açılıyor gibi geliyordu; ona sabırsızlıkla, her şeye, ölüme bile hazır gibi bakıyordu.

124

Şaşa biraz düşünerek:

— Yarın ben gidiyorum, dedi. Siz de istasyona beni geçirmeye gelirsiniz... Eşyanızı kendi bavuluma alırım, bilet te alırım size. Üçüncü kampana çalarken vagona girersiniz, basar gideriz.

Beni Moskova'ya kadar geçirirsiniz, oradan da yalnızca Petersburg'a 'gidersiniz. Nüfus kağıdınız var mı?

— Var.

Şaşa heyecanla:

— Size yemin ederim, yerinmeyeceksiniz, pişman olmayacaksınız, dedi. Gider okursunuz, orada varsın kader neyse o olsun. Hayatınıza yeni bir yön

verince her şey değişir. Asıl iş hayata yeni bir yön vermekte, gerisi boş. E, demek yarın gidiyoruz! — Ah, evet! Alahaşkma!

Nadya'ya öyle geliyordu ki, çok heyecanlıydı, içinde her zamankinden daha büyük bir sıkıntı

vardı, yola çıkıncaya kadar azap çekmek, acı acı düşünmek gerekiyordu. Ama yukarıya odasına çıkıp yatağa yatar yatmaz hemen uykuya daldı, yaşlı yüzüyle ve yüzünde bir gülümsemeyle akşama kadar derin bir uyku uyudu.

V

Araba getirmek için adam gönderildi. Şapkasını, paltosunu giyen Nadya annesini, her şeyini bir daha görmek için yukarı çıktı. Odasında daha sıcak olan yatağının yanında biraz durdu, bakındı, sonra yavaşça annesinin odasına gitti. Nina Ivanovna uyuyordu, oda sessizdi. Nadya annesini öptü, saçlarını düzeltti, iki dakika ayakta durdu... Sonra ağır ağır aşağıya indi.

Dışarıda şiddetli bir yağmur yağıyordu. Üstü kapalı araba sırsıklam avlu kapısında duruyordu.

Hizmetçi kız bavul arı yerleştiriyordu. Büyük anne: — İkinizi almaz, Nadya, dedi. Bu havada yolcu geçirmek hevesini anlamam! Sen kalsan. Aman ne yağmur!

125

Nadya bir şey söylemek istedi, söyleyemedi. İşte Şaşa Nadya'yı .arabaya bindirdi, ayaklarım battaniye ile örttü. Kendisi de yanına oturdu.

— Uğurlar olsun! Al ah yolunuzu açık etsin! diye büyük anne taş merdivenden bağırdı.

Moskova'dan mektup yaz bize,, Şaşa!

— Olur. Al ahaısmarladık, Babulya! .

— Tanrı seni korusun!

— Şu havaya bak! dedi Şaşa.

Nadya şimdi ağlıyordu. Onun için şimdi artık açıktı, muhakkak gidiyordu, büyük anneyle vedalaşırken, .annesine bakarken buna gene de inanmıyordu. Elveda kent! Birdenbire her şeyi anımsadı: Andreyi de, babasını da, yeni evi de, vazolu çıplak kadım da. Bütün bunlar artık korku, sıkıntı vermiyordu; önemsiz, küçük şeylerdi, gittikçe geriye doğru uzaklaşıyorlardı. Onlar vagona binip de tren yol anınca, o kadar büyük ve ciddi olan o geçmiş bir yere sıkışıp tostop olmuş, şimdiye değin o kadar çok az fark edilen kocaman bir gelecek açılıvermişti. Yağmur vagonun pencerelerine vuruyordu, yalnız yeşil kır görünüyor, telgraf direkleri, telgraf tel erindeki kuşlar hızla gelip geçiyordu. Bir sevinç Nadya'nın soluğunu birden "kesti: Özgürlüğe kavuştuğunu, okumaya gittiğini anımsadı. Bir zamanlar, çok eskiden kazak olmaya çıkmak dedikleri işte buydu. Nadya hem gülüyor, hem ağlıyor, hem dua ediyordu.

Şaşa gülerek:

— Aldırmaa! dedi. Birşey değil, aldırma!

VI

Güz geçti, arkasından kış da geçti. Nadya çok özlemişti, her gün annesini, büyük annesini düşünüyordu, Saşa'yı düşünüyordu. Evden ılımlı, iyi mektuplar geliyordu, her şey bağışlanmış, unutulmuş görünüyordu.

126

Mayısta sınavlardan sonra Nadya sağlıklı, neşeli olarak eve, ailesinin yanına yol andı, yolda Şaşa ile görüşmek için Moskova'ya uğradı. Şaşa hep eskisi gibiydi, geçen yaz nasılsa öyleydi: Saçı

sakalına karışmıştı. Aynı redingotu, aynı yelken bezinden pantalonu giyiyordu, gözleri aynı iri ve güzel gözlerdi, ama hasta, bitkin bir durumu vardı; ihtiyarlamış, zayıflamıştı, halen öksürüyordu; nedense Nadya'ya basit bir taşralı gibi göründü.

— Al ahım, Nadya geldi! dedi, neşeli neşeli güldü, iki gözüm, yavrum!

Sigara dumanıyla dolu, acı, boğucu bir çini mürekkebi ve boya kokan litografya atelyesinde oturdular, sonra Saşa'nın sigara dumaniyle dolu, tükürük içindeki odasına gittiler. Soğumuş

semaverin yanındaki masada kırık bir tabak duruyordu., içinde koyu renk bir kağıt parçası vardı.

Masanın üstünde, yerlerde bir sürü ölmüş sinek yatıyordu. Saşa'nın kendi özel hayatında kirli pasaklı olduğu, gelişigüzel yaşadığı, konforu tamamiyle hor gördüğü burada her şeyden bel i oluyordu. Eğer biri onun mutluluğundan, hayatından, ona olan aşkından söz açsa' bir şey anlamayacak, gülecekti.

— Eh, bir şey olmadı, işler yolunda gitti, diye Nadya çabuk çabuk anlatıyordu. Güzün annem Petersburg'a yanıma geldi, büyük annenin kızmadığını, ama hep benim odama gidip duvarlara haç çıkardığını söyledi.

Şaşa neşeyle bakıyor, ama öksürüyor, titrek sesle konuşuyordu. Nadya gözlerini dikmiş ona bakıyordu, gerçekten de ciddi bir hasta mı olduğunu, yoksa ona mı öyle geldiğini anlayamıyordu.

— Şaşa, kuzum, dedi, siz hastasınız!

— Hayır, bir şey değil. Hastayım, ama çok değil...

— Ah, yarabbi, diye Nadya telaşlandı. Neden kendinizi tedavi ettirmiyorsunuz, neden sağlığınızı

korumuyorsunuz? Kuzum, canım, Şaşa, dedi, gözlerinden yaşlar 127

fışkırdı; nedense Andrey Andreiç, vazolu çıplak kadın, şimdi ona çocukluğu kadar uzak görünen bütün geçmişi gözlerinin önüne geldi. Artık Şaşa ona, geçen yıl olduğu gibi, yeni, aydın, ilgi çekici görünmediği için ağlıyordu.
— Canım Şaşa, siz çok hastasınız. Sizin böyle solgun, zayıf olmamanız için ne yapmazdım, bilmiyorum. Size o kadar borçluyum ki! Benim için ne

kadar çok şeyler yaptığınızı tahmin edemezsiniz, benim iyi yürekli Saşam! Gerçekte benim için siz şimdi en yakın, en candan bir insansınız.

Biraz oturup konuştular. Şimdi, Nadya, Petersburg'da bir kış geçirdikten sonra, Saşa'dan, onun sözlerinden, gülümsemesinden, bütün, görünümünde, zamanı, modası geçmiş, işi çoktan bitmiş, belki de mezara girmiş bir şeyin havası esiyordu.

— Öbürgün Volga'ya gidiyorum, dedi Şaşa. Eh, sonra da kımıza. Biraz kımız içmek istiyorum. Bir dostum da karısıyla birlikte benimle geliyor. Karısı hayret edilecek bir insan. Onu hep yolundan çevirmeye, okumaya gitmesi için kandırmaya çalışıyorum. Hayatına yeni bir yön vermesini istiyorum.

Biraz konuştuktan sonra gara gittiler. Şaşa çay, elma ikram etti. Tren hareket ettiği, Şaşa gülümseyerek mendil sal adığı sırada onun çok hasta olduğu uzun zaman zor yaşayacağı

bacaklarından bile bel i oluyordu.

Nadya memleketine öğle vakti geldi. Gardan eve giderken sokaklar ona çok geniş, evler küçük basık göründü. Kimsecikler yoktu; yalnız koyu sarı paltolu akortçu Almana rastladı. Bütün evler sanki tozla örtülüydü. Artık büsbütün ihtiyarlayan, eskisi gibi şişman, çirkin olan büyük anne Nadya'yı kol arıyla kavradı, yüzünü onun omuzuna bastırıp uzun zaman ağladı; ondan ayrılamıyordu. Nina îvanovna da çok ihtiyarlamış, bozulmuş, avurtları çökmüştü, ama daha eskisi gibi süslüydü, parmaklarında pırlantalar pırıldıyordu.

128

— Canım! dedi, bütün vücudu titriyordu. Canım!

Sonra oturdular, sessizce ağladılar. Geçmişin sonsuz olarak, bir daha geri gelmemek üzere elden gittiğini büyük annenin de., annenin de hissettikleri bel iydi: Artık ne sosyetede bir mevki, ne eski itibar, ne misafir davet etmek hakkı vardı. Gamsız, kaygısız bir hayat sürerken geceleyin polis birden

baskın verip araştırma yapınca ve ev sahibinin para yediği, sahtekârlık ettiği meydana çıkınca tıpkı böyle olur: Gamsız, kaygısız hayata o zaman artık elveda!

Nadya yukarı çıktı, aynı yatağı, aynı beyaz, sade perdeli pencereleri, pencerelerden, güneşle yıkanan aynı neşeli, gürültülü bahçeyi gördü. Masasına dokundu, oturdu, düşündü. Öğle yemeğini iyi yedi, nefis, yağlı bir kaymakla çay içti. Ama eksik bir şey vardı, odalarda bir boşluk hissediliyordu, tavanlar alçaktı. Akşam yattı, örtündü, bu sıcak, çok yumuşak yatakta yatmak, nedense, ona gülünç geliyordu.

Nina İvanova bir dakika için geldi, suçlular gibi, ür.kekçe, çekinerek oturdu.

— E. nasıl, Nadya? diye biraz sustuktan sonra sordu. Memnun musun? Çok mu memnunsun?

— Memnunum, anne.

Nina İvanovna kalktı, Nadya'ya, .pencerelere haç

çıkardı.

— Ben de, görüyorsun, dindar oldum, dedi. Biliyor musun, şimdi ben felsefeyle uğraşıyorum, hep düşünüyor, düşünüyorum... Çok şeyler şimdi benim, için açık. Bana kalırsa, her şeyden önce bütün hayatın bir biçmeden geçer gibi geçmesi gerek.

— Fena değil gibi. Şaşa ile gittiğin zaman büyük anne senden gelen telgrafı okur okumaz düşüp bayıldı, üç gün hareketsiz yattı. Sonra hep tanrıya dua etti, ağladı. Şimdi fena değil.

129

Kalktı, odada birkaç adım attı.

Tiktok... — bekçi vuruyordu. — Tiktok, tiktok...

— Her şeyden önce bütün hayatın bir biçmeden geçer gibi geçmesi gerek, dedi. Yani başka bir deyişle, hayatın'şuurda, yedi ana renge ayrılır gibi, en basit elemanlara ayrılması, her elemanın ayrı ayrı incelenmesi gerek.

Nina İvanovna'nın daha ne söylediğini ve ne zaman gittiğini Nadya duymadı, çünkü çok geçmeden uyumuştu.

Mayıs geçti, haziran geldi. Nadya artık eve alışmıştı. Büyük anne semaverle uğraşıyor, derin derin içini çekiyordu. Nina îvanovna akşamları kendi felsefesini anlatırdı. Eskisi gibi, o gene evde bir sığıntı gibi yaşıyordu, her kuruş için büyük anneye baş vurmak zorundaydı. Evde çok sinek vardı, odaların tavanları gittikçe alçalmış gibiydiler. Babulya ile Nina İvanovna peder Andrey ve Andrey Andreiç'le karşılaşmak korkusuyla sokağa çıkamıyorlardı. Nadya bahçede, sokakta geziyor, evlere, kül rengi tahta perdelere bakıyordu. Ona öyle geliyordu ki, kentde her şey çoktan eskimiş, ömrünü bitirmişti, herkes sadece ya bir şeyin sonunu ya yeni bir şeyin başlamasını

bekliyordu. Ah, insanın kendi kaderine doğrudan doğruya, cesaretle hükmedebileceği, kendini haklı bileceği, neşeli, hür olabileceği bu yeni ışıklı hayat çabuk gelse! Böyle bir hayat ergeç

gelecek! Büyük annenin evinden (her şeyi dört hizmetçisini bodrum katta tek bir odada pislik içinde yaşamaya mahkûm edecek şekilde kurulmuş olan bu evden) bir iz kalmayacağı, unutulacağı, onu kimsenin anımsamayacağı zaman elbet gelecekti. Nadya'yı ancak bitişik avludaki erkek çocuklar oyalıyordu; o bahçede gezerken tahta perdeye vurarak gülüşür, ona takılırlardı:

— Nişanlı kız! Nişanlı kız!

Saratof'tan Saşa'nın mektubu geldi. Kıvrak, dans eden elyazısıyla Volga gezisinin başarılı

geçtiğini, Sara

tofta biraz rahatsızlandığını, sesi kısıldığını, iki haftadır hastahanede yattığını yazıyordu. Nadya bunun ne demek olduğunu anlamıştı, onu inanca benzer bir önsezi kavradı. Şaşa hakkındaki bu önsezinin ve düşüncelerin onu eskisi gibi telâşlandırmamasına canı sıkıldı. Yaşamayı ihtirasla istiyordu, Petersb|tırg'u istiyordu. Şaşa ile ahbaplığı ona aziz, ama artık uzak, çok uzak bir geçmiş

gibi görünüyordu! Bütün gece uyumadı, sabahleyin pencerenin önüne oturdu, kulak kabartmaya başladı. Gerçekten de aşağıdan sesler geliyordu. Büyük anne heyecan ve telaş içinde çabuk çabuk bir şeyler soruyordu. Sonra biri ağlamaya başladı... Nadya aşağıya indiği zaman büyük anne köşede dua ediyordu, gözleri yaşlıydı, masanın üstünde bir telgraf vardı. Nadya uzun zaman odada dolaşarak büyük annenin ağlamasını dinledi, sonra telgrafı aldı, okudu. Dün sabah Saratofta Aleksandr Timofeiç'in, kısaca, Saşa'nın veremden öldüğü bildiriliyordu.

Büyük anne ile Nina İvanovna ölü duası okutmak için kiliseye gittiler, Nadya daha uzun zaman odada dolaşıp düşündü. Saşa'nın istediği gibi hayatının tamamıyla değiştiğini, burada yalnız, yabancı ve gereksiz olduğunu, buradaki hiçbir şeyin ona ihtiyacı olmadığını, bu, tün geçmişin ondan kopup gittiğini, yok olduğunu, sanki yanıp kül erinin havaya uçtuğunu açıkça anladı.

Saşa'nın odasına gitti, orada bir zaman durdu.

içinden :

Elvada, aziz Şaşa dedi; yeni, geniş, alabildiğine bir hayat gözlerinin önüne geldi; bu belirsiz, esrar dolu hayat onu kendine doğru çekiyordu.

Yukarıya odasına eşyalarını yerleştirmeye, yatmaya çıktı, ertesi sabah evdekilerle vedalaştı, canlı, neşeli olarak kentten ayrıldı. Düşündüğü gibi, bir daha dönmemek üzere ayrıldı.

131

BUKALEMUN

Polis komiseri Oçumelov sırtında yeni bir kaput, elinde bir çıkınla pazar meydanından geçiyor.

Elkonmuş frenküzümü ile ağzına kadar dolu bir elek taşıyan kızıl saçlı bir polis arkasından gidiyor.

Her yanda sessizlik... Meydanda in cin top oynuyor... Dükkanların, meyhanelerin açık duran kapıları, aç hayvanların ağızları gibi, dünyaya hüzünlü hüzünlü bakıyordu. Yanlarında dilenci bile yok.

Oçumelov birdenbire bir ses duyuyor:

— Demek, ısırıyorsun ha, melun! Çocuklar, onu bırakmayın! Kanunda ısırmak var mı! Tut! A...a!

Bir köpek çığlığı duyuluyor. Oçumelov yana bakıyor, bir köpeğin tüccar Piçugin'in odun deposundan çıkıp üç ayak üstünde zıplayarak, geriye dönüp bakarak kaçtığını görüyor. Kolalı

basma bir gömlek giyen, yeleğinin düğmeleri çözük bir adam köpeği kovalıyor. Peşinden koşuyor, gövdesini ileri vererek yere düşüyor, köpeği arka ayaklarından yakalıyor, ikinci defa köpek çığlığı

ve bir haykırış duyuluyor: Bırakma! Dükkandan uykulu yüzler uzanıyor, odun deposunun yanında hemen, yerden bitmiş gibi, bir kalabalık toplanıyor.

132

— Bir olay var galiba, bay komiser! diyor polis. Oçumelov yarım sola çark ederek kalabalığa doğru yürüyor. Deponun kapısında, yukarda tarif edilen yeleğinin düğmeleri çözük adamın ayakta durduğunu, sağ elini yukarı kaldırıp kanlı parmağını kalabalığa gösterdiğini görüyor. Yarı

sarhoş yüzünde şu ifade var: Dur hele, sana gösteririm, alçak! Parmağında bir zafer bayrağı

görünümü var. Oçumelov bu adamın kuyumcu Hrükin olduğunu görüyor. Kalabalığın ortasında skandalin suçlusu sivri yüzlü, sarı benekli beyaz bir tazı yavrusu ön ayaklarını açarak, titreyerek yerde oturuyor. Yaşaran gözlerinde hüzün ve korku' ifadesi var. Oçumelov kalabalığı yararak:

— Ne diye toplandınız buraya— diye soruyor. Niçin toplandınız? Senin parmağına ne oldu?

Bağıran kimdi?

Hrükin avucunun içine öksürerek:

— Gidiyordum, bay komiser, kimseye dokunmuyordum... diye söze başlıyor: Mitriy Mitroviç'le odun işini konuşacaktık, bir de şu alçak, durup dururken parmağımı kapmaz mı... Bağışlayın, ben işçi bir adamım... îşim ince iş. Bana tazminat versinler, çünkü ben bu parmağı belki de bir hafta kımıldatamam... Hayvanlar yüzünden acı çekilmesi gerektiği kanunda da yok, bay komiser...

Her önüne gelen ısıracaksa bu dünyada yaşamamalı daha iyi...

Oçumelov öksürüp kaşlarını oynatarak sert sert: — Hım!... Peki... diyor. Peki... Kimin bu köpek?

Ben bu işi böyle bırakmam! Köpeği başı boş salıvermenin ne demek olduğunu size göstereceğim!

Emirlere boyun eğmek istemeyen bu gibi baylara dikkat etmenin zamanı gelmiştir! Bu keratayı bir cezaya çarptırırsam köpeğin ve başka serseri hayvanların ne demek olduğunu öğrenir! Ben ona hanya ile konyayı gösteririm!

133

Komiser polise dönerek:

— Yeldırin, diyor, bu köpeğin kimin olduğunu öğren de bir zabıt tut! Köpeği yok etmek gerek, Hemen! Belki de kuduzdur... Kimindir bu köpek, soruyorum?

Kalabalığın içinden biri:

— Galiba general Jugalov'un! diyor.

— General Jigalov'un mu? Hım!... Yeldırm, şu paltomu sırtımdan çıkarsana... Korkunç şey, ne sıcak var! Sonu yağmur, herhalde... Yalnız bir şeyi anlayamıyorum: (Hrükin'e dönerek soruyor.) Seni nasıl ısırabilirdi o? Senin parmağına yetişebilir mi? O ufacık bir şey, sen nah, dev gibi adamsın! Besbel i bir çiviyi kurcalayıp parmağına batırdın, sonra da aklına bir yalan uydurmak geldi. Ah sen... Ne mil etsiniz bilirim sizi! Ne malın gözüsünüz!

— Bay komiser, o gülmek için sigarasını hayvanın suratına dokundurdu, o da aptal değil, ısırdı...

ters bir adam, bay komiser!

— Yalan söylüyorsun, tekgöz! Gözünle görmedin de ne diye yalan söylüyorsun? Bay komiser akıl ı bir zattır, yalan söyleyeni de, Tanrı huzurundaymış gibi doğru konuşanı da anlar... Yalan söylüyorsam varsın işi sulh hâkimi temizlesin. Onun kitabında yazar... Şimdi herkes eşittir. Benim kardeşim de jandarmadır... bilmiş olun...

— Lâf istemez!

Polis büyük bir anlayışla:

— Hayır, bu köpek generalin köpeği değil... diye fikir yürütüyor. Generalde böyle köpekler yok.

Onunkiler daha çok av köpeği...

— iyi biliyor musun?

— îyi biliyorum, bay komiser...

— Ben de biliyorum ya. Generalin köpekleri değerli, cins köpekler, şuna bak bir de, köpek mi bu da, sanki!

134

Ne tüyü tüy, ne biçimi biçim... Bayağılığından, başka buseyi yok... Böyle bir köpeği ne diye tutarlar? Ne akıl var sizde? Böyle bir köpek Petersburg'a veya Moskova'ya düşse ne olurdu bilir misiniz? Kanuna manuna bakmazlar, hemen gebertirlerdi. Hrükin, sen zarar gördün, bu işi böyle bırakma... Ağızlarının payım vermeli! Zamanı geldi...

Polis memuru yüksek sesle düşünüyor:

— Ama belki de generalindir... Suratında yazılı değil ki... Avlusunda demin böyle bir köpek görmüştüm.

Kalabalıktan bir ses:

— Elbette ,generalin köpeği! diyor.

— Hım!... Yeldirin, kuzum şu paltomu giydirsene... Rüzgar esti gibi... Üşütüyor... Onu generale götürür sorarsın, benim bulup gönderdiğimi söylersin... Sokağa da bırakmasınlar, dersin... Belki değerli bir köpektir, eğer her önüne gelen ayı sigarasını burnuna tıkarsa çok geçmez bozulur.

Köpek nazik mahlûktur... Sen de, odun herif, indir elini! O anlamsız parmağını ne gösterip duruyorsun!' Suç kendinde!...

— Generalin aşçısı geliyor, ona soralım... Hey, Prohor! Biraz gelsene kuzum buraya! Bak şu köpeğe... Sizin mi?

— Amma da yaptın ha! Bizde böyle köpek olur mu

hiç?

— Canım, uzun uzun sormaya ne gerek var, diyor Oçumelov: Serseri bir köpek bu! Lâfı

uzatmanın anlamı yok... Ben serseridir diyorsam, demek, serseridir... Yoketmeli, işte o kadar.

Prohor devamla:

— Bu bizim değil, diyor. Generalin geçen gün gelen kardeşinin köpeği bu. Bizimki tazı meraklısı

değil. Kardeşi çok meraklı...

135

Oçumelov:

— Ya, generalin kardeşi teşrif buyurdular, öyle mi? Vladimir İvaniç, ha? diye soruyor, yüzünü

yumuşak bir gülümseme kaplıyor: Bak hele! Hiç haberim yoktu! Misafir olarak mı geldiler?

— Misafir olarak.

— Bak hele... Kardeşini özlemiş, demek... Hiç haberim yoktu. Demek bu onların köpeği, ha?

Çok memnun oldum... Al onu, al. Fena köpekcik değil... Ne de çevik şey... Herifin parmağını hart diye ısırıvermiş! Haha ha... E, ne titriyorsun? Hırr... hır... Kızıyor, çapkın... Seni gidi yaramaz seni...

Prohor köpeği çağırıyor, hayvanla birlikte odun deposundan çıkıp gidiyor... Kalabalık Hrükin'e kahkahalarla gülüyor.

Oçumelov ona:

— Seninle gene görüşeceğim! diyerek gözdağı veriyor, kaputuna bürünerek pazar meydanında yoluna devam ediyor.

1884

136